

ПЯЩАК

ВЫДАНЫЕ БЕЛАРУСКАГА КУЛЬТУРНА-
АСЬВЕТНІЦКАГА ЦЭНТРУ
КЛІУЛЕНД
ЗША



№4(24), 1993



7 красавіка споўнілася 10 гадоў з дня сьмерці Ларысы Геніюш.
Аб жыцьці і творчасьці Ларысы Геніюш
чытайце нарыс Льва Мірачыцкага «Жыцьцё для Айчыны», ст. 34

Polacak

Published with the financial support of the parish
Mother of God of Zyrovicy,
Cleveland, Ohio, USA.

Рэдакцыйная калегія: **Сьвятлана Белая** (рэдактар),
Міхась Белямук (сакратар), сябры—**Сяргей Карніловіч**, **Вольга Дубаневіч** (МакДэрмат), **Янка Ханенка**, **Янка Салавянюк**.

Editorial board : **Svetlana Belaia** (Editor),
Michael Bielumuk (Secretary), Members--**Serge Karnilovich**, **Yanka Chanenka**, **Olga Dubanevich** (McDermott), **Jan Solowianiuk**

Ганаровыя сябры рэдкалегіі:
Анатоць Белы, **Васіль Быкаў**, **Язэп Юхо**.

Прозьвішчы падпішчыкаў і ахвярадаўцаў рэдакцыя
будзе публікаваць у часопісе.

All correspondence should be addressed to:
S.Belaia or M.Bielamuk,
10915 Lake Rd., Cleveland, Oh. 44102, USA.
Tel. & Fax. (216) 651-3451



Зьрцало життя

Васіль Пуцко. Жыровіцкая ікона Божае Маці. 3

Наша гісторыя

Міхась Белямук. Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў. 9
Паўла Урбан. Да пытання этнічнай прыналежнасці старжытных ліцьвіноў. 14

Пад бел-чырвона-белым сьцягам

Міхась Белямук. Беларускі Дом Амэрыкі. 16

З архіваў КДБ

Уласнаручныя паказаньні Езавітава, Канстантына Барысавіча. 27

Гісторыя эміграцыі

Леў Мірачыцкі. Жыцьцё для Айчыны. Эмігранцкі лёс Ларысы Геніюш. 34

Роднае слова

Васіль Супрун. Зь інчынскіх «ксіў». Да Ларысы Геніюш. 42
Міхась Кавыль. Із агню ды ў полымя. 44
Пётр Нядзьвецкі. Сумна. 48

Лісты з Бацькаўшчыны

«Мы яшчэ сустрэнемся». 52

Карані нашага роду

Язэп Сажыч. «Я быў сярод свайго народу». 55

Чарнобыльскі шлях

Сьвятлана Белая. Куды вядзе гэты шлях?. 59

З жыцьця эміграцыі. 64

На першай бачынцы вокладкі. Янка Салавянюк. Жыровіцкая Божая Маці, ікона ў царкве Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўленьдзе.
На трэцяй бачынцы вокладкі: Ларыса Геніюш. Фота з архіву Міхася Чарняўскага.
На чацьвёртай бачынцы вокладкі: Жыровіцкая Божая Маці з гравюры Леоньця Тарасевіча, Вільня, 1682 г.



Зьрцало життя



Жыровіцкая ікона Божае Маці

Васіль Пуцко

Штогод, згодна Праваслаўнаму царкоўнаму календару, 7(20) травеня адбываецца сьвяткаваньне Жыровіцкай іконы Божай Маці. Асабліва ўрачыста яно сьвяткуецца ў манастыры, дзе яна захоўваецца на працягу 500 год, і куды на пакланеньне ёй ідуць шматлікія паломнікі. Гэта ікона вядомая, дзякуючы шматлікім спісам, вынанымі ў ікананіснай або жываніснай манэры. Аднак сапраўдная ікона, якая захоўваецца ў Жыровіцкім Сьвята-Успенскім манастыры—гэтая мініяцюрны каменны рэльеф. Аб гэтым толькі ўскосна ўзгадваюць аўтары, якія расказваюць аб іконе і цудах, якія праславілі яе, аб гістарычным мінулым беларускага манастыра.

Здаецца даволі нечаканым тое, што найбольш вядомыя і паважаныя ў хрысьціянскім сусьвеце іконы Божай Маці часта бываюць амаль зусім недасьледаванымі як творы царкоўнага мастацтва. Прычынай таму зьяўляецца іх недаступнасьць для дасьледчыкаў, (іконы зьмяшчаюцца ў асобных футлярах і перад гэтымі сьвятынямі пастаянна адбываліся малітвы). Аб Жыровіцкім абразе ў гісторыі беларускага мастацтва сказана ўсяго толькі некалькі словаў.¹ І гэта аб іконе, якая зьяўляецца нацыянальнай рэліквіяй Беларусі, іконе, зь якой звязана столькі гістарычных падзеяў, царкоўных паданьняў, народных легендаў!² Пэўна, незадавальняючы стан, у якім захаваўся рэльеф, што быў пашкоджаны яшчэ ў старажытнасьці пажарам, думаецца, усе-ж ня можа быць падставай для выключэньня іконы зь ліку найбольш прыкметных пом-

нікаў хрысьціянскага мастацтва на беларускай зямлі.

Аб Жыровіцкай іконе захаваліся паданьні, якія паведамляюць, як яна зьявілася ў маёнтку скарыніка Вялікага князства Літоўскага, баярына, дворнага маршалка Аляксандра Солтана ў 470 годзе. Солтан, як асоба ў гістарычных дакумэнтах згадваецца з 1467 году, у сувязі зь ягонай замежнай вандроўкай. Здавалася-б, у карысьць прыведзенай даты гаворыць і запіс у Мінскай службовай на сакавік і красавік, якую перапісаў па загаду Солтана смялянін Сямен Якаўлевіч ў 1487 г. (Вільня, Цэнтральная навуковая бібліятэка Акадэміі навук Літвы, Аддзел Рукапісаў, 19-161).³ Аднак вядома, што Жыровіцы першапачаткова ўваходзілі ў склад маёнткаў Гойцевічаў, і толькі пасля сьмерці апошняга прадстаўніка гэтага роду былі зацьверджаны граматай вялікага князя Аляксандра Казіміравіча ад 20 сакавіка 1493 г. за Солтанам⁴.

Згодна твору Феадосія Баравіка, надрукаванага па-польску ў Вільні ўжо ў 1622 г., але напісанаму па-беларуску, пад назовам «Гісторыя або повесть людей розных, веры годных, о образе чудовном, Пренасвятейшого Девы Марии, жириовицом в повете слонимском, во всем згодливая, коротко написаная и з немалою працою и старанем собрана» пішацца, што: «Все́му повету Слонимскому не ест тайно, же около року господнего 1470 на том местцу, на котором тепер суг церкви монастыр и роли, была великая пуца, маючая в себе немало зверу, якож розумею, же для жыру барзо

способного, который был в той пущи бестиям, то местце от продков жировом або Жировичами ест названо, або теж одхлопка тогож назвиска Жыр, который неколис во части уживал тое пущы», калі мясцовыя сяляне пасьлі статак, «обачил один з них на древе грушковом лесном якобы во огню яком образ стоячы, чым прешрашным будучы зволат товариство, которое, пришедши тое видели, и, нерыхло осмелившись, кгда вже огонь тот гаснул, яко им на он час видело, образ взяли и пану своему занесли, которого он, взявши до шкатулы сховал, але Господь Бог, который звык прославлять прославляющих Его, не допустил наяснейшее десницы облокасти неведомстю людем засланять, и так знаменитого скарбу в землю закопать, але рачей жебы всим требующим был выставленный и для того безвотпеня з шкатулы зникнул». Калі-ж ікона зноў апынулася на месцы свайго зьяўленьня, Солтан накіраваўся ў пушчу, падумаўшы, «в часе потом коротким казал розрубиват оную пушчу, а потом церков спанялую будовати, которая, кгда dokonчона была, уборами ее вшелякими надал и тот образ чудовный, в серебро оправивши, в ней поставил и не мало презвитеров ховал для одправованя порадного и уставичного набоженства.»⁵

І вось, па існуючаму паданьню, каменны вобраз, быў знойдзены сярод густых галінаў у дзікай пушчы пастухамі Солтана. Тыя перадалі ікону свайму гаспадару, які пасьля першых цудаў пабудаваў царкву драўляную, якая праіснавала аднак нядоўга: «Тая помененая церковь в колкодесять лет по збудованю от свечи с припадку не добре загашоное вся немал в попел се обернула». Моцна пашкоджаную ў пажары каменную ікону на папалішчы адшукалі дзеці, якія «в школе учили, играючи в день коло погоре-

лишка».

У XVI ст. у Жыровіцах быў заснаваны манастыр, мажліва, удавой Івана Аляксандравіча Солтана—Марыяй Васільеўнай. У пачатку XVII ст. у яго гісторыі адбыліся даволі драматычныя падзеі. У 1603 г. І. Солтан залажыў Жыровіцы кобрынскаму жыду Іцхаку Міхалевічу тэрмінам на 4 годы, але ня змог своечасова выкупіць. Тады ён забіў Іцхака Міхалевіча, за што быў аштрафаваны. А так як ня змог заплаціць штраф, манастыр дастаўся удаве забітага, Эстэры і сыну Міхелю. Манахам давялося пакінуць манастыр. У 1605 г. мсьціслаўскі кашталян Іван Мялешка, пратэстант, выкупіў маёмасьць і манастыр. Новы гаспадар неўзабаве, у 1609 г. перайшоў у вунію. Іясафат Кунцевіч пераканаў яго адрадыць мужчынскі манастыр, які ў 1613 годзе быў адроджаны, але як базыльянскі.

Жыровіцкі манастыр ў XVII ст. атрымаў вялікую вядомасьць. Пачынаючы з Уладыслава IV, які пабываў тут у 1644 годзе, яго наведвалі польскія каралі, якія суправаджалі свае прыезды шчодрымі ахвярамі⁶. У 1839 г. манастыр зноў стаў праваслаўным і да 1845 г. зьяўляўся цэнтрам Літоўскай япархіі. Да сёньняшняга дня ён застаецца духоўным цэнтрам Беларусі, з адроджанай тут сэмінарыяй.

Вуніцкі іераманах Феадосій Баравік так апісаў Жыровіцкую ікону: «Образ сам ест каменный светлосаровый рытый круглодолгий, на штальт яйца, постат на нем пречистое Девы Марии от головы по бедра вырыта, а на правой руке младенец Исус целый вырытый, для частого целования людей побожных троха с выгладил: бо аж до наших часов без шкла его ховано. Запах мевае сам през са бардзо пенкный и приемный».



Жыровіцкая ікона Багамацеры.
Сланец, разьба, апошняя трэць XV ст.
Жыровіцы, Сьвята-Успенскі манастыр.

Аб тым, як менавіта выглядала Жыровіцкая ікона Божай Маці ў XVII ст. можна меркаваць па сьпіску, які знаходзіўся ў храме сьвятых Сергія і Вакха ў Рыме, і асабліва па датаванай 1682 г. гравюры Леоньція Тарасевіча, выкананай ім па малюнку П.Бачевіча⁷. Каменны абразок быў замацаваны на дошцы, упрыгожанай выявамі Прэсьвятой Троіцы, а таксама апостала Пятра і Паўла, а яшчэ фігуркамі, якія ляцяць, і кранаюцца абрамленьня з славянскім і польскім тэкстам. (Гл. вокладку—Рэд.)

Афармленьне іконы неаднойчы зьмянялася. Вось як яе апісываў архімандрыт Мікалай Радута ў сярэдзіне мінулага стагодзьдзя: «На драўлянай дошцы, выкладзенай срэбрам і пазалотаю, адлюстраваны: уверсе—над Божай Маці Прэсьвятая ў кароне Троіца, у сярэдзіне—Божая Маці, якая стаіць на месяцы, па баках чудатворнага вобразу—два сьвяціцеля; унізе чаканенае адлюстраваньне сьв. пр. Якіма і Язэпа. Пасярод гэтага адлюстраваньня прывінчаная

круглая дошка, да якой замацаваны залаты круглы прадаўгаваты ківоц і ў ім, за крыштальным шклом, чудатворны вобраз Прэсьвятога Багародзіцы Жыровіцкай, якая трымае на левай руцэ Спрадвечнага Немаўлятку. Нерукатворны лік гэты, які зьявіўся на невялікім яшмавым камені, мае авальную форму.»⁸

Але зараз няма і гэтага абрамленьня: яго замяніла больш простае, з арнамантам, і ня столь каштоўнае. Яно выкананае па вяртаньні іконы з Расеі, куды была вывезена ў сувязі з вайсковымі падзеямі ў 1915 годзе. Спачатку яна знаходзілася ў маскоўскім храме Васіля Блажэнага, а пазьней—у падмаскоўнай Кацярынінскай пустыні, дзе знайшлі прыют сёстры Краснастоцкага манастыра.

Паколькі абраз зьмешчаны ў металічнай аправе і закрыты хрысталь, нельга з упэўненасьцю сьцьвярджаць, ці зьяўляецца авальная форма першапачатковай, або яна нададзена разному камню ў выніку пашкоджаньняў. Бачная праз хрысталь ніжняя частка абрамленьня дае аснову меркаваць аб магчымасьці прамакутнай асновы. На вонкавай старане сланца памерам 5,6х4,4 см у плоскім рэльефе выканана паясная выява Багамацеры ў іканаграфічным тыпе «Замілаваньня». Божая Маці нізка схіліла галаву да шчакі Хрыста, які сядзіць на яе правай руцэ і прытуліўся да яе. Зь левай рукі, прыкладзенай да грудзі, свабодна спускаецца край мафорыя. Адзеньне, сабраное ў дробныя промнепадобныя складкі, паказана графічна. Галаву Багамацеры і Хрыста акружаюць рэльефныя німбы. Рысы твару даволі слаба бачныя. Аднак вытанчаныя прапорцыі фігур і стараннасьць выкананьня разьбы дазваляе гаварыць аб яе высокім мастацтве. Малюнак і плястычныя вартасьці рэльефа сьведчаць аб тым,

што гэта рабіў таленавіты майстра. Стылістычныя прыкметы сведчаць, што найбольш верагоднае выкананьне іконы ў апошній трэці ХУ ст.

Іканаграфічныя аналягі жыровіцкаму абразу ў старажытнарускай каменнай пластыцы малых формаў ёсць ідэнтычны. Іх усяго тры, і датуецца яны адпаведна ХІУ ст., канцом ХУ і пачаткам ХУІ стст.⁹ Але гавораць у асноўным, тып адлюстраваньня адносіцца да ліку вельмі распаўсюджаных у Бізантыі і ў славян, аб чым сведчаць шматлікія помнікі іконапісу.¹⁰ Менавіта яны паслужылі арыгіналам для рэльефаў. Жыровіцкая ікона Божай Маці, якая зьяўляецца разным камянём, даволі шырока рэпрадукавалася сродкамі жывапісу, а з часам і друкаванага мастацтва.

Зь ліку спіскаў патрэбна перш за ўсё адзначыць спісак, які знаходзіцца ў Молчанскім манастыры ў Пуціўлі, быццам-бы завезеным туды лже-Дзьмітрыем І. Ён вы-

кананы ў тэхніцы алейнага жывапісу і мае на авальным абрамленьні старапольскі тэкст, які адпавядае славянскаму «Чэснейшая херувім».¹¹ Зусім магчыма, што зьяўленьне гэтага твору заходняга царкоўнага мастацтва трэба аднесці не да пачатку ХУІІ, а да сярэдзіны наступнага стагодзьдзя. Аб гэтым гаворыць ужо сама манэра пісьма, стылістычна блізкая народнай карціне. Не выключана, што арыгіналам паслужыла гравюра, можа быць нават тая, што належала Лявонцію Тарасевічу. Тая акалічнасьць, што на німбах бачныя абрысы каронаў, пацьверджае правільнасьць пазьнейшай даты. Як вядома, Жыровіцкая ікона Божай Маці была каранавана ў 1730 годзе.¹² Гэтаму папярэднічала наступная падзея.

У пачатку ХУІІІ ст. у рымскім храме сьвятых Сергія і Вакха пры рамоньце карыдора пад слоём тынкоўкі была знойдзена выява Жыровіцкай Багамацеры. Папа Клімент ХІ загадаў перанесці выяву ў храм, што ўрачыста і было зроблена 7 верасьня 1729 г. Звычай каранаваньня цудатворных ікон у Захаднай царкве вядомы з УІІ ст. Аднак гэта рабілася толькі ў вельмі рэдкіх выпадках. Жыровіцкая ікона была пятай па ліку іконай Божай Маці, якая была каранавана на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. З таго часу кароны на галовах Багамацеры і Немаўляткі зрабіліся амаль неадлучнай іканаграфічнай рысай вуніяцкай традыцыі спіскаў паважаных абразоў, а праз яе пераходзілі і ў праваслаўнае асяродзьдзе.

У ХУІІІ ст. на тэрыторыі Беларусі зьявіліся вялікія памерамі і надзвычайна высокія па мастацкаму ўзроўню выкананьня жывапісныя рэпрадукцыі Жыровіцкай іконы Божай Маці. Яны нярэдка ўпрыгожваліся чаканенымі металічнымі складамі і заключаліся ў пышныя барочныя абрамленьні. Апошнім, вядома надавалі авальную форму.

Зь цягам часу большасьць спіскаў адыхользіць усё больш ад арыгінала па малюнку і нават прапорцыямі фігур. Заставалася толькі іканаграфічная схема. І цяжка нават уявіць, што іконныя выявы, выкананыя ў стылі барока, класыцызму й акадэмізму ў сваёй аснове ідуць ад каменнага абразка позьняга ХУ ст., які строга адпавядаў бізантыйскай традыцыі. У другой палове ХІХ ст. выпускаліся нават літаграфічныя лісты, на якіх Жыровіцкая ікона літаральна ўсыпана ружамі. У наш час атрымалі распаўсюджаньне графічныя пакаляваньня малюнка, якія перадаюць толькі схему выявы або адлюстроўваюць яго на грушы, на якую з глыбокай пашанай глядзяць пастухі.

У такіх своеасаблівых формах знайшла сваё выяўленьне папулярнасьць Жыровіцкай іконы, якая захоўваецца ў манастрыскім Усьпенскім саборы.

Трэба падкрэсьліць, што праваслаўная іканаграфічная традыцыя Жыровіцкай іконы, якая шанаваная праваслаўнымі і каталікамі, захоўваецца ў большасьці сваіх адлюстраваньняў незалежна ад таго, калі яны выкананыя і дзе. Асноўнай тэрыторыяй іх шырокага распаўсюджаньня зьяўляецца Беларусь. Але нямала спіскаў ёсць і за яе межамі. Шанаваньне Жыровіцкай іконы Божай Маці ў Беларусі глыбокае. І яно не паменшаецца на працягу 500-гадовага пэрыяду, які прайшоў з часу, калі аб ёй даведаліся праваслаўныя людзі.

Іканаграфічная традыцыя — найлепшы сведка. Яна здольна расказаць аб тым, аб чым маўчаць пісьмовыя крыніцы. І калі пашчацьціць ахапіць большы лік самых розных рэпрадукцыяў старжытнага каменнага арыгінала іконы — будзе адкрыта яшчэ адна важная старонка ў гісторыі хрысьціянскага мастацтва Беларусі.



Жыровіцкая ікона Багамацеры. Палатно, алей, Сярэд. ХУІІІ ст. Молчанскі манастыр ў Пуціўлі.



Жыровіцкая ікона Богаматэры.

Дрэва, алей. срэбра чаканка, гравіроўка,
Рама: дрэва,разьба, пазалота. II палова ХІІІ ст.
Бібліяграфія

¹ Гісторыя беларускага мастацтва ў 6 тамах.
т. 1, Мн., 1987, с. 216.

Падрабязней гл.: Пуцко В. Жыровіцкі рэльеф.
Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. 1989, №2.

² Borowik Th. Historia, albo powiesc godliwa
przez pewne podanie ludzi wiary godnych.... Wilno,
1622, Kojalowicz A. W. Miscellanea rerum ad Statum
Ecclesiasticum in Magno Litvaniae ducatu
pertinetium. Wilno, 1650, p. 28-30.

Hardy I. Relacya historyczna ozjawieniu
cudownego obrazu N.P. Zyrowickiej, Wilno, 1721.

Kulczynski I. Oratio de beatissimae Virginis
Mariae imagine Zyrovicensi, Roma, 1732.

Dubienicki J. Historia de imagine B.Mariae
Zyrowicenei, Vilgae, 1863.

Николай (Редутто), Жировицкая чудотворная
икона Божией Матери и Жировицкая обитель.
Вильна, 1867.

О жировицком монастыре и находящейся в
нем иконе Божией Матери, Виленский вестник
1864,

Паевский Л. С. Древнее сказание о Жировицах
и о чудотворном образе Жировицкой Богома-
тери, Гродно, 1897.

Жукович П. Н. Неизданное русское сказание
о Жировицкой иконе Божией Матери. / в связи
с историей русского дворянского рода Солтанов
Жировицких/. Известия Отд. русского языка и
словесности имп. Академии наук, 1912, т. ХІІ,
кн. 2. с.175-249.

Жировицкая чудотворная икона Богоматери
и Жировицкая обитель. Супрасльский монастырь,
1912

³ Добрянский, Н. Ф. Описание рукописей Ви-
ленской публичной библиотеки, церковно-сла-
вянских и русских Вильно. 1882, с. 287,

Предварительный список славяно-русских ру-
кописных книг ХУ в., хранящихся в СССР. М.,
1986, № 272.

⁴ Жукович П. Н. Указ. соч. С. 196-197.

⁵ Гэты твор Феадосія Баравііка, датаваны
1620 годам, апублікаваны П. Н. Жуковічам у
дадатку да яго даследвання. Рукапіс БАН
СССР ф. а еп. Паўла Дабрахо́тава ,ед. хр. 38 (11,
9.21). Гл. Жуковіч П. Н. Указ. твор. С; 245-249.

⁶ Архим. Николай (Редутто). Цыт.твор с.13-14.
Чыстович М. Очерки истории западнорусской
церкви .т.2 , СПб. 1884, с. 239.

⁷ Степовик Д. В. Леонтий Тарасевич і
українське мистетво барокко. Київ, 1986, с. 61-
65.

⁸ Архим. Николай (Редутто). Цыт.твор. с. 7.

⁹ Николаева Т. В; Древнерусская мелкая
пластика из камня. XI—ХУ ст. Москва. 1983, №
120, 273, 339.

¹⁰ Падрабязней гл. Кондаков Н. П. Иконо-
графия Богоматери. Связи греческой и русской
иконописи с итальянской живописью раннего
Возрождения. СПб, 1910, Ён жа: Иконаграфия
Богоматери. Петроград. 1915, т.ІІ

¹¹Раздольский, П. М. Памятники церковной
старины в Путивле. Курск, 1903, с. 16-17, Репро-
дукция иконы на с. 13.

¹² Прот. Диковский Н; Коронавание Жиро-
вицкой чудотворной иконы Богоматери, Грод-
ненские епархиальные ведомости, 1901, №№ 36-
52.

НАША ПЕЎВІЯ

Тапаграфія знаходак манэт і аздобаў

Міхась Белямук

Менская вобласць

Абрыцкая Слабада. Менскі р-н.

У 1915 г. Ю. Шавельскі раскапаў 15 курганоў, у некаторых былі шклозалочаныя пацеркі.

Лысенко... б.206, № 233

Агароднікі, Слуцкі р-н.

У 1929 г. А. Ляўданскі раскапаў 4 курганы і знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Лысенко. ... б. 216, №378.

Адзяцічы, Барысаўскі р-н.

У 1929-1930 гг. А. Ляўданскі раскапаў 5 курганоў і знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Лысенко. ... б. 196, № 821. Дубінскі С. ...б.511

Амговічы, Слуцкі р-н.

У 1954 г. Ів.Таран прыпадкова выкапаў сярэбраную грыўну X—XII ст.

Сотникова... б.146, №367

Антанізбэрг, Мядзельскі р-н.

У 1967 г. знайшлі скарб, каля 500 арабскіх дыргемаў. Палову знойдзеных манэт перадалі ў банк, і там яны прапалі. Другую палову людзі разабралі, таксама прапалі. 3 гэтага скарбу А.Мойчан у сваім прыватным зборы мае 6 цэлых і 3 абламаныя дыргемы.

Абасыды	ал-Куфа	Ірак	766/7	ал-Мансур
"	ал—Мухамедыя	Ірак	766/7	ал-Мансур
"	???		775-785	ал-Магді
"	Багдад	Ірак	810/1	ал-Мамун
"	ал-Мухамедыя	Ірак	823/4	ал-Мамун
"	Балх	Афганістан	???	???
"	Самарканд	Афганістан	???	???
"	ал—Мухамедыя	Ірак	???	???

2 дыргемы

Рабцэвіч і Стуканаў... б.38-39, №29,

Поболь ²... б.371, №307

Анусіна, Менскі р-н.

У 1983 г. Ю.Заяц раскапаў 4 курганы другой паловы XI ст. — пачатак XII ст. У адным

з курганоў з жаночым пахаваньнем знайшоў шклозалочаныя пацеркі, колькасьць іх не пададзена.

Заяц... б.390.

Арэшкавічы, Бярэзінскі р-н.

У 1931 г. А.Ляўданскі раскапаў 3 курганы. У адным з жаночым пахаваньнем знайшоў вяночак з тонкай тканіны, аздоблены бронзавымі бляшкамі, пакрытыя пазалотай.

ЗПГКБ Менск. вобл. б.89, №238

Барадзілаўка, Менскі р-н.

У 1981 г. Ю.Заяц раскапаў 3 курганы. У адным знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Заяц²... б.349.

Барздынь, Менскі р-н.

У 1981 г. Ю. Заяц праводзіў раскопкі курганнага могільніка, які на беразе рэчкі Іслач, 8 км ад Заслаўя. У кургане знайшоў шклозалочаныя пацеркі.

Заяц²... б.349

Барысаў

У 1886-1887 гг. В.Завітневіч у раскоpanyх курганах знайшоў медальён сярэбраны зроблены з манэты (што за манэта ня ведама), маніста з круглых сярэбраных пацэркаў, шклозалочаных і шклянных; сярэбраныя кольцы, 5 шт., нашытыя на матэрыю, сярэбраныя масьёўныя пярсцёнкі на пальцах рук.

Лысенко... б.53, №2

Барысаў

У 1928 г. А.Ляўданскі раскапаў 12 курганоў з XI—XII стст. У адным з курганоў знайшоў сярэбраную полую аздобленую зерню пацэрку.

Ляўданскі³... б.261,

Яніцкая... б.153, № 171.

Барысаў (стары)

У 1971 г. на левым беразе р. Бярэзіны пры ўтоку ручая Барыса знаходзіцца гарадзішча, якое дасьледываў Г.Штыхаў. У культурным пласьце з XII-першай паловы XIII ст. знайшоў аздобы, залатое скранёвае кальцо, на якім нанізаны тры залатыя пацеркі, аздобленыя сканьню і зерню. У тым-жа пласьце была знойдзена сярэбраная полая зоаморфная падвеска.

Штыхов¹⁰... б.403-404,

Яніцкая... б.154, № 171,

Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва Беларусі (ДПМБ)... мал. 3, ЗПГКБ Мн. б.81, № 201

Барысаўскі ўезд

У 1840-1843 гг. Я.Тышкевіч раскапаў 30 курганоў па цячэньню рэчкі Гайны і знайшоў у некаторых курганах сярэбраныя вітыя з дроту нашыйнікі і сярэбраныя скранёвыя

кольцы.

Савельев... б.156, № 15а.

Беразіно, Менская губ.

Перад першай сусьветнай вайной граф. А. Патоцкі праводзіў архэалягічныя раскопкі і знайшоў 3 сярэбраныя абручы. Аздобы XI—XII стст.

Поболь¹... 142, №376

Верхмень, Смалевіцкі р-н.

У 1886 г. В.Завітневіч, раскапываючы курганы, у адным знайшоў залатую рымскую манэту імператара Траяна 98-117 гг.

Завітневіч... б. 951,

Поболь²...б.382, № 418.

Відагошч, Менскі р-н

Каля вёскі Відагошч знаходзіцца курганны могільнік. У 1862 г. К. Тышкевіч, у 1893 г. В. Завітневіч праводзілі раскопкі курганоў. К. Тышкевіч знайшоў сярэбраную пражку, 2 шклозалочаныя і 2 шклосярэбраныя пацеркі, В.Завітневіч таксама знайшоў шклозалочаныя і шклосярэбраныя пацеркі, але колькасьць няведамая.

Яніцкая... б. 154, № 172.

Лысенка...б.207, №240.

Высокае, Валожынскі р-н

У пачатку XX ст. прыпадкова былі знойдзеныя бронзавыя падвескі, якія маюць сьляды пазалоты і геамэтрычныя фігуры арнаменту.

ЗПГКБ Мн... б.115, № 420.

Галынка, Клецкі р-н.

Каля 1807 г. прыблізна 20 км на поўдзень ад Клецку недалёк р. Лань быў знойдзены вялікі скарб сярэбраных рэчаў. Скарб складаўся галоўна з абручоў, але былі сярэбраныя вялікія полыя пацеркі памерам галубінага яйка, аздобленыя сканьню і зерню. Абручы мелі розную таўшчыню й даўжыню. Рэчы пачарнелі ад доўгага прабываньня ў зямлі. Калі іх ачысьцілі аказалася, што яны зробленыя з высокапробнага серабра і вельмі старыя, праўдападобна з XII ст. Скарб купіў С.Вэндорф. Ён частку абручоў даў ювеліру, каб стапіць, і зь серабра зрабіць новыя ювелірныя аздобы. Тыя абручы, што былі пласьціністыя, мелі гравіроўку і былі эластычныя. Былі абручы сплеченыя зь вельмі тонкага дроту. Паколькі абручы даўжэйшага памеру мелі на канцах гачык і пятлю, то адны выкарыстоўваліся, праўдападобна, за паясы, іншыя за нашыйнікі, а малога памеру ўжываліся за бранзалеты. Паміж імі былі такія абручы, што на палец завялікія, а ладонь немагчыма прасуніць, яны маглі быць скранёвымі аздобамі. Аднаго разу Антаніна і Людвіка Вэндорф узялі бранзалеты і нашыйнікі ў Вільню, калі пані з дому Патоцкіх ўгледзіла іх, то запрапанавала абмен. Яна аддавала за іх свой нашыйнік, аздоблены дарагімі камямі. Далейшы лёс уцалелых рэчаў не вядомы.

Kiersnowska... б. 77078.

Гарадзілава, Маладэчанскі р-н.

У 1854 г. А.Кіркор дасьледываў курганы над р. Беразіна, даток Нёману. Недалёк ад царквы раскапаў курган, знайшоў залатыя бляшкі, фібулу пасярэбраную, фібулу бронзавую з нанізанымі сярэбранымі пацеркамі, арнаментаваныя золатам.

Кіркор... б.16, Тышкевич... б.34, Покровский, б.80-81, Гуревич... 160, № 65, Поболь²... б. 369, №286,

Гарадзішча на Менцы, Менскі р-н.

У 1954 г. А.Мітрафанаў праводзіў раскопкі й у слаі X—XI ст. знайшоў сярэбраную завушнічку з падвескай. Настаўнік сярэдняй школы С.Еремчук у 1975 г. перадаў Г.Штыхаву 2 шклозалочаныя і 1 шклосярэбраную пацеркі, яны былі знойдзеныя вучнямі на ўзараным палетку.

Штыхов¹... б. 64, 69, 70.

Гарадзішча, Мядзельскі р-н.

У 1969 г. А.Мітрафанаў дасьледываў селішча і знайшоў сярэбраны нашыйнік з VII—XI стст. Нашыйнік быў пашкоджаны, абламаны.

Митрофанов... б. 303, ЗПГКБ Мн... б. 73, №1964

Гарадзішча, Мядзельскі р-н.

У 1972 г. А.Мітрафанаў працягваў раскопкі на селішчы і знайшоў абломаную сярэбраную грыўну-нашыйнік VII ст.

Митрофанов²... б.365.

Гарадок, Маладэчанскі р-н

Перад 1970 г. прыпадкова ў насыпу кургана знайшлі сярэбраны нашыйнік V—VII ст. нашыйнік важаць 369 г., перахоўваецца ў абласным краязнаўчым музэі ў Маладэчна.

Штыхаў і Захарэнка... № 16, малюнак б.16.

Грэск, маёнтак, Слуцкі р-н.

У 1928 г. прыпадкова быў знойдзены арабскі дыргем.

Рабцэвіч і Стуканаў... б.38, № 25.

Гурнавічы, Маладэчанскі р-н.

З 1930 да 1935 г. Г.Галобовіч праводзіла раскопкі курганнага могільніка з XI ст. У некаторых курганах знаходзіла сярэбраныя поўкруглыя бляшкі, якія, магчыма, былі нашываныя на вопратку.

Сёhak-Holubowicz³ б.231, Гуревич... б.187, №148.

Бібліяграфія

Покровский, Поболь¹, Поболь², Рабцэвіч і Стуканов, Савельев, Шыхов¹, Яніцкая—гл. Полацк № 18. Штыхов¹⁰, -гл. Полацк № 21

Сёhak-Holubowicz H.³ Zabytki archeologiczne woj. Wileńskiego i Nowogrodzkiego, Wilno, 1936.

Гуревич Ф. Древности Белорусского Помонья. Л., 1962.

Завитневич В. Область дреговичей как предмет археологических исследований Тр. Киевской духовной академии, К., 1886, кн.8.

Заяц Ю. Работы в Заславле. АО за 1983, М 1984

Заяц Ю.² Работы заславльского отряда. АО за 1981, М.1982

Kiersnowska T. Nieznany skarb srebrny z okolic Holynki pod Kleckem. WN., W. 1957, #2.

Кіркор А. Археологические разыскания в Виленской губернии, В кн. Известия Русского археологического общества СПб 1859, т.1.

Ляўданскі А. Археалагічныя досьледы ў Барысаве. Працы каф. археолёгіі. т. 2., Мн., 1930,

Лысенко П. Дреговичи, Мн., 1991

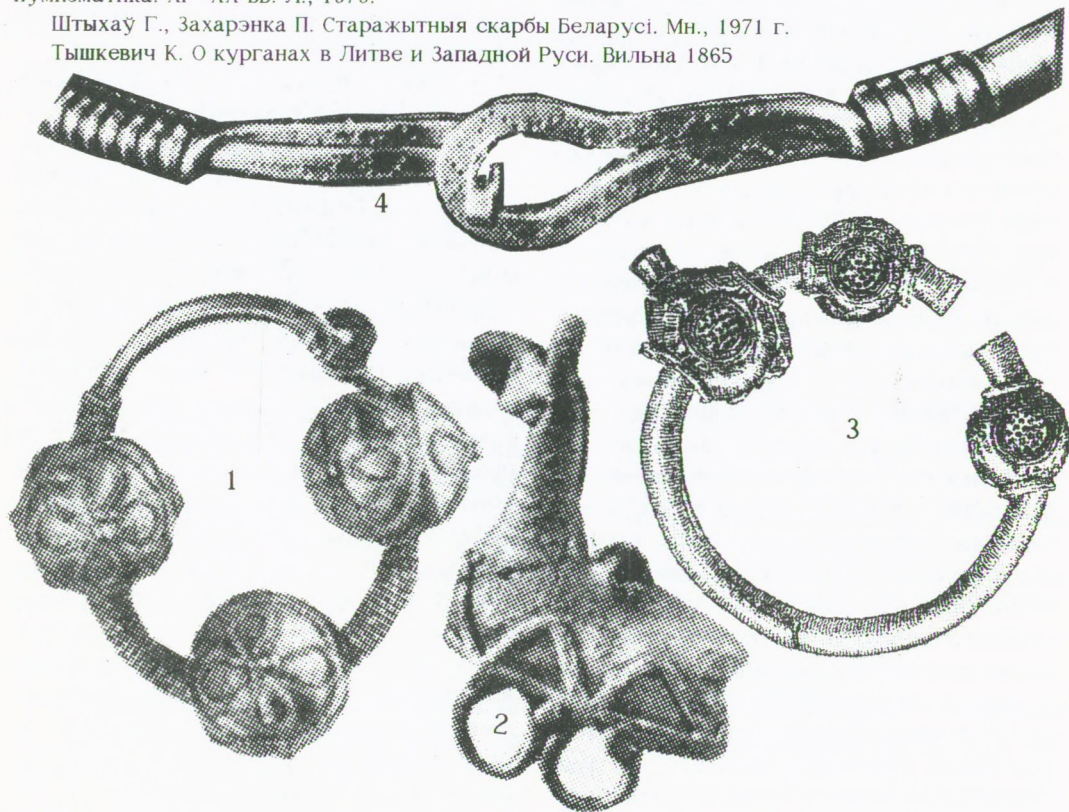
Митрофанов А. Городище и селище близ деревни Городище. АО за 1969, М., 1970.

Митрофанов А.² Изучение городища и селища близ дер. Городище. АО за 1972, М., 1973.

Сотникова М.П. Находки, зарегистрированные отделом нумизматики в 1948-1974 гг. сб. Русская нумизматика. XI—XX вв. Л., 1979.

Штыхаў Г., Захарэнка П. Старажытныя скарбы Беларусі. Мн., 1971 г.

Тышкевич К. О курганах в Литве и Западной Руси. Вильна 1865



На здымках знаходкі Менскай вобласці:

1-2—Барысаў (стары), 3—Гарадзілава, Маладэчанскі р-н, 4—Гарадок, Маладэчанскі р-н

Да пытання этнічнай прыналежнасці



старажытных ліцьвінаў



Паўла Урбан

Што-ж тычылася фактычнага абмежавання правоў жамойцаў, дык гэта вынікала з зместу 9 артыкулу разьдзелу III. Цытуем адпаведныя мясьціны (цвёрды знак апускаецца).

«Иж достоинств врядов в дедицтво чужоземцом давано быти не маеть. Так теж мы господар абецуем и шлюбуем под присегаю, которую учинили есмы великому князству Литовскому и всим станом и обывателям его... штож в том панстве в.к. Литовском и во всих землях ему прислухающих достоинств духовных и свецких городов дворов и кgrundтов староств в держаньи и поживаньи и вечностей жадных чужоземцом и заграничником ани суседом того панства давати не маем; але то все мы и потомки наши великие князи Литовские давати будуть повинни только Литве а Руси, родичом старожитым и врожонцом великого князства Литовского и иных земель томи великому князству належащих...

А хотя бы хто обчого народу за свои заслуги в той речі посполитой пришол ку оселости з ласки и данины нашое, альбо которым иным правом; тогды такые толко оселости оное ужывати мають будучы обывателем обечным великого князства и служачы службу земскую томуж панству. Але на достоинства и всякий вряд духовный и свецкий не маеть быти обираны, ани от нас господаря ставлен, *только здавна продков своих урожонец великого князства Литовского Литвин и Русин*. А где бы одержал обчого народу человек который кольвек вряд духовный и свецкий против сему статуту напоменный того пустити не

хотел, тогды таковой маетность свою на нас великого князя Литовского тратит, кгдаж около того и в статуте судейском Польском ест описано».

Інакш кажучы, жамойцы мелі падставы адчуваць сваю, можна сказаць, палітычную і этнічную «адчужанасьць». Мелі таксама падставы ставіцца да ліцьвіноў як да «людзей іншага народу». Аднолькава мелі падставу характарызаваць сябе як асобны «вольны народ».

У сувязі з гэтым варта звярнуць яшчэ ўвагу на гэтакі немалаважны факт.

Вялікі князь ВКЛ і кароль Польшчы Аляксандр Казіміравіч сутыкнуўся з праблемамі ў дачыненнях з Прускім тэўтонскім ордэнам. Вялікі магістр гэтага ордэну Фрыдэрык Саксонскі (1498-1510) марудзіў з пацьверджаньнем Торуньскага мірнага пагадненьня 1466 году, адмаўляўся таксама пацьвердзіць прысягай сваю васальную залежнасьць ад Польскага каралеўства. З гэтае прычыны быў адраджэны праект, які прадбачаў або перамяшчэньне таго Тэўтонскага ордэну крыжакоў у Нямеччыну, або перасяленьне яго на тэрыторыю чарнаморскіх стэпаў, дзе ён мог-бы праявіць сябе ў змаганьні з экспансіяй Турэцкай імперыі і рабунковымі набегамі татараў Крымскага ханства. Гэтую справу і мелася абмеркаваць у Ватыкане прыгаванае ўжо намі польскае пасольства, якое было даручанае Полацкаму япіскапу Эразму Цёлку. Аднак той-жа Ватыкан, у прыватнасьці Папа Юльян II, згадзіўся толькі паспрыць, каб гэты вялікі магістр Фрыдэрык Саксонскі пацьвердзіў, нарэшце, умовы згадванага

Торуньскага мірнага пагадненьня і склаў прысягу сваёй васальнай залежнасьці ад польскай кароны.

Адсюль пайшоў іншы праект — на ўсёй тэрыторыі Прусіі заснаваць штосьці накшталт асобнага царкоўнага княства або незалежную каталіцкую мітраполію. Паводля гэтага праекту, каталіцкія япархіі Прусіі вызваліліся-б з-пад юрысдыкцыі Рыжскага архіепіскапа, вызваліліся-б гэтым самым з-пад кантролю і таго Прускага тэўтонскага ордэну. Гэты апошні праект асабліва падтрымліваў тагачасны япіскап Варміі (адной зь земляў Прусіі) Лукаш Ватцельродэ.

Да асаблівасьцяў гэтага апошняга праекту належала тое, што прапанавалася і Жамойць уключыць у склад падобнага царкоўнага княства яго ў склад гэткай незалежнай каталіцкай мітраполіі. Пра ўсё гэта і была гаворка ў адпаведным дакумэнце, які быў ухвалены на Люблінскім сойме і ад імя польскага караля і вялікага князя Аляксандра Казіміравіча быў накіраваны ў Ватыкан дзеля апрабцы праекту Папам Юльянам II.²⁰⁴ Дакумэнт гэты быў датаваны 28 лютым 1506 г.

Дык як тлумачыць гэты факт, маючы на ўвазе яшчэ тую акалічнасьць, што цытаваны тут дакумэнт Люблінскага сойму ўласнаручна падпісаў вялікі князь ВКЛ Аляксандр Казіміравіч, які быў «кроўным» ліцьвіном? Названая ў гэтым дакумэнце прычына, што маўляў, Жамойцкая каталіцкая япархія аддаленая ад цэнтру Польскай каталіцкай мітраполіі, аддаленая ад Гнезны і бліжэй знаходзілася ці сутыкалася з Прусіяй, не магла быць пераканальнай. Гэтак аддаленая ад Гнезны была і Віленская каталіцкая япархія. Просьба-ж, зьвернутая да Папы Юльяна, просьба заснаваць асобную Прускую каталіцкую мітраполію азначала

ўключыць у яе таксама Жамойцкую каталіцкую япархію і вылучэньне самой Жамойцкай зямлі з складу Вялікага княства Літоўскага. Бо, як гаварылася, дзеля мэтай палітычнага аслабленьня Тэўтонскага ордэну крыжакоў у Прусіі тая Пруская каталіцкая мітраполія мелася быць чымсьці больш за звычайную царкоўна-адміністрацыйную тэрытарыяльную адзінку. Мелася быць царкоўным княствам, накшталт, скажам, былой Ноўгарадзкай рэспублікі, дзе архіепіскапу належала фактычная палітычная ўлада.

Мабыць, што факт гэты або праект, пра які была гаворка, грунтаваўся на той рэальнасьці, што Жамойць у складзе Вялікага княства Літоўскага была нібы «іншародным целам», а жамойцы адчуваліся больш зьбіжанымі этнічна з карэнным насельніцтвам Прусіі.

Бібліяграфія

204 Acto Alexandri, Nr. 11, pp. 520-521.

Умоўныя скарачэньні назваў публікацыяў старых аналаў, хронікаў і дакумэнтаў

АЗР — Акты, относящиеся к истории Западной России. т. 1-У, СПб, 1846-1853

ПСРЛ — Полное собрание Русских Летописей
Acta Alexandri — Acta Alexandri, regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae (1501-1506). Wydal Fryderyk Papee. W. Krakowie, 1927.
Codex Ecclesiae Wilnensis — Codex diplomaticus Ecclesiae Cathedralis necnon Dioeceseos Vlnensis. Wydali Jan Fjalek i Wladyslaw Semkowicz. t. 1. (1387-1507). Krakow. 1948
Codex epistolaris Vitoldi — Codex epistolaris Vitoldi, magni ducis Lithuaniae (1376-1430). Collectus opera Antonii Prochaska. Cracoviae, 1882.

Guellen — Ausgewahlte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters (der Neuzeit)
MGH SS — Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum (Scriptores rerum Germanicarum).
MLA — Monumenta Livoniae Antiquae. t. 1-5. Riga-Leipzig. 1835-1847.

SRL Sriptores Rerum Livonicarum. t. 1-2. Riga-Leipzig. 1848-1853.

SRP — Sriptores Rerum Prussicarum. t. 1-5. Leipzig. 1861-1874.

ПД БЕЛ-ЧЫРВОНА-БЕЛЫМ СЬЦЯГМ

Беларускі Дом Амэрыкі

Міхась Белямук

1619 New Hampshire Ave. N.W.
Washington D.C. 20009

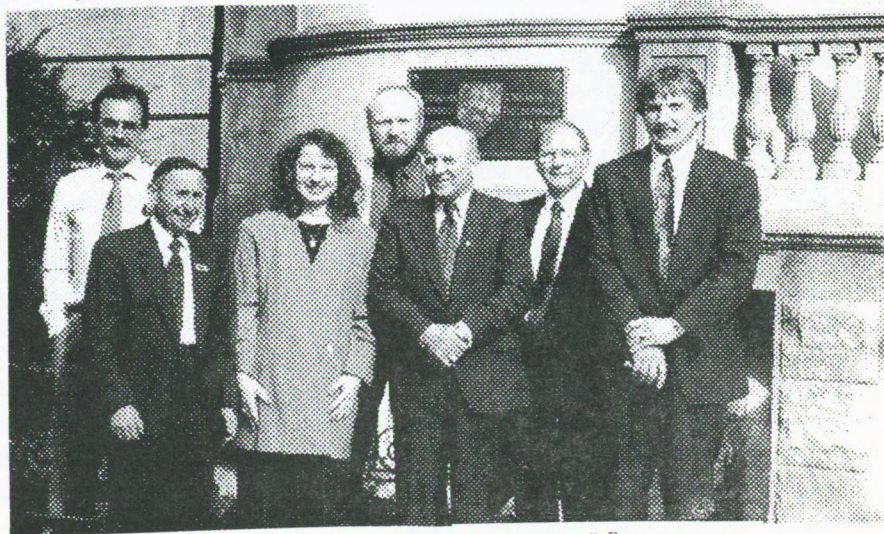
Да нядаўняга часу гэты трохпавярховы будынак быў зусім незнаёмы ні беларусам Амэрыкі, ні тым больш беларусам Бацькаўшчыны. Але з красавіка 1993 году ён ўвайшоў у гісторыю ня толькі Амэрыкі, але і Беларусі.

20 красавіка тут ўрачыста, у прысутнасьці сотні гасьцей адбылося ўрачыстае адкрыцьцё Беларускае пасольства ў ЗША.

Наша кліўлендская група ў складзе: Сьвятланы Белаі, Міхася Белямук, Вацлавы Вярбоўскай, Натальі й Анатоля Лукьянчыкаў, Славы і Сяргея Карніловічаў, Яна Кульбеды, Паўла Мельніка з сынам Сьцяпа-

нам, Янкі Ханенкі прыехала ў Вашынгтон некалькімі машынамі за пару гадзінаў ад афіцыйнага адкрыцьця амбасады.

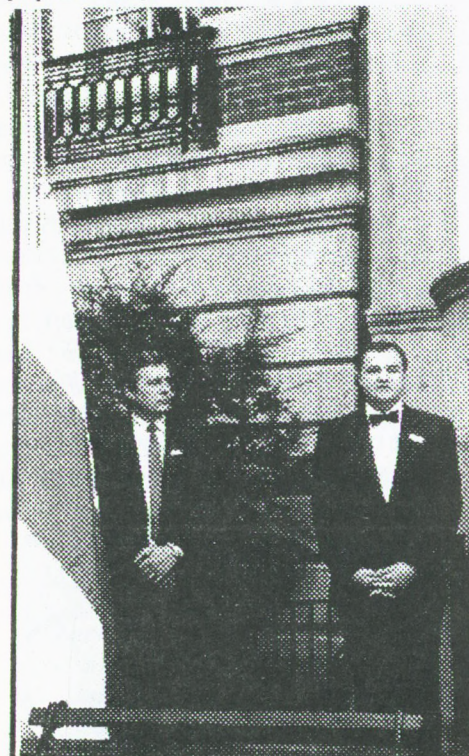
Гасьцей яшчэ не было, і мы мелі мажлівасьць разгледзець гэты будынак, у якім будуць урадаваць рэпрэзэнтанты Беларусі, палюбавацца гравюрамі і карцінамі вядомых беларускіх мастакоў, якія ўпрыгожваюць сьцены, пабачыць вялікі букет кветак, прысланы ад Кліўлендзкага хору «Васількі» ягонай кіраўнічкай Вольга Лукашэвіч, якая, на жаль, не змагла прыехаць на ўрачыстае адкрыцьцё. Нас здзівіла, што над будынкам няма нашага сьцягу, але консуль Міхась Хвастоў сказаў, што трэба зачакаць да ўрачыстасьці.



Каля будынку Беларускага пасольства ў Вашынгоне
Зьлева направа (у першым радзе): Міхась Белямук, Сьвятлана Белаі, Сяргей Карніловіч, Мікола Прускі, Слава Карніловіч.

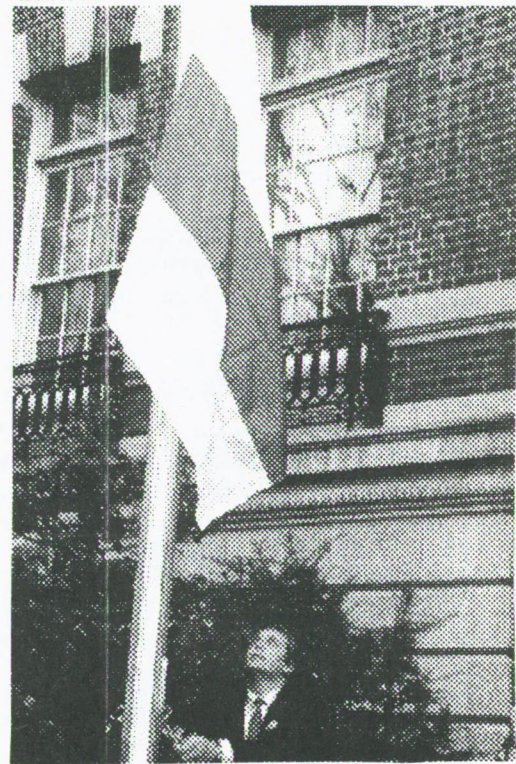
У другім радзе: Уладзімір Адашкевіч, Янка Ханенка

У 7:15 вечара па Вашынгтонскаму часу над беларускім консульствам быў падняты бел-чырвона-белы сьцяг. Пасьля кароткай цырымоніі адкрыцьця ўсе ўвайшлі ў ўпрыгожаную кветкамі залю.



Цырымонія падняцьця сьцягу: (зьлева направа) В.Пладунаў, П. Краўчанка.
Сьцяг падывае В.Пладунаў

дзяржавамі. Безумоўна, мы гэткімі адносінамі ганарымся і спадзяёмся, што як беларускі бок, так і амэрыканскі, будзем разьвіваць і ўдасканальваць нашыя суадносіны.



—Сёньня адзін з самых хвалюючых дзён у маім жыцьці,—сказаў міністр замежных справаў Рэспублікі Беларусь Пётр Краўчанка.—Я перакананы, што і ў Вашым жыцьці, без сумніву, ён таксама хвалючы, сьвяточны, бо пара хівліна ў назад над нашай амбасадай залунаў нацыянальны сьцяг Рэспублікі Беларусь. Гэта ёсьць сьведчаньне новых адносінаў паміж Рэспублікай Беларусь і ЗША, існаваньня новых, узаемных, я бы сказаў, сяброўскіх дачыненняў паміж

Мне вельмі прыемна адзначыць, што ў адкрыцьці нашага пасольства наш, хаця і вельмі малы калектыў на чале зь Сяргеем Мартынавым, справіўся выдатна, і сёньня мы маем свой Дом, які будзе на многія, многія гады і, можа, стагодзьдзі.

Мы сардэчна вітаем нашых амэрыканскіх сяброў, нашых братаў па крыві суайчыньнікаў і спадзяёмся, што яны будуць часта адведываць гэты Дом як сёньня, заўтра ды і ў далейшыя гады. Мы таксама вітаем на-

шых прыцяляў, якія прыйшлі на нашу ўрачыстасць і тых прыцяляў, зь якімі заўтра будзем супольна сьвяткаваць вялікую трагічную гадавіну для іх — Галакост. Хацелася б адзначыць, што палітыка паміж дзяржавамі вызначаецца на сённяшні дзень паміж Амэрыкай і Беларуссю разуменьнем адзін аднаго. І за гэта я падымаю тост. Я хачу прапанаваць тост і за незалежную, вечна жывую, дарагую Беларусь. Жыве Беларусь!

Ад кіраўніцтва Амэрыканскага ўраду выступіў заступнік дзяржаўнага сакратара У.Хрыстафора С. Талбат, сябра Прэзыдэнта ЗША Б.Клінтана:

—Я маю гонар быць на ўрачыстасці адкрыцця беларускай амбасады ў Вашынгтоне, вітаць вашых гасцей і ад імя ўраду ЗША перадаць вам прывітаньне. Гэта ня ёсьць звыклы дыпляматычны будынак, гэта манумэнт новае эры адносінаў паміж Бе-

ларуссю і ЗША. Будынак сымбалізуе зьдзяйсненьне мараў вялікага беларускага народу. ЗША і Беларусь маюць дыпляматычныя кантакты каля году, але на працягу гэтага кароткага пэрыяду запанавалі добрыя адносіны паміж нашымі дзяржавамі, якія паспрыялі ў адкрыцці дыпляматычных прадстаўніцтваў як тут, так і ў Менску.

Гісторыя нашага дыпляматычнага супрацоўніцтва хача і кароткая, але плённая і засьведчыла аб нашым сяброўстве. Мы з вамі ў гэты час знайшлі жаданьне супрацоўнічаць на шырэйшым полі, зразумела, дзе ёсьць узаемныя зацікаўленьні і праблемы. Мы вітаем вас, нашыя беларускія сябры, з тымі важнымі рашэньнямі, якія прыняў ваш урад па ратыфікацыі вельмі важных дамоўленасьцяў, а гэта ёсьць дагаворы аб стратэгічных ракетах і кантролі ядзернай зброі. Гэтымі пастановамі ваш урад засьведчыў як суседзям, так і ўсяму

сьвету аб празорлівасьці і разуменьні ядзернай небясьпекі й адначасна адказнасьці перад чалавецтвам. Нам вельмі прыемна і тое, што ваша краіна выказала жаданьне прыняць удзел у канфэрэнцыі ў урэгуляваньні трагічнага канфлікту на Каўказе. Коротка гаворачы, ваш ўрад засьведчыў, што можа быць сьмелым, надзейным, адказным партнёрам на міжнароднай арэне. Дзеля гэтага, я хачу выказаць свае асабістыя спадзяваньні, што нашае прадуктыўнае сяброўства будзе працягвацца ў далейшым, і яно будзе ўзмацняцца на дабро ўсіх нас, каб мы мелі мажлівасьць шчасьлівага і прадуктыўнага споўжыцця.

На заканчэньне дазвольце сказаць, што нам вядома, і мы вам шчыра спаўчуваем за тую цяроўню і жудасьці, якія вялікі беларускі народ перажыў за апошнія стагодзьдзі. І я аб гэтых жахах не магу прамаўчаць у гэты гістарычны момант сьвяткаваньня. Прышоў сёньня той доўгачаканы час беларускаму народу распацаць стварэньне новага ладу ў краіне, які ён здабыў, у які павінны быць заложаны дэмакратычныя прынцыпы ўлады і прынцыпы свабодных эканамічных структураў. Яны дазваляць беларускаму народу дасягнуць высокіх жыцьцёвых узроўняў. Гэта ёсьць ураду ЗША і мае асабістыя зьчэньні вам. Урад выказвае гатоўнасьць спольна ў дасягненьні гэтае мэты вялікаму беларускаму народу. Я выказваю вялікае дзякуй за прыняцьцё і зычу шанюўным гасцям прыемнага сьвяткаваньня.

Пасьля ўрачыстых прамоваў госьці пачалі аглядаць Беларускі Дом, за бакалам віна або чашкай кавы абменьвацца ўражаньнямі, знаёміцца з пасламі дзяржаваў Заходняй і Ўсходняй Эўропы, Азіі. (На ўрачыстасць былі запрошаныя паслы Францыі, Ісландыі, Грэцыі, Фінляндыі, Ізраіля, Люк-

сембурга, Італіі, Албаніі, Партугаліі, Канады, Даніі, Нямеччыны, Бэльгіі, Ірляндыі, Нідэрляндаў, Іспаніі, Швэцыі, Швэйцарыі, Нарвегіі, Венгрыі, Эстоніі, Балгарыі, Чэхіі, Латвіі, Славеніі, Польшчы, Румыніі, Югаславіі, Славініі, Літвы, Расеі, Азербайджана, Кіргізіі, Казахстану, Армэніі, Украіны, Карэі, Японіі, Кітая, Турцыі).

Таксама на адкрыцьцё амбасады прыехала група дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь: Ул. Грыб, Ів. Цярэшка, Ул. Новікаў, А.Протас, Ул. Цялежнікаў, В.Какоўка і інш. Калі госьці і прадстаўнікі іншых дзяржаваў разыйшліся, адбылася размова беларусаў Амэрыкі, міністра замежных справаў Рэспублікі Беларусь і дэпутатаў парлямэнту.

Падаем запіс першай нефармальнай «прэс-канфэрэнцыі» Беларускага Дому Амэрыкі.

Вітаўт Рамук: Калі будзе прыняты Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь?

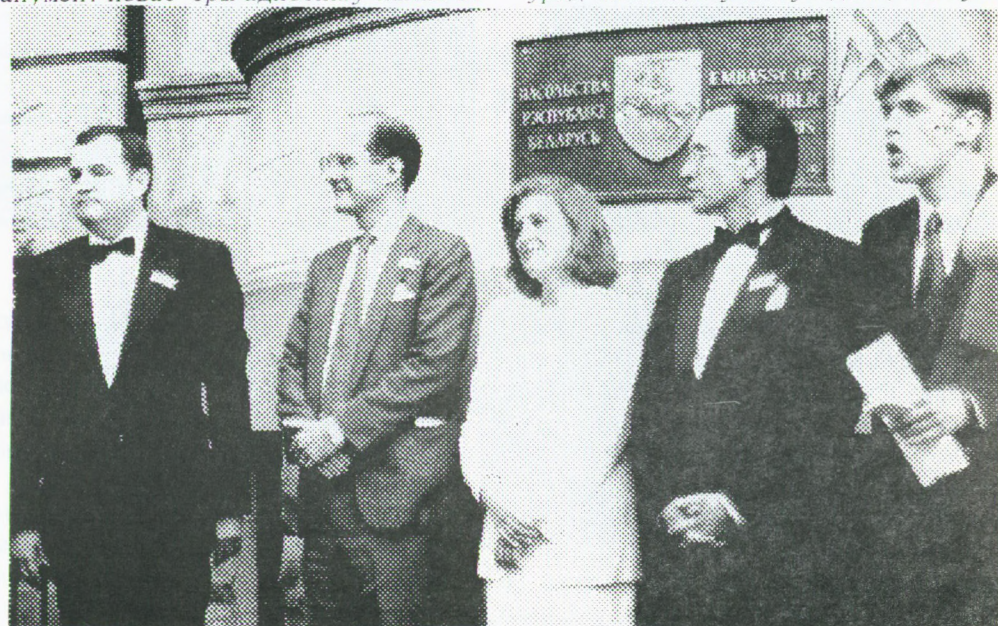
Пётр Краўчанка: Прыемных навінаў пакуль што няма. Над гэтым пытаньнем працуе зараз спэцыяльная камісія. Але ня ведама, калі яна выбярэ адзін з варыянтаў гімну і запрапануе яго на зацьвержаньне парлямэнту.

Вітаўт Рамук: Ці існуе праблема з выбарам тэксту, ці гэта датычыцца толькі выбару музыкі?

Іван Цярэшка: Мы маем праблему як з музыкай, так і з тэкстам, бо яшчэ ня выбраны тэкст і не падабрана музыка.

Міхась Белямук: Ці ёсьць дэталёва апрацаваная праграма Сусьветнага зьезду беларусаў, што адбудзецца летам у Беларусі?

Пётр Краўчанка: У прынцыпе, праграма ёсьць, але яна мае агульны характар. У канцы чэрвеня будзе адзначацца 200-годзьдзе Менскай япархіі, 27 чэрвеня адбудзецца адкрыцьцё помніка ў гонар сьв. Кірылы



Адкрыцьцё беларускай амбасады

Стаяць (зьлева направа): П. Краўчанка, С. Талбат, М.Мартынава, С.Мартынаў, А.Туболец

Тураўскага. Потым пачнуцца сьвяточныя мерапрыемствы. У Нясвіжы будзе спатканьне, а у ноч з 6 на 7 ліпеня адбудзецца Купальне, 7 ліпеня ў Наваградку будзе адзначэньне 740 ўгодкаў караньні Міндоўга. У наступныя тры дні: 8, 9, 10 ліпеня падзеі будуць адбывацца ў Менску. 8-9—пленарныя паседжаньні, 10—мастацкія выступленьні, канцэрт. Таксама плянуецца На-рачанскае мерапрыемства для дзяцей.

Пасьля гэтага ў Гародні пад кіраўніцтвам Адама Мальдзіса адбудзецца навуковая канфэрэнцыя Рым ІУ, для ўдзелу ў якой запрошаны навукоўцы зь Італіі, Польшчы, Літвы, Украіны, Чэхіі, Славакіі ды іншых краінаў. Такім чынам, мерапрыемствы зьезду будуць разнастайныя і цікавыя. Створаны аргкамітэт, які зьбіраецца рэгулярна, раз на тыдзень, для абмеркаваньня розных справаў. Зацьверджана эмблема зьезду, якая ў аснове сваёй мае постаць сьв. Еўфрасіньні Полацкае. Аўтарам эмблемы зьяўляецца вядомы мастак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Эдуард Агуновіч. Ён адзін з самых моцных мастакоў Беларусі ў аздабленьні інтэр'ераў музэяў, будынкаў. Зараз ён працуе у Гайнаўцы над афармленьнем нацыянальнага музэю. Ён прасіў перадаць кліўленцам, што калі ў іх ёсьць жаданьне аздабіць залю культурна-асьветніцкага цэнтру «Полацка», то ён гатовы прыехаць у Кліўленд. Мы ж на Бацькаўшчыне будзем старацца замовіць спэцыяльны габэлен, графічны твор або іншыя рэчы, каб упрыгожыць культурна-асьветніцкі цэнтр «Полацк», каб ён быў і надалей утульным асяродкам і вам, і нам.

Міхась Белямук: Ці праўда, што ў Нясвіжы мае адбыцца зьезд Палоніі?

Пётр Краўчанка: У Нясвіжы ніякага зьезду Палоніі не рыхтуецца. Мы аб гэтым нічога ня ведаем. Мы ведаем, што ў Няс-

віжы будзе ўрачыстасьць, першы раз зьездуца беларусы сьвету, і гэты зьезд уключыць усе этнічныя групы, якія некалі жылі ў Беларусі. Мы таксама запрашаем на зьезд беларускіх арыстакратаў—Радзівілаў, Ціханавецкіх, Мірскіх ды іншых, якія жывуць ў Эўропе, а большасьць іх ў Англіі. Вось гэтыя 20 прадстаўнікоў магнацкіх родаў і зьбіраюцца напярэдадні зьезду ў Нясвіжы. Але гэта ні зьезд Палоніі, а сустрэча беларускіх арыстакратаў у Беларусі, якія на наступны дзень прымуць удзел ў зьездзе беларусаў сьвету.

Міхась Белямук: Ці не баіцеся Вы, што гэты зьезд магнатаў вынясе рэзалюцыю супраць Беларусі?

Пётр Краўчанка: Мы даўно перасталі нечага баяцца. Мы дэмакратычная дзяржава і нам нічога не пагражае. Ня выключана, што могуць знайсьціся асобы, прыкладам Прушынскага, прапольска настроеныя... Але паміж магнатамі ёсьць асобы, якія настроеныя прыхільна і зь імі трэба супрацоўнічаць. Я магу сказаць, што мы ў нейкім сэнсье такі дзялёг, такое супрацоўніцтва пачалі зь Ціханавецкім. Ён залічвае сябе да палякоў, але даволі прыхільна і спаўчувальна ставіцца да Беларусі. Мы ня можам ад сябе адштурхнуць людзей, якія спрыяюць Беларусі, прынялі ўдзел у канфэрэнцыі ў Падугі і Венецыі. Між іншым, Ціханавецкі падрыхтаваў вельмі цікавую працу адносна гісторыі Нясвіжы, і мы пастараемся некаторыя часткі яе выкарыстаць.

Мікола Прускі: Як выглядае справа з прыняцьцём Канстытуцыі?

Краўчанка: Канстытуцыя ў першым чытаньні вельмі актыўна дапрацоўвалася. Спачатку плянавалася, што пасьля другога чытаньня будзе галасаваньне і прыняцьцё Канстытуцыі, але галасаваньне адлажылі

да восеньскай сэсыі. Апошнім часам ёсьць такая думка, каб на сэсыі, якая пачнецца 18 травеня, паставіць Канстытуцыю на галасаваньне. Я не сумняваюся, што за некалькі месяцаў мы атрымаем дэмакратычны лад з сваёй дэмакратычнай Канстытуцыяй.

Іван Цярэшка: Канстытуцыя дапрацаваная й адданая старшыні юрыдычнай камісіі для перагляду. Таму я сумняваюся, каб у травені яна была зацьверджана, але без сумніву, у канцы гэтага году яна будзе прынята парлямэнтарыямі, і ў наступным годзе мы будзем мець беларускую Канстытуцыю.

Сьцягій Карніловіч: Як выглядае справа з двухмоўем? Ці сапраўды ёсьць пагроза аб прыняцьці такога закону, што беларуская і расейская мовы будуць дзяржаўнымі мовамі ў Беларусі?

Пётр Краўчанка: За апошнія 3 гады, калі прынялі закон аб беларускай мове як мове дзяржаўнай, нічога не зьмянілася ані на кропку. І я ня думаю, каб нешта памянлася. Ніякая дзяржаўная структура, ані ўрад, ані парлямэнт нідзе не казалі, што ў нас патрэбнае двухмоўе. Затое ў прэсе такая думка выказваецца, дыскутуецца. Аднак апошнім часам прапанова аб двухмоўі не знайшла моцнае падтрымкі і зацыхае. Нядаўна адбыўся ІІІ зьезд ТБМ і там вельмі рашуча запратэставалі супраць двухмоўя. Я асабіста лічу, што прыняцьцё ўхвалы аб двухмоўі ёсьць немагчымае, бо гэта была б вялікая пагроза беларускай мове. Наколькі мне ведама, беларускія парлямэнтары перакананыя, што калі такая прапанова і паступіць, то яна ніколі ня пройдзе і яе ня будуць абмяркоўваць.

Сьцягій Карніловіч: Ужо тры гады мінула, як прынялі закон аб беларускай мове, але ў Вярхоўным Савеце Беларусі парлямэнтары карыстаюцца толькі расейскай мовай.

Калі-ж яны загавораць па-беларуску?

Пётр Краўчанка: Я падзяляю вашу заклапочанасьць, але магу толькі паведаміць, што ў травені на сэсыі будзе разглядацца справа дзяржаўнае структуры аб выкананьні закону аб беларускай мове. Гэта ёсьць пастанова Прэзыдыума Вярхоўнага Савету і трэба спадзявацца ў пазытыўнасьці ягоных рашэньняў. Я спакладаю надзею, што працэс беларусізацыі прысьпешыцца.

Янка Ханенка: Раскажыце, калі ласка, аб законе аб прыватызацыі і законе аб інвэстыцыях замежнымі фірмамі ў Беларусі.

Пётр Краўчанка: Працэс прыватызацыі ідзе, але ідзе ён не такімі тэмпамі як бы хацелася б нам. Дарэчы, амэрыканскі сэнатар Лугер запрапанаваў стварыць спэцыяльны фонд ў справе прыватызацыі й індустрыялізацыі, падобна як гэта было зроблена ў Польшчы і Венгрыі. Грошы фонду будуць перадавацца дробным прадпрынімальнікам памерам 20-30 тысячаў даляраў, і яны будуць беспасрэдна пераводзіцца людзям, што займаюцца бізнэсам.

Вацлава Вярбоўская: У Канадзе жыў нейкі граф Прушынскі, які цяпер у Беларусі выстаўляе сваю кандыдатуру ў Прэзыдэнты Беларусі. Ці магчыма гэта, каб ён быў кандыдатам у прэзыдэнты Беларусі?

Пётр Краўчанка: Прушынскага ў Беларусі сур'ёзна не ўспрымаюць. Гэта ёсьць той самы правакатар, які год назад з групай палякаў зьявіўся на вуліцах Менску з польскім сьцягам, выкарыстаўшы каталіцкае сьвята. Ён падаў заяву на атрыманьне беларускага грамадзянства, і ягоная заява будзе разглядацца афіцыйнымі беларускімі ўстановамі, але я сумняваюся, каб ён змог атрымаць беларускае грамадзянства, бо нашае законадаўства не дапускае мець падвойнае грамадзянства. Так што граф Прушынскі ня зможа паставіць сваю канды-

датуру ў прэзідэнты.

Уладзімір Грыб: У нас выпрацоўваецца закон адносна прэзідэнцтва й адносна грамадзянства. Сёння, паводля нашага законадзяства, каб быць кандыдатам у прэзідэнты трэба быць грамадзянінам Беларусі і мець 10 гадоў пастаяннага жыхарства.

Вера Рамук: Ці магчыма беларусу мець падвойнае грамадзянства?

Уладзімір Грыб: Можа такая магчымасць і будзе ў далейшым, але пакуль што закон не дазваляе мець два грамадзянства.

Пётр Краўчанка: Мая асабістая думка, што закону аб падвойным грамадзянстве ня будзе, такі закон ня пройдзе, бо тут узнікаюць пытаньні маёмасныя.

Уладзімір Грыб: Пытаньне аб падвойным грамадзянстве вельмі сэнсатыўнае. Мы маем 40 000 беларускіх афіцэраў за межамі нашае Бацькаўшчыны, яны не па сваёй волі апынуліся ў далечыні ад Беларусі. Сотні тысяч маладых людзей выязджалі на розныя працы ў іншыя рэспублікі і засталіся там, але ўсе яны хочуць быць беларускімі грамадзянамі. І тут трэба ўсё перадумаць, усіх узяць на ўлік, каб нікога не пакрыўдзіць.

Міхась Белямук: Паступіла інфармацыя, што зараз з Радзівіламі вядуцца перамовы аб звароце бібліятэкі, карцінаў ды іншых каштоўнасьцяў, а ў замен Радзівілам абяцаюць зьвярнуць Нясвіжскі замак. Колькі ў гэтай інфармацыі ёсьць праўды?

Пётр Краўчанка: Па-першае, бібліятэка Радзівілаў знаходзіцца ў Санкт-Пецярбургу. Другое, што ў нас няма закону аб вяртаньні, які ёсьць у Польшчы. Дарэчы, палякі апынуліся ў складанай сытуацыі, калі Патоцкі паспрабаваў вярнуць адзін з сваіх палацаў. Паколькі ў нас няма закону аб рэстаўрацыі маёмасьці, зямлі, то гэтае пытаньне ня можа разглядацца. Тым больш, што нека-

торыя польскія арганізацыі ўжо ставяць пытаньне пра зварот будынкаў, прыкладам, у Пінску, Слоніме, Наваградку ды ў іншых гарадох.

Цяпер наконт самой бібліятэкі Радзівілаў. Мы маем вельмі цікавую інфармацыю, што Расея прапанавала некаторым польскім колам, каб польскія навукоўцы прыехалі і пачалі вывучаць і сьпісываць гэтую бібліятэку. Выглядае, што расейцы ня супраць аддаць яе палякам. Мы дзеля гэтага ў самым бліжэйшым часе прыем стараньні аб звароце гэтае бібліятэкі з Санкт-Пецярбургу ў Беларусь, адкуль яна была вывезена.

Міхась Белямук: А што будзе зь бібліятэкай Хрэбтовічаў, якая знаходзіцца ў Харкаве або Кіеве?

Пётр Краўчанка: Бібліятэка Хрэбтовічаў знаходзіцца ў Кіеве ў фюндзе Украінскай Акадэміі Навук. У 1925 г. Савет народных камісараў Украіны прыняў рашэньне аб звароце гэтае бібліятэкі Беларусі, але рашэньне не было выкананае, і мы будзем патрабаваць ягонага выкананьня.

Міхась Сенька: Хачу запытацца пра пошукі крыжа сьв. Еўфрасіньні. Ці маеце нешта новае ў гэтай справе?

Пётр Краўчанка: Пытаньне хвалюючае і Сяргей Мартынаў ужо зьвязваўся з аднымі людзьмі ў ЗША, на якіх указала вядомая балгарская прадракальніца Ванда. На жаль, тыя людзі катэгарычна запярэчылі, што яны нешта ведаюць пра крыж. Нядаўна я меў размову зь цікавай асобай, сьвятаром, які назваў канкрэтны адрас знаходжаньня крыжа. Адрас ў ЗША. Прабачце, што паўстрымліваюся падаць больш інфармацыі, бо мы зараз правяраем яе верагоднасьць. Мы не губляем надзеі адшукаць крыж, толькі патрэбны час.

Міхась Белямук: Шукаючы крыж, ці прывераліся архівы і зборы Цанавы і Бэры?

Пётр Краўчанка: Я зрабіў запыт у Камітэт народнай бясьпекі ў ліпені 1990 г., каб яны перадалі матэрыялы магільёўскай справы. КДБ ў 1948 г. праводзіў допыт магільёўскіх працаўнікоў, менавіта дырэктара музэю. Па матэрыялах, якія маюцца ў КДБ і якія нам былі перададзеныя, а іх было вельмі мала, некалькі лістоў, цяжка сказаць канкрэтна, што сталася з крыжам. Сярод навукоўцаў існуе думка, што шукаць крыж ў Амэрыцы, як мы рабілі, ёсьць тупік, трэба пачынаць пошукі з Расеі.

Васіль Мельяновіч: Як ідзе справа адносна ўзброеных сілаў, ці будзе ў гэтай справе рэфэрэндум, як патрабуе Шушкевіч?

Пётр Краўчанка: Пытаньне рэфэрэндума, пастаўленае Шушкевічам на апошнім сэсыі, будзе разглядацца 18 травеня і будзе ўключанае ў павестку дня. У гэтым сумніву няма, бо «за» прагаласавалі 234 дэпутатаў. Гэта дае падставы да высновы, што большасць дэпутатаў прагаласуюць за рэфэрэндум. Што датычыцца галоўнага пытаньня—калектыўнай абароны, то яно будзе ўключана ў бюлетэнь рэфэрэндума. У гэты бюлетэнь будуць ўключаныя й іншыя пытаньні: прыватная ўласнасьць на зямлю, пытаньне прэзідэнцкай улады, суадносіны да СНГ ды іншыя. А як людзі прагаласуюць, цяжка прадбачыць. Нават, калі наш парлямэнт ня прыме рашэньня аб правядзеньні рэфэрэндума, то С.Шушкевіч сваёй прэзідэнцкай уладай можа запатрабаваць на ягонае правядзеньне. Я думаю, што ў Беларусі хутчэй за ўсё будзе рэфэрэндум. Што да расейскіх войскаў, то практычна ў нас іх няма, большасць іх выведзена. У Беларусі цяпер 140-тысячнае войска, але яно ўзятае пад наш кантроль. Мы ствараем сваю армію. Маем 30.000 расейскіх афіцэраў і прапаршчыкаў. Яны знаходзяцца ў 79 вайсковых гарадках, у якіх знаходзіцца

стратэгічная зброя, якая па дагаворы мае быць выведзеная не пазьней наступнага году, калі на гэта будзе воля парлямэнту.

Анатоль Лукьянчык: Амэрыка дае шмат грошаў для Расеі, а ці атрымоўвае нешта Беларусь?

Пётр Краўчанка: Ніхто, ні Расея, ні Украіна, не атрымалі яшчэ грошаў. Грошы атрымала Беларусь. Амэрыканскі кангрэс вызначыў 800 мільёнаў даляраў на ліквідацыю атамнай зброі. Атамную зброю маюць Беларусь, Казахстан, Расея й Украіна. З гэтых чатырох дзяржаваў толькі Беларусь атрымала 9,7 мільёна даляраў, і іх мы рэалізавалі для ўстанаўленьня тэхнічных лініяў сувязі паміж Менскам і Вашынгтонам. Калі мы прынялі пастанову аб ліквідацыі стратэгічнае зброі, амэрыканскі бок выдзеліў нам 65 мільёнаў даляраў. У травені мы падпісваем з ЗША некалькі пагадненьняў і зноў атрымоўваем прыблізна 148,5 мільёнаў даляраў. Разам на наш рахунак прыпадае 223 мільёнаў даляраў.

10 сакавіка ў Гародні мы затрымалі 33 кг урану, а крыху раней у Берасьці затрымалі 100 кг. Гэта занепакоіла нас і амэрыканцаў, бо праз Беларусь з Расеі ў Польшчу і Нямеччыну ідзе транзітная таргоўля ўранам. Амэрыканцы асыгнавалі нам 7 мільёнаў для закупкі адпаведнае апаратуры, каб мы лягчэй маглі справіцца з кантрабандай урану, каторы крадзецца ў Расеі й адпраўляецца на Бліжні Ўсход. Наступная праграма—гэта экалогія, і мы запрасілі на яе 100 мільёнаў. Трэцяя праграма датычыцца ракетнага пэрсаналу, які складаецца з 30 000 афіцэраў, і мы запрасілі ў амэрыканцаў 30 мільёнаў даляраў. Чацьвёртай праграмай ёсьць канвэрсія заводаў у Гомелі, на якую мы запрасілі 9 мільёнаў. На пятую праграму, нашу абарону, запрасілі 5 мільёнаў. Практычна, да гэтага часу ні

Украіна, ні Казахстан з Расеяй не атрымалі даляраў ад ураду ЗША. Такім чанам, мы ідзем наперадзе ўсіх, стараемся быць паяркіўнымі, і таму мы ўжо сёння атрымалі 34 млн. даляраў.

Анатоль Лукьянчык: Што Вы можаце сказаць пра асобу Ельцына?

Пётр Краўчанка: Мы зацікаўленыя, каб Ельцын перамог, каб рэфэрэндум быў у яго карысць, бо больш гарантыяў, што дэмакратыя ў Расеі ўстабілізуецца. Дэмакратычная Расея дасць магчымасць нам устабілізаваць эканоміку і падняць у Беларусі ўзровень жыцця. Нестабільная палітычная сытуацыя не спрыяе эканоміцы, таму мы за добрасуседзкія ўзаемаадносіны, за тое, каб нашая беларуская эканоміка стала на моцныя ногі.

Расьціслаў Завістовіч: Вы казалі, што няма пагаднення з Расеяй пра зварот каштоўнасьцяў, а ці Беларусь мае расейскія каштоўнасьці?

Пётр Краўчанка: Беларусь мае расейскія каштоўнасьці і даволі вялікія. У Бярэсьці затрымана на сотні мільёнаў даляраў кантрабанда, якая вывозілася з Расеі на Захад. Гэтыя каштоўнасьці затрымалі нашыя мытнікі. Расея патрабуе звароту, мы не сьпяшымся, бо гэта пераважна старыя іконы ды іншыя культывыя рэчы.

Вера Рамук: А як адносна алмазнага фонду?

Пётр Краўчанка: Мы ня можам прэтэндаваць на толькі на алмазы, але на ніякія фонды, бо з Расеяй падпісалі нулявое пагадненьне. Мы адмовіліся ад тых запасычанаўсцей, якія былі зробленыя былым СССР, пазьней Расеяй. Такім чынам, ні мы Расеі, ні Расея нам не вінаватыя.

Сяргей Карніловіч: Вы, спадар міністр, назвалі лік 30 000 афіцэраў, якія абслугоўваюць стратэгічную зброю. Ці ёсьць

мажлівым замяніць іх нашымі афіцэрамі, якія служаць па-за межамі Беларусі?

Пётр Краўчанка: Вельмі цяжка зрабіць гэта, бо ў кожнага афіцэра ёсьць спэцыялізацыя. Каб замяніць гэтых афіцэраў, трэба мець сваіх спэцыялістаў.

Сяргей Карніловіч: А ці так званая ўзаемная абарона не стварае пагрозы страты нашай незалежнасьці?

Пётр Краўчанка: Праўда, у гэтым пагадненьні ёсьць небясьпека, і яна не малая, але, думаю, што дзьверы на глуху не зачыненыя.

Сяргей Карніловіч: Калі ласка, скажыце, ад каго Беларусь бароніцца, з чьёй стараны пагражае небясьпека, што патрэбная дапамога Расеі?

Пётр Краўчанка: У нас афіцыйна на сёньняшні дзень ворагаў няма, нам нічога не пагражае, але нашая нацыянальная вытворчасць для забесьпячэньня нашае нацыянальнае арміі мае 5-7%. Мы цяпер у сытуацыі, што праз год нашыя вайсковыя самалёты ня змогуць падняцца ў паветра, калі не даставіць Расея запасных частак. Калі мы хочам мець сваю армію, нам патрэбен адпаведны час, каб забясьпечыць сваю тэхніку сваімі часткамі. Узаемае пагадненьне аб абароне ня ёсьць калектыўнай узаемаабаронай, такога рашэньня няма. Парлямэнт прагаласаваў, што Беларусь мае сваю армію—140.000 вайскоўцаў. Міністр абароны Казлоўскі атрымаў 45% бюджэту на яе ўтрыманьне, а дзе ўзяць астатнія 55%, хто зафінансуе? Мы маем вельмі супярэчлівую сытуацыю і няпростую, ёсьць над чым падумаць. Я думаю, што мы трагічнай памылкі не зрабілі. Нам патрэбны час, каб даць нашай эканоміцы падмацавацца. Мы чакаем вынікаў рэфэрэндума ў Расеі. Калі перамогуць рэакцыйныя сілы, то і мовы ня можа быць аб

нейкім вайсковым пагадненьні.

Расьціслаў Завістовіч: Здаецца, ВС прыняў пастанову аб нейтралітэце, ці не прэчыць тут адно другому?

Пётр Краўчанка: У дэклярацыі аб дзяржаўным сувэрэнітэце гаворыцца, што Беларусь будзе імкнуцца да нейтралітэту. Зразумела, што пра нейтралітэт гаворыцца як аб нашай мэце. Сёння нейтралітэту няма, бо на нашай тэрыторыі чужыя расейскія войскі й ядзерная зброя. Шлях да нейтралітэту Беларусі зойме 5-7 гадоў, мажліва, нават 10 год. Вось у нас такая рэчаіснасьць, яна сумная, вельмі непрыемная, але так ёсьць. Трэба памятаць, што ідэальнага нейтралітэту няма, што Беларусь павінна вяртацца ў Эўропу і быць сябрам эўрапей-

скае супольнасьці.

Васіль Русак: Як абстаіць справа зь беларускімі пашпартамі?

Пётр Краўчанка: На апошнім паседжаньні валютнага камітэту было пастаноўлена закупіць абсталяваньне і пачаць рабіць пашпарты на сваім прадпрыемстве ў Менску. Першыя грамадзянскія пашпарты будуць надрукаваныя, і мы атрымаем у першым квартале 1994 г. Зразумела, што нам непрыемна, што толькі ў 1994 г. будуць беларускія пашпарты, але тыя людзі, якім была даручана справа пашпартоў, падвялі дзяржаву. Наконт дыпляматычных і службовых пашпартоў, то за 2-3 месяцы такія пашпарты будуць. На іх будзе наш герб Пагоня.



Каля пасольства Рэспублікі Беларусь: (зьлева направа) М.Бахар, Р. Завістовіч, С. Белая, Л. Завістовіч, М.Сенька, Л. Высоцкі, Ул. Адашкевіч.

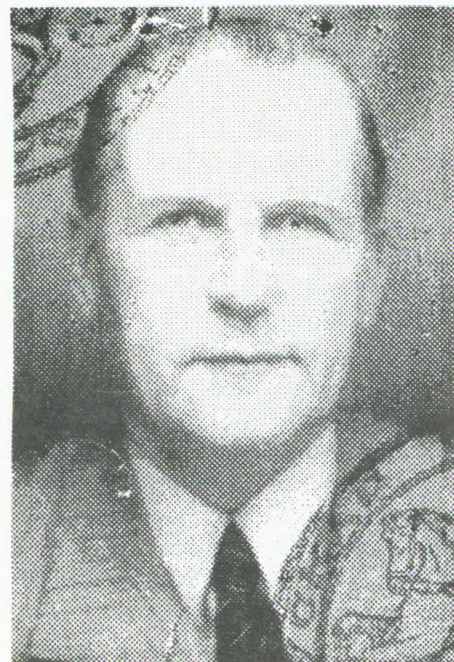
Краўчанка: Тыя, што едуць на зьезд, не патрабуюць ніякіх запытоў. На пытаньне аб мэце паездкі трэба пісаць: «На зьезд». Мы ў наступным месяцы адкрываем свой кансулят ў Нью Ёрку, узначаліць яго Л. Каравайка. Ён будзе таксама выдаваць візы, а 26 красавіка адкрываем кансулят ў Лёндане, узначаліць яго Алёг Якавіцкі. Нашыя беларусы даюць яму закатэраваньне, і памешканьне пад кансулят. Адкроем мы таксама кансуляты ў Франкфурце і Рыме ў травні, а ў канцы чэрвеня адкроем кансулят ў Атаве. Праўда, ён ня зможа выдаць візы нашым беларусам, што будуць ехаць на зьезд, бо пачне працу ў ліпені. Такім чынам, памалу, нашыя рэпрэзэнтанты будуць абслугоўваць беларусаў і



26

У час размовы з Пятром Краўчанкам і дэпутатамі былі паднятыя і іншыя пытанні. На завяршэнне сустрэчы сп-ва Рамукі ад імя Чыкагскай арганізацыі Беларусаў падарылі паверанаму ў справах Рэспублікі Беларусь Сяргею Мартынаву пераклад у ангельскую мову III Устаўной граматы і іншыя беларускія рэліквіі.

...Нясьпешна пакідалі беларусы гасьцінны Беларускі Дом Амэрыкі. Над начным небам Вашынгтона лунаў бел-чырвона-белы сьцяг Беларусі. Над Бацькаўшчынай уставаў новы дзень. Першая сустрэча ў Беларускім Доме Амэрыкі закончылася, але гэта толькі пачатак. Няхай-жа споўняцца пажаданьні міністра замежных справаў Рэспублікі Беларусь Пятра Краўчанкі: беларусы маюць свой Дом у Амэрыцы, і няхай ён будзе на многія, многія гады і нават стагодзьдзі.



Езавітаў Канстантын Барысавіч

Я папрасіў яго напісаць заяву аб пераводзе ў веданьне ўраду БНР і паведаміў аб гэтым урад. Для канчатковага прыёму Балаховіча й яго атраду ў Эстонію прыехаў надзвычайны пасол ураду БНР інжынер Клаўдзіі Дуж-Душнеўскі.

Юдзєніч ня мог цярпець Балаховіча і нічога ня меў супраць ягонага ўходу, але не жадаў выпусьціць з складу сваёй арміі атрад Балаховіча, які лічыўся даволі рухомым і баявым. Балаховіч забраў свой полк і пяхоту і увёў іх з фронту ад Гдова на поўдзень Чудзкага возера ў раён г. Ізборска.

Так як Юдзеніч затримаў артылерыю Балаховіча, то Балаховіч вярнуўся у Рэвель і з групай сваіх афіцэраў арыштаваў Юдзеніча і вывез яго за горад. Толькі тады, калі генерал Юдзеніч падпісаў загад аб звароце артылерыі Балаховіча, ён быў адпушчаны, а батарэі перайшлі ў Ізборск.

У Ізборску Булак-Балаховіч заняў невялікую пазыцыю фронту паміж эстонскімі і латышскімі арміямі. Заданнем яго было прайсці на Апочку—Невель—Себеж, Полацк—Дрысу, каб стварыць ураду БНР тэрыторыю, зь якой БНР магла змагацца за незалежнасць Беларусі як з РСФСР, так і з Польшчай.

Каб забяспечыць атрад Балаховіча зброяй і абмундзіраваннем, я ўступіў у перамовы з камандзірам ангельскае эскадры, якая стаяла ў Рэвелі й аказывала

3 генералам Булак-Балаховічам я пазнаёміўся ў лістападзе 1919 г. калі па даручэнню тагачаснага ўраду БНР запрасіў яго на беларускую службу. Сустрэча нашая адбылася ў час так называемай канфэрэнцыі балтыйскіх краінаў, Украіны і Беларусі ў г.Юр'еве.

Я запытаўся Балаховіча, ці згодны ён з сваім атрадам, які ўваходзіў тады ў склад арміі Юдзеніча і дзейнічаў па паўднёвым беразе Фінскай затокі, перайсці ў веданне ўраду БНР. Балаховіч адказаў, што ён лічыць сябе беларусам і што ў ягоным атрадзе шмат беларусаў, што ідэя барацьбы за не-

Заканчэньне

Пачатак у № 6(16) 1992,—3(23), 1993

дапамогу эстонцам і Юдзенічу. Першая сустрэча з прадстаўніком ангельцаў была ў эстонскім штабе, а затым я зрабіў візыт на камандзірскі крэйсер.

Ангельцы ня мелі ніякага ўяўленьня аб Беларусі. Таму я перадаў ім брашуру Доўнар-Запольскага «Асновы дзяржаўнасьці Беларусі» на французкай і нямецкай мовах (пазьней яна была надрукавана і ў ангельскай мове). Даведаўшыся аб тым, што беларусы зьяўляюцца 16.000.000 народам, ангельцы зацікавіліся і абяцалі падтрымку, але жадалі заключыць і весьці перамовы з урадам БНР. Я даў адрас пражскай місьі. У часе маіх перамоваў прысутнічаў і ген. Балаховіч.

Так як атрад Балаховіча трэба было ўтрымоўваць, а ў маім веданьні не было сродкаў, я дамовіўся з эстонскім камандаваньнем, што яно будзе выплачваць утрыманьне і дастаўляць харчаваньне атраду Балаховіча, да таго часу, пакуль гэта зможа пераняць на сябе ўрад БНР. Эстонскі штаб і я падпісалі асобы дагавор аб тым, што затрачаныя сумы будучь лічыцца займам Беларусі і належаць вяртаньню ў будучым. Дагавор гэты падпісаны быў і Клаўдзіем Душэўскім. Эстонцы дагавор выканалі добрасумленна, і атрад Балаховіча атрымоўваў харчаваньне акуратна да падпісаньня Эстоніяй мірнага дагавору з РСФСР.

На новай пазыцы атраду займацца баявымі апэрацыямі значнага памеру не прыйшлося, так як першы час адбывалася перамяшчэньне фронту зь ініцыятывы штабу РСФСР, які здымаў вайска для накіраваньня супраць Юдзеніча, а затым Балаховіч даў зброю і правіянт для сваёй арміі і насельніцтва. Нямае значэньне мела таксама і тое, што ў ягоным штабе былі два немцы: барон Энгельгардт і барон Тантэльбаум, ды і сам Балаховіч быў жанаты

на баранесе, маёнтак якой знаходзіўся каля Юр'ева. Немцы не радзілі пачынаць баявых апэрацыяў да атрымання зброі, грошаў і харчаваньня, хаця сам Балаховіч і яго «мальцы» лічылі, што ўсе гэта яны могуць лёгка атрымаць хуткімі ўдарамі па тылу і захопам спачатку невялікіх вёсак, а затым і «опочки».

Пасьля прыняцьця Балаховіча на беларускую службу, я і Дуж-Душэўскі выехалі у Рыгу. Праз некаторы час мы вырашылі даведацца ў Рыжскай ангельскай місьі аб выніках просьбаў у Рэвелі, але ангельскі прадстаўнік палкоўнік Талент адмовіўся мяне прыняць, бо: «Нічога новага для абмеркаваньня ня маецца».

Мне і Душэўскаму былі незразумелы падобныя адносіны, але ангельскае міністэрства замежных справаў, відаць, праінфармавала свае прадстаўніцтвы аб тым, што адбылося ў Празе. Я аб гэтым даведаўся толькі летам 1920 г., калі ў госьці з Коўна прыехаў міністр беларускіх справаў у Летуве Язэп Варонка. За абёдамі ён мяне запітаўся, чаму я даў адрас у Празе, а не ў Бэрліне. Я адказаў, што такія былі дырэктывы ўраду БНР, які катэгарычна забараніў даваць бэрлінскі адрас пад тым выглядам, што ён «пераехаў» у Прагу. Тады Варонка растлумачыў мне, што адбылося ў сапраўднасьці і які палітычны скандал пачаўся вакол ўраду БНР. Вяршынін жыў у Празе на вельмі добрай вуліцы, у добрым доме з прыгожым пад'ездам і займаў невялікую кватэру з двух пакояў і кухні (фактычна ў адным з гэтых пакояў была кухня, але там ставіліся шырмы, і тут сем'я вячэрала і прыймала гасьцей).

Калі ангельскае пасольства ў Празе, атрымала тэрміновую тэлеграму скамунікавацца зь беларускім урадам і ўступіць зь ім у перамовы, то пасольства накіравала на

вул. Вендзідава 4, дзе жыў Вяршынін, свайго прадстаўніка. Калі той выйшаў з аўта, то на пад'ездзе ўбачыў дошку місьі БНР у Празе, на французскай і чэскай мовах. На парозе ён сустрэўся з жонкай Вяршыніна, якая закончыла мыць падлогу ў кватэры і выходзіла ў карыдор з анучай, каб і тут, перад сваёй кватэрай, навесьці парадак. На пытаньне прадстаўніка, ці тут беларуская місьі, яна адказала сьвярдзальна, але калі ён накіраваўся ў сярэдзіну, яна яго спрабавала затрымаць, бо ня ведала, з кім (мае — Рэд.) справу. Акрамя таго, яна вельмі хвалявалася, каб нязваны госьць не сапсаваў толькі што вымытую падлогу. Адбылася некаторая тузаніна, але англічанін увайшаў у першы пакой, каб тут знайсці служыцеля, які-б паведаміў-бы аб ягоным прыходзе. Служыцеля ў пакоі з ачагом, на якім рыхтавалі ежу (не камін) ён не знайшоў і таму пайшоў далей. Там быў сьціплы кабінэт настаўніка зь пісьмовым сталом, паліцамі і кнігамі. Немажліва было паверыць, што тут пражывае дыплямат.

У сваіх уражаньнях ён маляўніча расказаваў, што жонка Вяршыніна, якая ішла за ім услед, дакарала яго (крычала на ўвесь карыдор) у тым, што ён насылядзіў на падлозе. Яна паказвала на падлогу, але так як гэта было пасьля гнеўнага крыку, што тут ніякага дыплямата няма, то гэтае настойлівае паказваньне пальцам ён зразумеў як новае пацьверджаньне хлусьні і даволі рашуча націскаў на Вяршыніну, каб яна «прызналася». Той, нічога не разумеўшай па-ангельску і з прыкрасьцю назіраўшай, як з аднаго месца ён перабягае на другое і натаптвае падлогу, нічога больш не прыйшло ў галаву, як паказаць яму на дзьверы. Даклад гэты праз некалькі дзён быў вядомы і ў Коўна. Англічане расказвалі яго французам, французы — Варонку. Усе

вельмі весяліліся і думалі, што ў Бэрліне будучь атрыманыя іншыя ўражаньні. Але іншых уражаньняў не было, так як бэрлінскі адрас беларускага прадстаўніцтва трымаўся ў сакрэце.

Пакуль адбываліся гэтыя падзеі, я ў Рызе працягваў арганізацыю дапамогі атраду Булак-Балаховіча, дакладней «Асобнаму атраду БНР у Балтыцы». Ад амэрыканскай місьі Чырвонага Крыжа ў Рызе змаглі атрымаць некалькі яшчыкаў мэдыкамэнтаў, кансерваў; ложкі, коўдры і бялізну для шпіталю «Асобнага атраду». Шпіталю было перададзена і даволі абсталяванае памешканьне ў Марыенбурзе на Латвійскай тэрыторыі. Тут, у Марыенбурзе, была арганізавана беларуская пошта, якая перасылала лісты ў раён размяшчэньня атрада, а таксама з атрада ў Латвію. Для гэтай пошты я замовіў вядомаму графіку прафэсару Зарыню, які працаваў калісьці ў расейскай экспэдыцыі, падрыхтоўку дзяржаўных папераў.

Ніхто больш не аказаў дапамогі Булак-Балаховічу, нават вясёлы француз выцягнуў твар і сказаў, што «пры склаўшыхся абставінах» ангельцы прымуць гэта як выклік. Хаця ён цудоўна ведаў, што французскі ўрад цудоўна інфармаваны аб становішчы ўраду БНР і ахвотна дапамог-б яму і Булак-Балаховічу на злосьць «недальнабачным» ангельцам, якія не змалі разабрацца. Але ў французаў сядзелі на шыі палякі, якія патрабавалі, каб уся барацьба на ўсходзе была перададзена толькі ў іх рукі, т.як «некаторыя мясцовыя народнасьці», папершае, настроены прабальшавіцкі — паляць польскія маёнткі і нападаюць на польскія атрады й абозы, а па-другое, спаўчуваюць немцам, супрацоўнічалі зь імі ў 1918 — 1919 гадах, а зараз падрымліваюць цесны палітычны кантакт. Нават сам урад БНР пра-

жывае ў Бэрліне на Мотціштрассе 21, у чым лёгка ўпэўніцца, паслаўшы туды свайго агента, які валодае нямецкай мовай, або нават проста праверыць тэлефонам. Французы палякам асабліва ня верылі, калі тыя плакалі, што іх забівае мясцовае насельніцтва, так як французы былі цудоўна інфармаваны аб польскіх зверствах. У 1918 і 1919 гадах прэса «мясцовых народнасьцей», ды і ня толькі яна, але і расейскія, і французскія газэты, дастаткова зьмясьцілі аб гэтым зацемак. Выйшлі таксама кнігі і брашуры. Мною асабіста ў 1919 годзе была выдадзена кніга «Беларусы і палякі», у якой зьмяшчаліся афіцыйныя допыты пацярпеўшых, а таксама правэраны газэтны матэрыял. Такім чынам, справа арганізацыі дапамогі генералу Станіславу Булак-Балаховічу затрымалася на мёртвай кропцы.

Балаховіч нэрваваўся і прысылаў запіскі з пытаньнем «што новага?» Я адказваў, што «навінаў пакуль няма». Ён шалеў і піў. Аб гэтым вельмі паклапаціўся польскі ваенны аташэ, які «выпадкова» пазнаёміўся з Балаховічам і вельмі ўсьцешыўся, што знайшоўся беларускі генерал, які, пры яго згодзе мог-бы ўзначаліць і аб'яднаць тыя беларускія атрады, якія ствараюцца ў Менску, а таксама існуюць у некаторых іншых гарадах і мястэчках, але ня маюць кіраўніцтва, якое ведае вайсковую справу. Кіраўніцтва гэтае часта само настаноена прабальшавіцкі, бо «былі выпадкі», напаўдзеньня на польскіх салдат і падпалы маёнткаў мясцовых вядомых і ўсімі паважаных грамадзянаў. Даведаўшыся, што Балаховіч не атрымоўвае зарплату ад ураду БНР, аташэ тут-жа прапанаваў аванс, які генерал зьверне, калі пажадаў-бы перайсьці на бок палякаў і менскіх беларусаў. Балаховіч заявіў, што ён «падумае», а сам праз свайго прадстаўніка пры місіі БНР у Латвіі, пад-

палкоўніка Мінгрэльскага пажадаў даведацца, ці сапраўды замежныя беларусы ня маюць агульнай мовы з тым Беларускай Нацыянальным Камітэтам, які створаны ў Менску, і ці сапраўды беларускія дзеячы настаноены прабальшавіцкі. Прадстаўнік паведаміў Балаховічу, што ў Рызе пражывае кіраўнік беларускага ўраду Вацлаў Ластоўскі, і што ён пацвердзіў, што менскіх дзейнічаючых беларускіх дзеячоў беларусы за мяжой разглядаюць як здраднікаў.

Так як грошаў ад БНР не было, а эстонцы прыпынілі выдачу грошаў і харчаваньня, так як гэтага патрабаваў ?? (??—так ў тэксьце) заключаны з РСФСР мірны дагавор, то Балаховіч выкарыстаў прадастаўлены яму тэрмін, сабраў свой атрад, пагрузіў у эшалон і пераехаў у Заходнюю Беларусь. Трапіць у Менск яму не ўдалося, бо там у гэты час знаходзілася савецкая армія. Балаховічу далі вучастак фронту ў Палесьсі і прапанавалі арганізаваць тут атрады, якія можна было-б перакінуць у савецкі тыл. Такія атрады былі на месцы зь ліку беларускіх нацыянальных фарміраваньняў. Балаховіч узначаліў гэтыя атрады і патрабаваў ад палякаў зброі. Атрады рухаліся ўздоўж р. Прыпяць, узялі Пінск і падыйшлі да Гомеля, дзе Балаховіч учыніў яўрэйскі пагром. Далей атрады адступалі на Запад па напорох савецкіх войскаў, на Варшаву, але яны захаваліся на Палесьсі ў лясох і дзейнічалі адтуль супраць савецкіх войскаў. Пры новым наступленьні Балаховіч пайшоў старым шляхам на Гомель і зноў дайшоў да Гомеля, дзе і «паўтарыў праграму» і зрабіў новы пагром. Палітычным кіраўніком пры атрадзе быў адвакат Аляксук, які стварыў Часовы ўрад БНР і запрасіў у ягоны склад Булак-Балаховіча ў якасьці ваеннага міністра. Ураду гэтага палякі «не заўважалі» і зь ім не кантактаваліся, спа-

дзяючыся расправіцца далей.

Калі пачаўся новы наступ савецкіх войскаў на Менск і Гомель, Балаховіч адступіў на Запад. Палякамі ён ужо быў незадаволены, так як грошы яны выплачвалі скупа, зброі не давалі і за яўрэйскія пагромы прыслалі нават вымову з пагрозамі аб мажлівасьці раззбраеньня такіх атрадаў. Балаховіч адказаў, што ў горадзе многа бальшавікоў, і не ягоная віна, што гэтыя бальшавікі яўрэйскай нацыянальнасьці, аб тым цудоўна вядома і польскім разведвальным органам, ды яны бяруць хабар і вызваляюць бальшавікоў, што калі-б ён меў зброю, атрад яго адразу павялічыўся-б у 10 раз, бо з усіх бакоў далучаюцца добраахвотнікі. Зь імі мог-бы ўжо павярнуць на Магілёў, а таксама рухацца далей на Бранск.

12 лютага 1945 г.

Менск

Подпіс

У выніку такой дыпляматычнай перапіскі, «таксама і за непатрэбнасьцю», палякі абяззброілі атрад Булак-Балаховіча, інтэрнавалі ў вялікім лягэры ў Картуз—Бяроза. З гэтым генералам палякі хутка прымірыліся і далі яму канцэсію на рубку і распилоўку лесу ў Белаежскай пушчы. Ён узяў да сябе частку свайго атраду, які ў яго і працаваў надалей некалькі год.

За гэты час сувязі Балаховіча з урадам БНР былі канчаткова парваны, тым больш, што створаны ім дыпляматычны корпус, які палякі ў супрацьвагу беларускай місіі згадзіліся накіраваць у Парыж на мірную канфэрэнцыю, далучыўшы да складу сваёй місіі, усюду перашкаджаў дыпляматычным выступленьням ураду БНР. Выступалі яны як польскія саюзьнікі і на мірных перамовах паміж палякамі і савецкай дэлегацыяй. У Парыжы быў барон Тэнтэльбаум, але ён

ніколі не ўспамянуў аб сваім удзеле ў перамовах, калі гугарыў са мною ў Бэрліне ў 1944 г. Не сустракаўся я зь ім, ні з баронам Энгельгардам і ў тыя часы, так як ні разу ў атрад не выезджаў.

Гэтыя адносіны Балаховіча былі прадметам абмеркаваньня на Беларускай канфэрэнцыі ў Празе, дзе была вынесена рэзалюцыя лічыць Балаховіча ворагам беларускага народу. Даклад аб яго дзеяньнях зрабіў я, прычым выкарыстаў тыя траскучыя даклады аб перамогах Балаховіча, якія мне старанна дасылаў «для накіраваньня саюзьнікам», яго прадстаўнік, палкоўнік Мінгрэльскі. У гэтых рэляцыях асабліва радасна падкрэсьлівалася аб забойствах і здрадах яўрэяў.

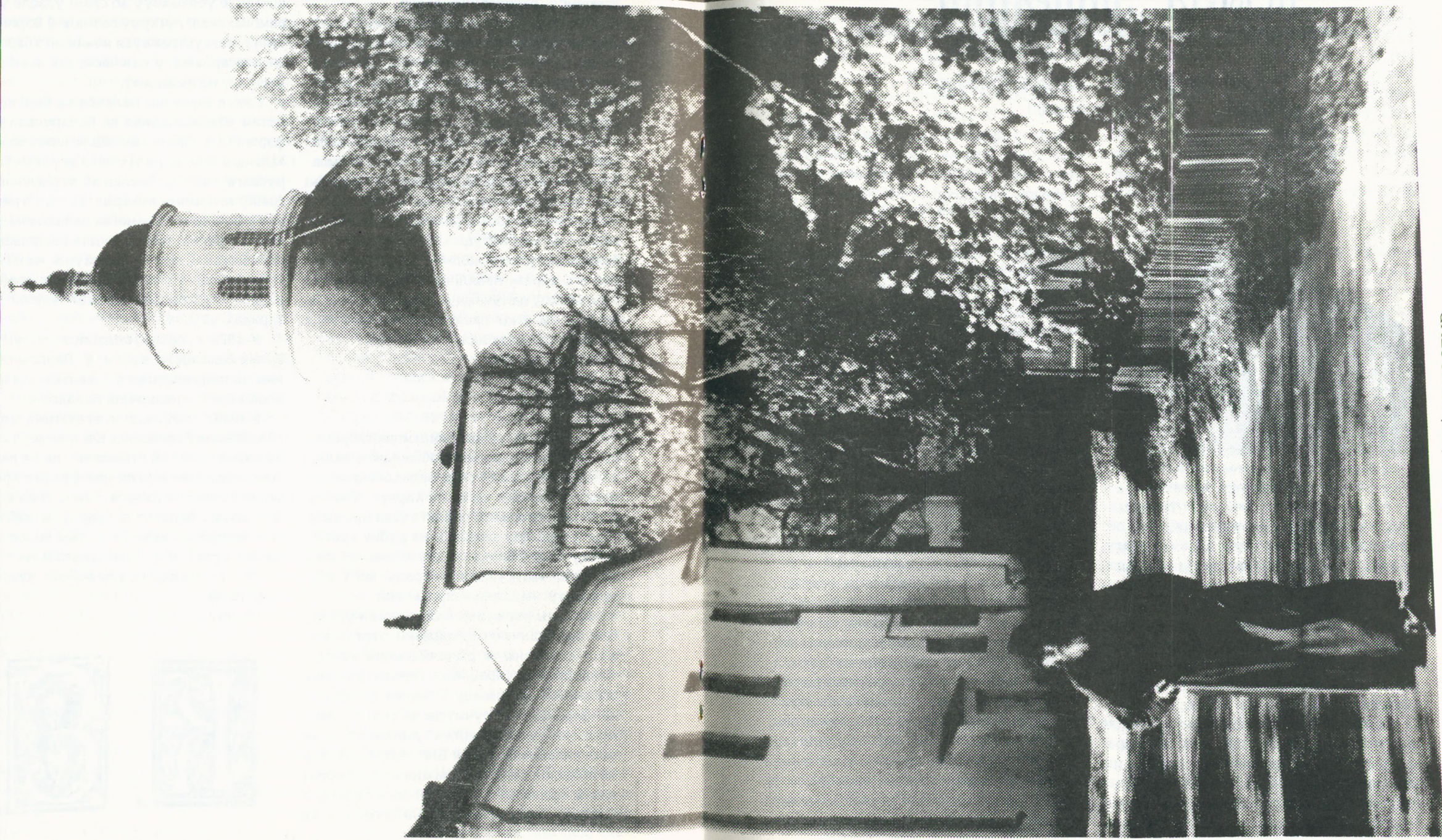
У 1925 г. распаўсюдзіліся чуткі, што Булак-Балаховіч забіты ў Палесьсі, але яны не пацвердзіліся, і забітым аказаўся ягоны брат — палкоўнік Балаховіч.

У 1930 г. зноў зьявіліся газэтныя зацёмкі аб забойстве Балаховіча, але пацверджаньня гэтыя слухі не атрымалі. Так як палякі іх не пацвярджалі і не адмаўлялі, а проста маўчалі, то стваралася такое ўражаньне, што Булак-Балаховіч сапраўды забіты, і што палякі хаваюць гэта, тым больш, што было вядома, што ён незадаволены.

Распаўсюджваліся падобныя чуткі і ў 1942 годзе.

Подпіс





ГІСТОВАЯ ЭМІГРАЦЫЯ

Жыцьцё для Айчыны

Эмігранцкі лёс Ларысы Геніюш.

Леў Мерачыцкі



Ларыса Геніюш у гімназіцкія гады.

Фота з архіву Міхася Чарняўскага

Жыцьцё слаўтых людзей поўнае загадак, нечаканасьцяў і адкрыцьцяў. Яно даволі працягла прыкоўвае да сябе ўвагу, наводзіць на роздум, які паступова дапамагае высвятліць асаблівасьці й адметнасьці справаў і ўчынкаў асобаў, у якіх патрэбна разабрацца, асэнсаваць, каб даць ім праўдзівую ацэнку. Толькі тады да нас наблізіцца сапраўдная і цэласная постаць, вакол якой павінна застацца як найменш загадак і таямніц.

Постаць пясняркі Ларысы Геніюш, яе эмігранцкі лёс надзвычай складаны і драматычны, такі-ж складаны як і час, у які яна жыла для каханай Бацькаўшчыны, пакутавала, працавала, каб пакінуць нам сваё ўспрыманьне навакольнага сьвету, гісторыю

народу ў прадзівых мастацкіх вобразах, свае думкі ў паэзіі, прозе, публіцыстыцы, мемуарах і ў лістах-пасланьнях, якія мы называем эпістальнай спадчынай.

На шляху да ісьціны цяжка зразумець тых уладароў, якія ўзнагародзілі яе, падданую іншай дзяржавы сваім «магутным» прысудам: «25 гадоў нечалавечай няволі...»¹ Адначасова ўзьнікае шмат пытанняў, напрыклад, за што? Ці вінавата яна, што нарадзілася ў краі, які гарача пакахала, і гэтае чыстае, сьветлае пачуцьцё ўзмацнела, асабліва на эміграцыі. Так, яна шчыра, неўтаймавана любіла сваю Айчыну. Мела свае палітычныя пагляды і грамадзянскія перакананьні, не ўспрымала сутнасьць таталітарнай сыстэмы дзяржаўнага кіраваньня і яе «жыватворчыя ідэі»². Таму і не магла верыць ім, бо верыла й аддана была толькі свайму народу і краю роднаму:

*Пакуль аж сьмерць мне не закрые вочы,
зямля не спыніць мой апошні дых,
буду ісьці, буду змагацца моўчкі
за Край мой родны і цярэць за ўсіх»³.*

Да таго-ж жанчына-маці, ці магла яна зьмяніць ход падзеяў у Эўропе, якія ў 30-я гады патаемна распрацоўваліся дыпляматычнымі службамі таталітарных дзяржаваў⁴, на чале каторых стаялі спрактыкаваныя і самаўпэўненыя ў сваёй беспамылковасьці правадыры—стратэгі? А яны не спыняліся ні перад чым, каб абгрунтаваць свае ўчынкі, накіраваныя для дасягненьня мэтай, каб «ашчасьлівіць» народы, як ім казалася, у імя «светлай будучыні» і «новага парадку ў Эўропе» і ў цэлым сьвеце⁵.

Ларыса Геніюш (9 УШ. 1910—7.ІУ. 1983) паходзіла з роду Міклашэвічаў. Яе бацькі мелі сялянскую гаспадарку тыпу «фальварачка» (хутару). Жлобаўцы пад Валкавыскам (зараз Горадзенская вобласьць). Тут будучая паэтэса нарадзілася.

*Продкі далі мне калісьці жыцьцё
ў Жлобаўцах ціхіх і мілых
Сэрцу з каханай зямлёю зьліцьцё
Душы маёй сьмелыя крыльлі»⁶.*

Пра свой фамілійны род яна пісала, што паходзіць ён з Крынак (зараз на тэрыторыі Польшчы) зроднены «з старымі лесунамі, чамялямі і інш., што ёй з часоў Першай сусьветнай вайны засталася ў памяці «суровае ўцякацтва і паварот у 1919 г. у родныя Жлобаўцы. Пачатковая польская школа і польская гуманістычная гімназія ў Ваўкавыску. «Беларускай школай паэтэсы, па яе азначэньню, былі сяляне і вёска, асабліва моладзь». Ад яе яна пачула народныя песні і такую сьлінную як «жыў на сьвеце Лявон». Долю вясковай моладзі «перажывала я ў сваім, можа, крыху дзікім, але вельмі гарачым сэрцы. Супроць строгіх, часта нават, актыўных пратэстаў бацькоў, якія ўважалі сябе «панамі», нейкая салодкая, незразумелая сіла цягнула маё сэрца ў сёлы. Пах торпы і лёну, які я чула, праяджаючы праз вёску, вабіў мяне за стол да сваіх. Кожная нашая сялянка была для мяне як маці, кожная дзяўчына—сястра. Пачуцьцё маё мне шчыра адплачвалі»⁷.

З благаславеньнем і прачулай душою ўспамінае Ларыса Геніюш сваё маленства, якое прайшло ў родных мясцінах. У яе памяці ня раз на жыцьцёвых дарогах суплывалі воблікі бацькоў, якія, самі паказваючы сваім дзецям добры прыклад сялянскай працавітасьці, імкнуліся вывесці іх у людзі. Ёю згадвалася добрая, чулая матуля з спрацаванымі рукамі, якімі часта

ласкава туліла яе да свайго сэрца. Бацька яе, горды дапытлівы чалавек, любіў падзяліцца з дачкою сваімі думкамі. Ну, вось, хаця-б гэкімі: «Полацкае княства сёньня зрабілі непапулярным са страху, каб не сьпаравалася па праву ад імперыяў, але ці ты думаеш, што твая Беларусь утрымаецца эканамічна, калі-б была самастойнай?»⁸ Бацька гаварыў так, бо добра ведаў, чым жыве ягонае дачка Ларыса, зачытваючыся заходнебеларускай прэсай, гістарычнымі працамі аб роднай старонцы. А яшчэ Ларыса Міклашэвічанка марыла аб вышэйшай адукацыі, але нестала матэрыяльных сродкаў, каб яе атрымаць, бо ў сям'і апрача яе былі тры сястры—Ксенія, Ніна і Людміла, а таксама—трое братоў: Расьціслаў, Аркадзь і Аляксей. Браты былі вельмі дружнымі, згадвае яна, «любілі коней і мелі свае хлапцоўскія забавы. Але яны былі яшчэ дзеці, вучыліся, і найбольшым «хлопцам» дома была я. Усе справы з падаткамі, урадамі, даўгамі, крэдытамі ўскладаў тата на мае плечы, ён не любіў такіх справаў. І я іх не любіла, але памагала тату, як толькі магла»⁹.

У вёсках час пралятаў хутка. Людзі тады шмат працавалі. А вечарамі было надзвычай весела, бо адусюль чуліся песні. Сьпявалі пры кожнай нагодзе. Таму дзяўчыну з клясычнай гімназіяльнай адукацыяй моцна захапляла вясковае жыцьцё—адвечная стыхія беларускасьці, скажа яна пазьней. Да яе ўражлівай натуры яно шмат аб чым гаварыла. Да маладой паэтэсы «яно прамалюляла больш шырока, чым толькі ўсьведмленьнем сваёй роднай зямлі, якая належала народу, бо была для яго ўсім»: калыскай, хлебам, песьняй, магілай». Згадвалася й адчуваньне крыўды, якую яму даводзілася цярэць праз доўгі час. Менавіта яна, гэтая крыўда, спараджала ад'езд

суродзічаў на чужыну. Ім даводзілася нялёгка, прыходзілася шмат і цяжка працаваць. А яшчэ былую гімназістку непакіла, што нацыянальная сьведомасьць у асяродзьдзі беларусаў пранікае надта паволі, што няма патрэбнай згуртаванасьці. Хлопцы, што былі актывістамі Беларускай сялянска-работніцкай грамады, часта не вярталіся ў родныя мясціны, альбо заставаліся без здароўя. «Адзін з маіх дзядзькоў — успамінае паэтэса, — Сьцяпан Міклашэвіч, ідэйны камуніст? Далі яму за гэта палякі ўжо 3 гады, але ён не сунімаецца. Уцякаў у Саветы, скуль прывёз жонку, ён ня вельмі чэсны з слугамі і зь людзьмі, але ж камуніст і марыць пра арцелі і калгасы, хоць у самога нешта да 40 га зямлі. Дзядзьку гэтага бачу наскрозь — ён з такіх людзей, да якіх не адношуся добра, ён любіць жэсты, але праўды і дабрыні ў яго няма. Мяне ён ня любіць, бо я гавару тое, што думаю. Жыве там побач дзяцкоў жанчына, якой муж уцёк у СССР. Яна вышывае нам сьцягі, агітуе. Я бываю ў яе, але нічога няма ў яе беларускага, такога дарагога і вечнага, а без гэтага ўсё для мяне чужое: калі ня будзе такіх сардэчных людзей на вярхах, усяроўна на гэтай зямлі нашай ня будзе шчасьця, бо ня будзе паўнаты творчай беларускай стыхіі».¹⁰

Моцна ўражлівая натура, дзяўчына на выданьні засяроджана асэнсоўвае заходне-беларускае жыцьцё тагачаснай вёскі, скарбы народнай паэзіі, песьні роднага краю, паданьні і легенды, звычаі і традыцыі, убірае ў сябе несказана чароўнае духоўнае багацьце, высока ацэньваючы яго вартасьці. І толькі ў гэтай народнай стыхіі яна адчувала сябе шчаслівай. На жаль, рэальнае жыцьцё было супярэчлівым. Яго яна імкнулася зразумець. Таму зьвяртаецца да кнігі, шмат чытае твораў славянскіх наро-

даў, пераважна кнігі польскіх, украінскіх, рускіх, чэшскіх аўтараў. Зь беларускіх паэтаў ёй асабліва падабалася паэзія Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Алесь Гаруна, Якуба Коласа. Зь цікавасьцю пазнаёмілася з творамі Зьмітрака Бядулі, Вацлава Ластоўскага, Уладзіслава Галубка, Канстанцыі Буйло, Францішка Аляхновіча, Казіміра Сваяка, Андрэя Зязюлі, Язэпа Лёсіка, што былі зьмешчаны на старонках хрэстаматыі Ігната Дварчаніна па беларускай літаратуры нашаніўскай пары (Вільня, 1927).

Для росту нацыянальнай самасьведомасьці і культурнага калагляду паэтэсы шмат спрычынілася кніга Максіма Гарэцкага «Гісторыя беларускай літаратуры», якая выйшла ў Вільні і Менску некалькімі выданьнямі, яго-ж хрэстаматыя па беларускай літаратуры (Вільня, 1922) «Географія Беларусі» Аркадзя Смоліча (Вільня, 1922), падручнік Усевалада Ігнатэўскага «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» (Вільня, 1927). І вось, аднойчы, трапіла ёй у рукі кніжачка вершаў Міхася Васілька «Шум баравы» (Вільня, 1929). Крытычна ставячыся да грамадзянскай лірыкі папулярнага заходнебеларускага паэта, яна прызнаецца, што гэты зборнічак вершаў, ягоны зьмест і майстэрства не задаволіў яе. Паэтэса лічыла, што зьмест народнай паэзіі шмат глыбейшы і цікавейшы. Высока цаніўшы навуку, яна прызнаецца, што веды дапамагаюць ёй адчыніць вочы на чароўныя скарбы народу. У яе вачох асабліва выдзяляліся сяляне, у асяродзьдзі якіх даводзіцца жыць. Яна шкадуе, што «сапраўды разумных людзей я тады яшчэ не сустрэла. Трагічна адна я йшла нейк вобнацкам, інтуіцыяй да сваіх праўд, а якія яны — я добра ведала зь ідэалаў франзускай рэвалюцыі, зь вясны народаў з канстытуцыі Амэрыкі. І рвала мне

сэрца нацыянальная і сацыяльная несправядлівасьць», — скажа паэтэсы пазьней.

Такое становішча не без падстаў хвалявала былую гімназістку. Яго справядліва канстатаваў і лічыў несправядлівым дасканалы знаўца справаў нацыянальных меншасьцяў у Польшчы ў міжваенныя гады прафэсар Ежы Тамашэўскі. У сваёй кнізе «Айчына ня толькі палякаў. Нацыянальныя меншасьці ў Польшчы ў 1918 — 1939 гадах», ён пісаў, што нацыянальная палітыка польскіх уладаў адбівала ахвоту ў беларусаў да якога-небудзь супрацоўніцтва».¹¹ Спасылаючыся на аўтарытэт Сэвэрына Выслоўха, гісторыка і грамадзкага дзеяча, зацікаўленага беларускім пытаньнем, прыводзіць ягоныя словы: «Вынікам такога становішча справаў было абсалютнае нявер'е і неахвота ў адносінах да польскай дзяржаўнасьці з боку беларусаў, неахвота, якую ўмела выкарыстоўвала савецкая палітыка».¹²

У гэты цяжкі час спачувальна і бескарысьліва да беларусаў (дарэчы, гэта было ўжо традыцыяй) аднесьліся чэхі, якія самі доўга змагаліся за сваю незалежнасьць ад чужацкага прыгнёту. Самастойнасьць яны страцілі пасля бітвы ля Белай Гары ў 1620 годзе супроць войска Габсбургаў. Толькі дзякуючы высылкам многіх пакаленьняў патрыётаў яны змаглі адрадіць сваю дзяржаўнасьць у кастрычніку 1918 г. Вялікую ролю ў вырашэньні гэтага важнага нацыянальнага пытаньня адыграла Прагрэсыўная партыя, заснаваная Томашам Масарыкам у 1900 г., вядомым чэшкім палітыкам, філосафам і гісторыкам. Ён стаў першым Прэзыдэнтам Чэхаславацкай Рэспублікі. З выключным разуменьнем і спагадлівасьцю паставіўся Томаш Масарык да беларускіх патрыётаў. Добра разумеючы важнасьць для кожнай нацыі фарміраваньня кагорты

сваіх інтэлектуалаў і палітыкаў, па просьбе эмігранцкага ўраду БНР на чале з В. Ластоўскім ў Коўне, ім ў 1920 г. былі выдзелены беларускім юнакам і дзяўчатам, выхадцам з Заходняй Беларусі і Латвіі, дзяржаўныя стыпэндыі для вучобы ў сярэдніх і вышэйшых навучальных установах краіны.

Праз пару гадоў на вучобу ў Чэхаславакію выбраўся і зямляк Ларысы Міклашэвіч малады хлапец з Зэльвы Янка Геніюш, на дарогу каторага благаславіў сам Браніслаў Тарашкевіч як прадстаўнік Беларускай Школьнай Рады ў Вільні. Да Чэхаславаччыны патрэбна было дабірацца Геніюшу праз Літву, дзе атрымаўшы ад В. Ластоўскага з «сабою крыху грошаў, паехаў ён зь літоўскай візай праз Бэрлін у жаданую чэскую Прагу».¹³

Вестка, што Прэзыдэнт Чэхаславацкай Рэспублікі Томаш Масарык бескарысна дапамагае беларускай моладзі атрымаць спэцыяльную адукацыю, хутка разыйшлася па гарадах, вёсках і мястэчках Заходняй Беларусі. І гэта выклікала ў насельніцтва глыбокую сымпатыю і ўдзячнасьць. «Вельмі хораша было з боку чэхаў даць нам хоць гэтыя магчымасьці, і я гэта запамятала назаўсёды. А хлопцы сьпяшаліся ў Прагу, не былі гэта Францішкі Скарыны, але верылася, што сьлед іх жыцьця і навукі не міне бясьледна для дарагой нашай і пакутнай Айчыны», цешылася ад душы былая гімназістка Ларыса Міклашэвічанка.¹⁴

Час у працы, вучобе праходзіў непрыкметна хутка. І Янка Геніюш, пражскі студэнт, «абсалвэнт медыцыны» Карлава ўнівэрсытэту, якому яшчэ належала здаваць дзяржаўныя экзамены, пазнаёміўся з Ларысай і папрасіў яе стаць ягонай жонкай. Ёй спадабаўся гэты высокі, стройны, эліганцкі «пражскі студэнт», з «шляхотнымі паводзінамі». «Такое джэнтэльмэнства мя-

не канчаткова паканала, — успамінала яна, — да таго цудоўная гутарка, беларуская шырокая нейкая некупая натура гэтага беднага студэнта — усё раптам зрабілася мне несказана дарагім, і я падзякавала Богу ў душы за тое, што ён усякімі дзіўнымі дарогамі прывёў яго з далёкіх чэхаў і ў нашу хату. Неўзабаве згулялі вясельле»¹⁵



Памятны шлюбны дзень Ларысы й Янкі Геніюшаў.
Фота з архіву Міхася Чарняўскага

Пакуль муж павінен быў закончыць вучобу, Ларыса Геніюш жыла ў Зэльве ў яго бацькоў. У кастрычніку 1935 г. ў сям'і маладых Геніюшаў нарадзіўся хлопчык, якога назвалі Юрам. Падгадаваўшы крышку яго, у канцы 1937 году Ларыса пераязджае з ім да мужа ў Прагу, дзе ён змог уладкавацца на працу.

Пераезд у Чэхаславацкію стаўся для Ларысы Геніюш этапным перыядам у фарміраванні яе сьветапогляду і творчай сталасьці як эмігранткі, таленавітай паэтэсы, шчырай патрыёткі сваёй Бацькаўшчыны. У Празе яна ўпершыню пазнаёмілася зь беларускай палітычнай эміграцыяй, якая сустрэла яе вельмі цёпла і шчыра, «як сваю, сардэчна і цёпла. Пані Крэчэўская была ўдавой па памершым Старшыні Беларускай Народнай Рэспублікі Пятру Антонавічу Крэчэўскім, была гэта старэйшая інтэлігентная і вельмі тактоўная дама.

Жылі яны зь дзядзькам Васілём (Захаркам, таксама эмігрантам — Л.М.) у адным доме, але паасобку. У яе быў маленькі пакойчык, ледзь на адну асобу, а дзядзька

меў два пакоі і кухню. Вось адзін пакой ён і адступіў нам»¹⁶.

Характарызуючы былога міністра фінансаў ва ўрадзе БНР Васіля Захарку Ларыса Геніюш зазначае, што гэта быў «вельмі паважаны чалавек з думкамі толькі пра Беларусь», якога цікавіла ўсё, што рабілася на беларускіх землях. Яна падкрэсьлівала, што палітычнай дзейнасьці ён больш нікай не праводзіў, а пісаў толькі пратэсты супраць бяспраўя над беларусамі ў Лігу Нацыяў, падтрымліваў эміграцыю і сувязі з эмігранцкімі коламі іншых народаў, асабліва суседніх. Усё жыццё Васіль Захарка зьбіраў матэрыялы з гісторыі Беларусі, творча працаваў над кнігай, ахвотна чытаў сваім землякам урывкі зь яе. Гаворачы пра галоўныя рысы гэтага палітычнага дзеяча, яна зьвярнула ўвагу на ягоную беззаганную чэснасьць і сьціпласць¹⁷.

Прага і чэхі Ларысе Геніюш надзвычай спадабаліся. Таму яна па добрану ім крышку зайздросьціла, перш за ўсё іх высокай сьвядомасьці, і як яны умеюць «працаваць для сябе», як «цудоўна разбудавалі свае гарыды, паставілі промысел амаль на ўзровень амэрыканскаму, вялі разумную і дэмакратычную палітыку. Іх першы Прэзыдэнт быў даслоўна бацькам для народу. Яго так і называлі: «Тацічэк Масарык». Томаш Тарык Масарык (Тарык — прозьвішча па жонцы — амэрыканцы) быў лепшым прадстаўніком дэмакратыі і гуманізму ў Эўропе. Памёр ён у год, калі мы прыехалі з сынам, яшчэ перад нашым прыездам. Казалі, што народ не выходзіў з вуліцаў і ноччу, каб пабачыць яшчэ, правесьці ў апошнюю дарогу свайго дарагога «Тацічка». Цяпер быў Прэзыдэнтам Эдуард Бэнэш — папалечнік Масарыка, друг Заходніх дэмакратыяў і вялікі славянафіл»¹⁸.

Чэхі паказаліся Ларысе Геніюш слаўнымі славянамі, пра якіх «ніколі не сьнілася»,

сапраўднымі патрыётамі свайго краю, людзьмі, якія моцна даражылі сваёй самабытнай культурай, адметнай высокай духоўнасьцю і талерантнасьцю, людзьмі, якія з глыбокай пашанай ставяцца да іншых славянскіх народаў. Славянства яны разглядаюць, — згадвае наша зямлячка, — як «роднае па крыві братства зь любоўю і вялікай надзеяй на яго ў будучыні»¹⁹.

Гледзячы на чэхаў, на іх вялікія посьпехі ў розных галінах народнай гаспадаркі і культуры, высокую самасьвядомасьць, ёй верылася, што прыйдзе час, калі й яе народ беларускі адродзіць сваю самастойнасьць і зможа абараніць нацыянальную годнасьць, за што заслужыць пашану ў цывілізаваных народаў. Найперш, лічыла яна, патрэбна адродзіць родную мову, даць прастор яе разьвіцьцю — «маладыя крыльлі». З гэтым, відаць, зьвязана гісторыя стварэньня верша-гімна «Родная мова», які прасякнуты глыбокім чалавечым пачуцьцём. Яго радкі сталі сымбалічнымі для кожнага беларуса

*Мова родная, мова дзядоў!
Іншай мовы мы сэрцам не чуем.
Мілагучнасьцю любых нам слоў,
Быццам музыкай, душы чаруеш...
Мова наша — буйны цьветабой!
Пралілася ў ёй першая радасьць...
Словы матчыны сыпалісь ў ёй,
Як пялёсткі з адцвіўшага саду...
З-пад вясковых прыветлівых стрэх
Мілагучна зьвініш ад сьвітаньня,
Бы дзявочы рассыпчаты сьмех,
Быццам першае ў сэрцы каханьне!*²⁰

Прыхільныя адносіны суайчыньнікаў да эміграцыі і братэрскае пачуцьці чэхаў спрыялі добрану настрою і заахаввалі для творчай працы. Можна таму Ларысу Геніюш шмат увагі ўдзяляе патрыятычнай лірыцы, у якой услаўляе «Краіну сваю», «дзе Нёмана хвалі зьвіняць» і «Народ Беларускі!»,

бо ім шчыра аддана «дзявочае сэрца». У сваіх вершах пяснярка апявае старанную працу сялян, аратых і жнеяў, тых дзяўчат, што «ткуць дываны, што з калосься аб долі варожаць», зычыць ім шчасся, «як іхні лянны» і просіць боскай сілы даць «ім долю ясьнейшую»²¹.

Думкамі паэтэса часта вяртаецца ў родныя мясціны, і тады з-пад яе пяра паўстаюць незабыўныя абразкі, навеяныя глыбокай, прывязанасцю да іх і пяшчотнасцю.

*Нішто так не міла, як бацькавы кут,
як гул калаўроткаў увечар,
як гоман вясёлы цапоў на таку,
як дзедава казка ля печы.
Нішто так не міла, як шнур нашых хат,
гасцінныя нашы парогі
і вербы, што сталі зялёныя ў рад
ля стрункай, далёкай дарогі.*²²



Ларыса Геніюш з мужам і сынам у Празе.
Фота з архіву Міхася Чарняўскага

Ларыса Геніюш зь цікавасцю вывучае жыццё і культуру чэхаў, іх багатую духоўную спадчыну. З прыемнасцю імкнецца звычкі братняга народу прывіць сабе. А тым часам жыхары Прагі занепакоіліся міжнародным становішчам. Маланкава абляцела звестка, што суседняя Аўстрыя за адну сакавіцкую ноч (1938 г.) была далучана А.Гітлерам да ягонай імперыі. Чэхі прадчувалі, што такое можа здарыцца з іхняй краінай. Такую навіну з трывогай успрыняла і беларуская паэтэса, бо ніколі не была прыхільнай дыктатарскага рэжыму. Гітлера яна звала «нехрыстам», які зганьбіў «старую нямецкую культуру», а на іншыя свабодалюбівыя народы нагнаў страх. Лічыла, што сярод вольных нацыяў «не было чалавека, які не жадаў бы яму прадчаснай канчыны.

Вялікае ўражанне на Ларысу Геніюш зрабіў апошні сакольскі злёт чэшскай моладзі, якая на пражскім стадыёне дэманстравала патрыятызм, прыгажосць, спартыўнасць і сілу. «Прага некалькі тыдняў не працяглася і не засынала, — успамінала яна пазьней з спачуваньнем. — Прага проста не спала! Яна вітала, паіла, карміла і гасціла чужых і айчынных гасцей. Яна смяялася і плакала, адчыняючы людзям насцеж сваё чыстае сэрца і быццам просячы зразуменьня, ратунку і помачы супраць таго, што маршыравала адмераным каваным крокам з захаду і на цэлую Эўропу ўжо крычала: «Гэйль Гітлер!». Так, паэтэса-эмігрантка з Заходняй Беларусі, будучы шчырай патрыёткай свайго краю, ужо пасьпела шчыра палюбіць чэхаў, пранікнуцца іх інтарэсамі, гарача перажываючы іх трывогі. Яна пакахала іх чароўную старонку. І вясцяпер, адчуваючы разам зь імі надыходзячыя спекі моцна перажывала і пільна сачыла за падзеямі, якія разгортваліся за межамі гэтай міралюбівай краіны. Яна цешылася, што на

спартыўны злёт сабралася шмат моладзі, каб прадэманстравать сваю згуртаванасць у самой сталіцы. Яе кранала да сьлёз гэтая адданасць, патрыятызм, якія йшлі ад глыбокага нацыянальнага ўсведамленьня адказнасці за лёс дзяржавы. Бачачы, як кожны чэх або чэшка, трымаючы ў руках паведамленьне аб адарванасці ад Рэспублікі Судэцкага краю, плакалі з гору, яна пазьней часта згадвала, што тады плакаў «весь гэты харошы, пакінуты ўсімі народ. Гэта не была Рэспубліка, а дом іх дарагі, гасцінны, сям'я адзіная, на якую тупым маршам йшоў іх адвечны вораг, і зьнікуль не відно было ратунку. Прагна адскулба сабе з жывога цела Рэспублікі й ачумелая Польшча, быццам, ня думаючы аб тым, што чакае яе безабаронны, няшчасны народ. Адна толькі Румынія засталася ў тыя страшныя дні чалавечнай і дружнай. Нездарма, значыць, румынскія жанчыны на сакольскім злёце крычалі перад трыбунай ураду аб сваёй адданасці і аб дружбе».²³

(Працяг у наступным нумары)

Бібліяграфія

- ¹ Маладосць, 1990 №2, с.154
- ² Беларусь, 1991, №3, с.11
- ³ Геніюш Л., Белы сон, Мн., 1990, с.290
- ⁴ СССР—Германія 1939-1941, Документы і материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г. т.1. Вильнюс, 1989, с.7-120.
- ⁵ СССР—Германія 1989-1941, Документы і материалы о советско-германских отношениях с сентября 1939 г. по июнь 1941 г. т.2. Вильнюс, 1989, с.3-188, Маладосць, 1990, №3, с. 100
- ⁶ Геніюш Л., Белы сон, Мн., 1990, с.300.
- ⁷ Маладосць, 1990 №1, с.143
- ⁸ Там-жа. с.145-146
- ⁹ Там-жа. с.146.
- ¹⁰ Там-жа. с.150.
- ¹¹ Tomaszewski Jerzy, Ojczyzna nie tylko

polakow. Mniejszosci narodowe w Polsce w latach 1918-1939. Warszawa. 1985. s. 85

¹² Там-жа.

¹³ Маладосць, 1990 №2, с.133

¹⁴ Маладосць, 1990 №2, с.134

¹⁵ Маладосць, 1990 №2, с.153

¹⁶ Маладосць, 1990 №2, с.142.

¹⁷ Маладосць, 1990 №2, с. 142

¹⁸ Маладосць, 1990 №2, с. 142-144

¹⁹ Маладосць, 1990 №2, с. 144

²⁰ Геніюш Л. Адродных ніў. Прага. 1942, с.58.

²¹ Геніюш Ларыса. Невадам з Нёмана, Мн., 1967, с. 42-52

²² Там-жа. с. 47.

²³ Маладосць, 1990 №2, с. 145

Князь Усяслаў Чарадзеі Ларыса Геніюш (Урывак)

...У кіеўскім замку Усяслаў Чарадзеі змагаецца з духам бурлівым і ўздох гладынію калыша грудзей, бы вецер дасьпелаю нівай...
Вось зь вязьніцы сумнай на княжы пасады яго ўвесь Кіеў паклікаў, — а ён, ані ўладзе, ні волі ня рад — ня хоча тэй чэсьці вялікай.
Мілейшы той Полацкі край дарагі і пушчы з пахучай жыўцай...
Нядаўна Нямігі ціхой берагі крывёю зьліліся крывіцкай...
Ён чуе, як рвецца Дзьвіна ў берагох, бароў сваіх гоман адвечны, ён чуе, што ў полацкіх гордых мурах шуміць ўсхваляванае веча.
Цьвіце ўжо неба, як тыя ляны, і дзень ўжо над Кіевам сіні — князь слухае сэрцам — б'юць, звоняць званы ў полацкай роднай сьвятыні.
Вялікае сярца мець трэба ў грудзях і духа магутныя чары.
каб чуць, як у полацкіх гордых мурах у звон сьвятой Зофіі ўдараць.
Агнём палымным трэ' край свой кахаць трэ' вырасьці зь ніваў, загонаў, каб славу, багацьце — усё кінуць, аддаць за кліч свайго роднага звону.

✿ РДНАЕ СЛОВА ✿

Зь інцінскіх «ксіў»

Да Ларысы Геніюш

Васіль Супрун

Зь інцінскіх «ксіў»

Часамі бывае нясказана цяжка,
на сярцы — бы кошкі шкрабуць.
Хоць слова, сяброўка, скажы, калі ласка.
Хачу тваё сэрца пачуць.

Я ведаю, тут пра пачуцці дарэмна
і можа ня час гаварыць;
ўсё-ж хочацца — верыш?

і ў цемры турэмнай
пяшчоту камусьці дарыць.

Душа агрубела,
пакусаны губы
ад болю, цярпеньня і мук.
А ўсё-ж усміхнуцца так хочацца любай,
адачуць цеплыню яе рук.

Ах жаль!
Так кароткім было маё лета —
ні ласкі, ні радасці той,
што ўсімі паэтамі шчыра апета,
што кажуць, бывае святай.

Прайшло мімаходам юнацтва ў гарэньні,
мігнула і згасла ў зубах
кывавага ката.

Кайданы, цярпеньні.
пакуты, этапы і жах...

Відаць, адзвінела надзея вера
ў святую вясну барацьбы.
А ўсё-ж яшчэ рана нам яміну мераць.
Нявольнікі мы — не рабы.

Інта, 1953 г.

Не тужы

Не тужы, сяброўка,
за акном астрога,
не ламай з адчаю закаваных рук.
знаю — мучаць сэрца
за свой край трывога.
за братоў, што млеюць
зь непасільных мук.

Не тужы, галубка,
па забранай волі,
па сыночку, што
пакінуты чужым,
па лясках гаючых,
па жытнёвым полі;
наш дэвіз — змагацца
для таго, каб жыць!

І ў змаганьні гэтым гартаваць
сяброўства,
верыць ў сілу духа,
сілу праўды той,
што вяла народ наш
праз вякі няпростай
пуцявінай славы,
велічнай, святай.

Памятай — за ноччу
прыйдзе дзень ўсё роўна!
Мы-ж яму сустрэчу
рыхтаваць цяпер
мусім, хоць і вельмі
цяжка, безумоўна.
Гэта наша мэта,
ты-ж таксама вер.
Інта, 1953 г.

42

Ларысе Геніюш

Л.Г.

О даруй!

Што і зноў не наведася парог
тваёй сыціплай сьвяточнае хаты,
не прыйшоў прывітаць з запалярных дарог
распачаты Табой сорок пяты.

Не прынес падарункаў
хоць вельмі хацеў.
каб з букетам духмяных півоняў,
да чароўных грудзей мой прывет даляцеў
менавіта ў сьвяточнае сёння.

Ах, даруй!
Я прашу, што адзначыць ня змог
разам гэтую круглую дату.
Хай жа мары твае і мае добры Бог
здзейсніць годам тваім сорок пятым!
Варкута, 27 ліпеня 1955 г.

Ад цябе ні слова не прынес мне вечар.
вестка не кранула стомленых надзей.
А чакаў паперкі, як самой сустрэчы,
ціснучы ўспаміны да худых грудзей.

Пасля шахтнай змены, у жылую зону.
бы на крыльях дзіўных да Цябе ляцеў.
не звяртаў увагі на мароз шалёны,
атрымаць хоць слоўца ў адказ хацеў.

Знай, што твае весткі —
гэта водар Краю,
васільковы россып,
песьня салаўя.
І кажнюткі вечар толькі іх чакаю
і живу тут імі, родная мая.

Інта, 1954 г.



На «ксіву» Л.Г.

Сапраўды ў кожным вершы тваім
адчуваю знаёмага многа.
Пэўна йсьці давялося дваім
амаль тою-ж жыццёвай дарогай.

Вывучалі, відаць, мы дваіх
тыя-ж камеры, турмы, этапы,
бо на сэрцы, на вершах тваіх
тыя-ж раны —
драпежнае лапы.

Інта, 1953 г.

43

Із агню ды ў полымя

Міхась Кавыль

Быліца дзявятая

Калі разведчыкі ўсхапіліся й атрэсьлі з штаноў і шыняляў саломеную пацяруху, Грубнікаў загадаў: «Лабач, Буглай і Анохін, возьмеце каністру, мяшок і ідзеце ў Вялікую Шабялінку па прадукты».

Ішлі тым-жа раўчаком, па якім ішлі ўчора ўвечары. Сьлядоў учарашніх ня было і ў паміне: пазасыпала сьнегам. Як і ўчора, ішлі бяз зброі. Вінтоўку меў толькі Хахлоў. Буглака, бадай, так, як і Лабача, непакіла думка наконт зброі, бо ён запытаў у Хахлова: «Ці і ты хадзіў на фронце бяз зброі так, як, вось, мы ідзём?» Хахлоў пачухаў праваю рукою нос, кашлянуў і буркнуў: «Зброя, нямецкая зброя, ляжыць пад сьнегам... Трэба яе знайсці» Хахлоў болей нічога не сказаў, а Буглак ды і Язэп не дапытваліся, чаму ды як. Дайшлі да Вялікай Шабялінкі без прыгодаў. На краі сяла, ў садку, задраўшы ў неба жэрлы, стаялі, засыпаныя сьнегам, чатыры гаўбіцы. Гэта, як пазней стала вядома, была чацьвёртая гаўбічная батарэя тысяча першага артылерыйскага палка. Камандаваў батарэяй Шаўчэнка, а камісарам быў Іваненка. Абодва ўкраінцы.

На падыходзе да гаўбіцаў часавы спытаў: «Пароль». Хахлоў адказаў: «Зьвязда». Дайшлі да калгасанга гумна. Там, у сярэдзіне, дыміла кухня. Прыемны пах смажанай цыбулі і непрыемны дух падгарэлага мяса казлятаў ноздры, прабег па глытаўцы ў страўнік і вярнуўся ў рот сьліною. Пракаўтнуў сьліну і Буглак. На Хахлова Язэп не пасьпеў паглядзець, бо той падаваў каптанармусу запіску Грубнікава. Неўзабаве Буглаку ў мех паклалі тры боханы чорнага чорствага

хлеба, а Лабачу ў паходны вялікі бачок налілі гарачага украінскага баршчу. Ускінуўшы на плечы ношы, а Хахлоў з правага на левае плячо вінтоўку, накіраваліся ў Малую Шабялінку. Там, грызучы жылістае сьмярдзючае мяса, Язэп успамінаў канцлагер.

Каля кітайскае мяжы, ў сяле Імань, блізка падпалілі калгасную канюшню. Пагарэлі коні, і старшыня калгасу дазволіў зэкам пажывіцца канінай. Язэп Лабач адрэзаў добры кус сьцягна. Калі стаў смажыць на скавародцы ў калгаснай сталоўцы, ад смуроду ледзь не вырвала ў яго вантробы. Сьмярдзела мяса конскім потам. Сьмярдзела і франтавая каніна. Але-ж «голад ня цётка», — глытаў Язэп і канцлягерную, і франтавую каніну, ажно давіўся. Чмыхаў носам і Янка Буглай.

Толькі Хахлоў і «хахол» Іван Таран ды Грубнікаў чаўкалі, як ні ў чым не бывала. Прызвычаліся да франтавога пайка.

Калі Язэп расправіўся з канінай і баршчом, Грубнікаў сказаў яму: «Следуй за мной». Выйшлі на панадворак, камандзір даў яму вінтоўку, якую ўзяў у Івана Тарана, і, паказваючы рукою на паўночны захад, спытаў: «Бачыш той гай?» Язэп адказаў: «Бачу». Возьмеш бачок з баршчом і аднясеш у той гай, там знойдзеш таварыша Канькова і аддасі яму боршч. Будзь асьцярожны. Можаш напароцца на міну, а то і на нямецкую разведку. Так што не зьвай». І Язэп Лабач пайшоў выконваць першае «баявое заданьне». Ад Малое Шабялінкі да гаю было кіламетраў тры напасткі. Навакол, як вокам акінуць, іскрыцца белым

сьнегам стэп. Толькі гай тырчыць на невялікім пагорку, як чуб у гайдамака. Сьнегу за ноч насыпала ўдоваль. Ніякай ні дарогі, ні сьнежкі — усё засыпаў, зраўняў сьнег ды яшчэ падмарозіў Дзед Мароз. Ступіш — хрумсана пад ботам, і нага амаль да калена правальваецца ў белыя іскры. Каб і была дзе-небудзь закапаная міна, дроцік ня ўбачыш. А ісьці трэба, назад ня вернешся: за невыкананьне заданьня па галоўцы не паглядзяць. Могуць «паглядзіць» так, што і дзясятаму закажаш. І Язэп рашыў «пляваць на міны», а крочыць наперад. «Няўжо-ж і немцы такія багатыры, — супакойваў і падбэдзёрваў сябе Язэп развагай, — што панатыкалі тых мінаў па ўсёй Украіне? Бражня, адна бражня і болей нічога». Бражня гэта, ці не бражня, але ступаў Язэп і чакаў выбуху. Прайшоў ён амаль палову адлегласьці і раптам спыніўся. Перад ім ляжаў прысыпаны сьнегам конь. Язэп ажно страсянуўся ад нечаканасьці. Ён адскочыў у бок, каб абмінуць нябожчыка, але напароўся на руку, якая тырчала із сьнегу. Рука была ў белай рукавіцы. Язэп, хоць і спалохаўся гэтых мерцвякоў, але ўсё-ж асьмеліўся пацікавіцца, чыя гэта рука: немца ці чырвонаармейца. Нагою таўхануў туды-сюды сьнег і ўбачыў блакітнаватую ўніформу. Успомніўшы словы Хахлова: «нямецкая зброя ляжыць пад сьнегам. Трэба яе знайсці», — уклечыў перад «фрыцам» і пачаў яго абмацваць. Немец выставіў левую руку, а правая ляжала на аўтамаце. Язэп выцягнуў аўтамат, зьняў з папругі патранташ і падняўся. Аўтамат узяў у левую руку, у правую вінтоўку, паправіў на плячах каністру і казырнуў «фрыцу» са словам «Данкішэ!». Гэтае «данкішэ» выскачыла ў яго нечакана, бо даўно ён у сямігодцы вучыў нямецкую мову, шмат слоў пазабываў, а вось «данкішэ» не забылася. Яно нарадзіла

ў думках: «Спасібо». Гэтае «спасібо» спадзяваўся Лабач пачуць ад камандзіра Грубнікава, калі ён вернецца ў Шабялінку і пахваліцца графеем. І Язэп пачуў «спасібо», але не ад Грубнікава, а ад Канькова — палітрука разведкі — які сядзеў з параю разведчыкаў у гай, пад самым носам у немцаў. Пакуль Лабач знайшоў тое «гнездо», дзе сядзеў Канькоў, ледзь не разьвітаўся з белым сьветам. Як толькі Язэп зайшоў у гай і прысеў пад галіністай ялінай, каб перадохнуць і абдумаць, дзе можа знаходзіцца Канькоў, пачулася аўтаматная чарга. Кулі заскавыталі, залапаталі па гольці яліны. Пасыпаліся шышкі і сьнег. Язэп затуліўся за яліну, чакаў новай чаргі, але гай маўчаў. Праз пару хвілінаў пачуўся хруст сьнегу і сухіх галінак. Язэп паклаў аўтамат, лёг на живот і ўзяў на ігзатоўкі вінтоўку. Спакваля, каб не здамаскаваць сябе, загнаў у каробку патроны і накіраваў рулю ў той бок, адкуль нехта ішоў. Хутка Язэп пабачыў двух чырвонаармецаў. Яны курылі і ішлі моўчна недалёка ад яліны, але Язэпа ня ўбачылі. Калі чырвонаармейцы схаваліся за кустамі, Лабач вылез із-пад яліны і накіраваўся ў той бок, адкуль ішлі незнаёмыя. Неўзабаве ён убачыў прагаліну, а на ёй вялікаватую будыніну. Страхі на будыніне не было, толькі там-сям на кроквах цяляпаліся гонты. Вокнаў таксама ня было. Чарнелі толькі бяз шкла рамы. Дзьверы былі цэлыя. З правага боку ад будыніны ў густым ельніку віднелася нібы трыбуна. Парашыўшы, што ў гэтай будыніне, напэўна, знаходзяцца разведчыкі, Язэп, перабягаючы ад дрэва да дрэва, наблізіўся да дзьвярэй. Амаль каля самага ганку яго запыніў грозны выгук: «Стоі! Пароль!» Язэп ніякага паролю ня ведаў, бо Грубнікаў яму чамусь не сказаў, а таму ён кінуў на сьнег аўтамат і вінтоўку і адказаў: «Пра пароль

я першы раз чую. Мяне адправіў таварыш Грубнікаў аднесці ў гай таварышу Канькову вось гэты бачок». Ён зняў бачок і паставіў на ганак. Чырвонаармяец адхіліў гола ў у бок дзвярэй і крыкнуў: «Таварыш палітрук». Із вакна высунулася галава ў шапцы-вушанцы і пачулася: «Прапускай без па-роля!»

У хуткім часе Лабач апынуўся ў паўцёмнай, пранізанай вятрамі і маразамі залі. Як пазней даведаўся Язэп, да вайны ў гэтым будынку была водная і лыжная база. Улетку тут збіраліся ахвотнікі пакупацца ў Данцы, а зімою лыжнікі. Вайна прыгнала сюды разведчыкаў. Яны на трыбуне паставілі стэрэа-трубу і цікавілі за немцамі, якія распалажыліся, як дома, пад галінастымі дрэвамі на другім, паўночным беразе Данца. «Фрыцаў» і бяз ніякай «трубы» можна было бачыць праз вакно, бо будыніна стаяла на высокім беразе Данца, а немцы ня вельмі шманалі, што «русіша» за імі сочаць. Яны вылазілі із палатак, займаліся фіззарадкай, гулялі ў сьнежкі. Але адзін раз смялянулі із гарматы па будынку. Тады забілі лейтананта й яго франтавую «падругу» нейкую Аксану. Стралалі немцы й яшчэ адзін раз, але нікога не забілі, а толькі страху і вокны паразьбівалі. Таму і стаяла ў будынку такая халадэча. Каб не акачанець, разведчыкі раскладалі агонь пасярод залі, крыху саграваліся і гасілі, каб немец ня ўбачыў дым і не смялянуў ізноў. Разведчыкі тут знаходзіліся не пастаянна, а мяняліся. Аддзяжурывышы суткі, а калі крыху болей, разведчык адпраўляўся як-бы на дачу, у Малую Шабялінку.

Язэп Лабач, аддаўшы прынесенае Канькову, спытаў: «Магу я, таварыш палітрук вяртацца ў Шабялінку?»

— Не, таварыш, як цябе?

— Язэп Лабач.

— Не, таварыш Лабач. Ты застанешся тут, а ў Шабялінку пойдзе вунь той вярзіла, Васіль Васільевіч. — І Канькоў паказаў рукой на высокага разведчыка, што толькі што ўлез у залю праз вакно і наблізіўся да агню. Там сядзелі яшчэ два разведчыкі Канькоў паціху паклікаў іх да сябе і сказаў: «Бярыце прадукты, перакусце і адпраўляйцеся: «Ты, Скварцоў, зьменіш Зайцава ў самаахове, ты Іван Таран, пазнаёміш навічка Лабача з «сьцервай-трубой», а ты, Васіль Васільевіч адпраўляйся на курорт». Толькі цяпер Язэп пазнаў Васіля Васільевіча Васільява, свайго варонежаўскага сябру па няшчасцю. Ён, бадай, з паўгода не галіўся і ня ўмываўся. Лабач пазнаў яго па ўсьмешцы, нейкай як-бы праз сьлёзы: радаснай, але не да канца радаснай, а з крыўдай...

Васіль быў нечым заклапочаны, стаяў, апусьціўшы галаву, Язэпа ня бачыў, а таму быў заскочаны, калі Язэп сказаў: «Прывітаньне табе, Вася, ад Марусі»

— А браток ты мой!... Юзік?, — Васіль кінуўся да Язэпа, схпіў сваімі моцнымі «лапамі» і ледзь не задушыў. Пагутарыць ім ня даў Канькоў. Ён чамусьці недалюбліваў Васіля, адносіўся да яго груба. І гэты раз таксама бзыкнуў: «Яшчэ пасьпееце аб'ясьніцца ў любошчах. Бяры каністру, калі апарожніцца, і адпраўляйся на курорт. Не брашы, што Канькоў цябе «заездзіў». Калі Канькоў адыйшоўся, Васіль да Язэпа: «Паскудны чалавек.. Ганяе мяне, як таго сабаку. Насілу дабіўся дазволу пайсьці ў Малую Шабялінку, як мы кажам, на курорт. Прабач, я мушу перакусіць і адпраўляцца.»

Каністру разведчыкі адпражнілі хутка. Васіль, перакусіўшы, пачапіў на плячо каністру, паціснуў Язэпу рукі у памкнуўся ісьці, але Язэп застрымаў яго словамі: «Вася, будзь асьцярожны. Па мне стралалі, калі я

ішоў сюды».

— Не бядуй, Юзік. Стралалялі па табе ня «фрыцы», а свае абармоты. Ды не па табе яны стралалялі. Гэта разведка пяхоты, што сядзіць у акопах. Яны дрыхлі цэлую ноч дзесь пад кустом, а, каб паказаць свой «ге-раізм» начальству, лупаць, куды папала, вяртаючыся із «разведкі».

Для Лабача гэта было нечаканасьцю. Ды ўсё ж ён паўтарыў папярэджаньне і папрасіў Васіля перадаць Грубнікаву яго вінтоўку і сказаць, што ён дабыў сабе нямецкі аўтамат. Язэп не пасьпеў сказаць, бо да іх ішоў Канькоў. Васіль пасьпешліва пайшоў, а Канькову Язэп пахваліўся «трафеем». Той падкінуў у руках аўтамат, палюбаваўся і павесіў сабе на плячо. Язэп разявіў рот, каб запратаставаць, але на фроньце не пратэстуюць. А Канькоў сказаў Язэпу ўзяць ягоную «дзесьцізарадку», што стаяла ў куце. Язэп аддаў Канькову патранташ, поўны патронаў. Да іх падыйшоў худы чарнявы ўкраінец Іван Таран і сказаў Язэпу: «Пішли». Таран палез у вакно, а за ім Язэп. Пад сьнежанымі лапамі ялінаў стаяла, нібы вялікая трыбуна, куды па глыбокім сьнягу прыгінаючыся сталі прабірацца Таран і Лабач.

На памосьце «трыбуны» стаяла, прыкрытая яловымі лапамі, «сьцерва». Нічога «сьцервячага» ў ёй не было: у адным канцы трубы-лінза і ў другім, як у біноклі. Адрэгулюй глядзелку пад свае вочы і вадзі трубаю туды-сюды: лаві «фрыцаў». «Сьцерва» мела моцныя прыцягальныя лінзы. Першы раз Язэп, злавіўшы «фрыца», ажно адскочыў з перапалоху ад «сьцервы»: яму здалася, што немец узабраўся на трыбуну. Іван Таран ажно зарагатаў, бо і сам першы раз перапалохаўся. Яму тады здалася, што немцы кідаюць гранаты. А немцы гулялі ў сьнежкі.

— Добра паводзіцца немцам на Украіне,

— сказаў Язэп. — Ці вы хочь раз шарахнулі па іх? Вунь-жа ў Вялікай Шабялінцы ажно чатрыры гаўбіцы стаяць, задраўшы жэрлы ў неба?

Таран пакруціў галавою:

— Та дзі там... А воны як шарахнулы па нас, та командзіра і яго фронтову «жінку» на кускі паразрываваў...» Язэп усьміхнуўся сам сабе і спытаў: «Ты даўно цікуеш за «фрыцамі», калі не сакрэт?»

— А які туточки сакрэт? Другі вжэ місяц.

— А бачыў што-небудзь цікавае?

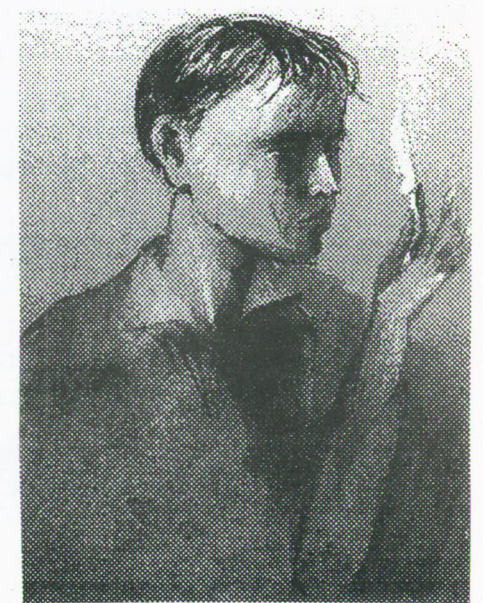
— А шчо цікава. Нічога цікаваго.

— Дык чаго-ж вы тут сядзіце, калі бачыце толькі, як «фрыцы» гуляюць у сьнежкі?

— А цэвже нэ мое діло. Вцэ товаришча Цімошэнко діло. І давай цю балачку закінчым «Балачку» «закінчылі», але яшчэ доўга «балакалі». Праз дзьве гадзіны іх зьмяніў разведчык Ахун Бабай.

Так пачалося Язэпава франтавое жыцьцё.

(Працяг у наступным нумары)



Tango

СУМНА

СЛ. І МУЗЫКА П. НЯДЗЬВЕЦКАГА
АРР. ДУГЕНА МАГАЛІЧА

Аг-ня-мі стан- цы-я га-рэ-ла,
secco

цятнік напоўніў-ся людзь-мі. ска-за-ла ты "Гы-дай" нясбмела,

твоі твар за-лі-ты быў сьлязімі. Ня ведаў я, што больш ніколі

цы-бе паўба-чу зтой па-ры, цыг-нік у но-чы зьнік па-во-лі,

па-гасьні ўзроку фа-на-ры. сум- на калі ўспомню час ка-

-хань-ня, калі ўспомню час раста- ня і тва-іх вус-наў

жар. сум- на блу- бяз мэты між людзей

-ка- ю, гляджу між їх цибе ка- ю, не-зна-хаджу на

каль. Виз эмес- ту праходзяць дні

но- чы і толькі смяцца твае во- чы ў час беспакой-ных

мар. заў- тра такое будзе як і

сінь- ні, ма-ё ня вер-нец-ца ка- хань- не,

ДЛЯ ПАўТАРЭННЯ

КАНЕЦ

Разам з нотамі Пётр Нядзьвецкі прыслаў гісторыю стварэння гэтай песні.

«Гэта песня была напісана у Будславе, у 1940 годзе, у час, калі вывозілі нашых людзей у Казахстан. Зь ёю звязана наступная гісторыя. Будучы ўдзельнікам беларускага тэатра эстрады, які працаваў пад кіраўніцтвам Міколы Куліковіча, я часта сьпяваў гэтую песню. Аднаго разу падыйшоў да мяне нейкі украінец і папрасіў, каб я яму яе напісаў. Я з прыемнасцю зрабіў гэта.

Калі ў 1960 г. выйшаў з друку «Песеньнік» М. Куліковіча, я пабачыў у ім маю песню. Відаць, што гэты украінец напісаў яе па-украінску, даў пераклад Н.Арсеньевой, а яна, у сваю чаргу пераклала ў беларускую мову. М.Куліковіч напісаў музыку. Мне было дзіўна, як добра былі выкананы пераклады.»

Папраўка. У часопісе №1(21), 1993 была надрукавана песня П.Нядзьвецкага «Мара». Словы да яе напісаў паэт Масей Сяднёў.

ЛІСТЫ З БАЦЬБАЎЧЫНЫ

«Мы яшчэ сустрэнемся...»

Добры дзень, паважаны Масей Сяднёў! Прывітаньне вам зь Беларусі ад невядомай Яўгеніі Якаўлеўны. Гэты ліст для Вас нечаканы, але высьпяваў ён для мяне недзе з канца 1989 году, калі ў Ліме на апошняй старонцы быў надрукаваны пералік таго, што плянуецца змясьціць у штотыднёвіку ў наступным годзе. Там сярод іншых прозьвішчаў я прачытала: «Вершы паэта-эмігранта М.Сяднёва». І вось памяць вярнула мяне ўдалёкі ўжо 1943 год. Час ваенны, а ў маленькай вёсцы на Горадзеншчыне стараннямі сям'і мясцовага настаўніка працуе беларуская школа. Па загаду тагачасных улад падручнікі даваенныя былі канфіскаваныя, але мы тое-сёе прыхавалі і вучыліся па іх. А чытаць приходзілася па газэтах. І асноўнай такой чытанкай была «Новая дарога», якая выдавалася ў Беластоку. Вельмі патрэбная была газэта і цікавая. Яе чыталі і дзеці, і дарослыя сяляне. Можна гэта адзіны легальны ў той час сродак інфармацыі, што даходзіў у вёску. Асабліва падабаліся сатырычна-гумарыстычныя творы, якія друкаваліся за подпісам «Шэршань». Мы да гэтага часу ня ведаем, хто быў гэты паэт, але казалі, што нехта тутэйшы, бо вельмі трапна апісваў падзеі, што адбываліся ў нашым Скідзелі. Ну а яго знакаміты «Цар Літар» не страціў, на жаль, сваёй вастрэні і да гэтага часу. Расказвалі, што ў адным доме адпачынку на канцэрце самадзейнасьці выйшаў на сцэну мужчына даволі сталага ўзросту і прачытаў гэты верш, чым вельмі развесяліў прысутных.

Гэта ўсё так, але галоўнае наперадзе. Адночы, раскрыўшы чарговы нумар газэты, мы прачыталі вельмі сур'ёзны артыкул.

Загалолак ў памяці не захаваўся, але змест і чатыры вершаваныя радкі — назаўсёды.

Калыма ты, Калыма,
Дзіўная планета!
Дванаццаць месяцаў зіма,
Астатняе лета.

Аўтарам гэтага артыкула быў Масей Сяднёў. Уражаньне ад артыкула было вельмі моцнае, бо ў ім ў такой мастацкай форме было апісана тое, аб чым у паўголоса гаварылі дарослыя. Але дзеці на вёсцы рана ўсё ведаюць і добра разумеюць. А геаграфічныя назвы «Калыма», «Салаўкі», «Беламор-канал» насілі злосьнае адценьне.

Лёс вязьня Калымы глыбока крануў дзіцячае сэрца. Масей Сяднёў стаў маім добрым героем у летуценнай казцы пра дабро і зло. А дрэнным героем, ворагам стала (ні ў чым не павінная) рака Калыма. І мне трэба было бараніць свайго героя, ратаваць з розных пастак, якія ставіла на яго шляху гэтая рака. На занятках па геаграфіі вочы самі адшуквалі на карце Калыму, да дробязі знаёмыя яе абрысы і пачыналася захапляючая работа ў думках. Было многа прыгод, захапляючых сітуацыяў, але мы заўсёды перамагалі і вярталіся дадому. Я хавала свайго героя ў самых надзейных месцах, дзе сыцішна сама сядзела, калі гулялі зь дзецьмі ў хованкі, такіх гісторыяў было многа, бы ў сучасных «мультыках» пра Воўка і Зайца. Гэта было да 1944 году і пасля, каля фронт адкаціўся на захад, калі забралі нашага настаўніка, толькі не ў сынягі і марозы Калымы, а паслалі пад пякучае сонца ў пяскі Казахстана. Цяпер ужо й яго мне приходзілася бараніць, уключаць у нашу «каманду». Дзе ў

сапраўднасьці быў мой настаўнік, я ведала, а пра Масея Сяднёва — нічога.

Вось у такім даволі ўзрушаным ў дзяцінстве стане я ўвайшла ў дарослае жыццё. Дзесьці ў думках час ад часу паўставалі пытаньні: «Дзе цяпер гэты чалавек? Ці выжыў у такой калачечы? Як склаўся ягоны лёс?»

Прайшоў час, адбыліся зьмены. Трымаю ў руках кніжку ў мяккай вокладцы, надрукаваную на газэтай паперы. Гэта аповесьць Салжыніцына «Адзіны дзень Івана Дзянісавіча». О, Божа! Там з кожнай старонкі паўставаў вобраз Масея Сяднёва, яго сяброў па няшчасьцю, юнакоў і дзяўчат з нашай вёскі, якія ў 1931-1932 гг. «пайшлі ў Расею» да сваіх у пошуках лепшай долі і прапалі нямаведама куды. І тыя-ж даўнія пытаньні: «Дзе? Што зь ім? Ці жыве?»

Жыццё склалася так, што прамога дачынення да літаратуры ў мяне не было (мая спэцыяльнасьць зьвязана з матэматыкай), і я ня вельмі сачыла за тым новым, што зьяўлялася ў друку. Але можна зразумець тое, амаль дзіцячае хваляваньне ад прачытаннага радка ў «Ліме». Першае пытаньне: «Ці гэты М.Сяднёў той самы аўтар артыкула ў «Новай дарозе»? Калі эмігрант, то ў якой краіне жыве?»

Відаць прыйшоў час, каб атрымаць адказы на тыя даўнія заклапочаныя пытаньні.

Прыехаў з Амэрыкі прыгожы хлапец з голасам анёла са сваёй маці сп.Юліяй, і засьпяваў, засьпяваў па-беларуску, і так, што раўнадушных не было. Ён зрабіў тое, што не пад сілу цэламу корпусу дыпляматаў, вучоных і др. Ён вярнуў людзям Беларусі веру ў прыгажосць, годнасьць нашай мовы. Пабачыўшы перадачы канцэрта Данчыка бабуля ў далёкай вёсцы кажа: «Алеж і добра сьпявае гэты артыст! І гаворыць так, як і мы ўсе тут». І ўжо ведае, як адка-

заць чыноўніку, які спрабуе абразіць чалавека за «тутэйшае слова» «Няпраўду, ты, чалавеча, кажаш! Вунь у Амэрыцы нашу мову паважаюць, на ёй так хораша гавораць і сьпяваюць!» І з замілаваньнем усміхнецца і кончыкам белай хусьцінкі вытрэ губы.

Зьявілася публікацыя ў «Ліме», што сем'я Данчыка і Масея Сяднёва сустракаюцца ў Нью Ёрку. Потым быў матэрыял ў часопісе «Спадчына», а затым і Вашыя артыкулы ў Ліме. І больш сумненьняў не было: чалавек знайшоўся, нялёгка лёс яго некалькі выправіўся, ён застаўся сынам Беларусі. Ужо недзе летам, улючыўшы праграму «Крок» я ўбачыла на экране ўжо немаладога чалавека, чымсьці ўнутрана і нават трохі зьнешне падобнага да майго настаўніка 1943 году, такога свайго, намалёванага калісьці ў маім летуценні, што адразу сэрца падкачала: гэта Масей Сяднёў, — што і пацьвердзіла вядучая праграмы. Вы тады прачыталі вершы пра месяц, які выглядае аднекуль. І вось тады я адчапілася ад Вашага вобраза тае Калымы, я яе рэабілітавала. Цяпер я з большай асалодай гляджу на месяц (як калісьці Максім Багдановіч на зорку Вэнэру), асабліва ў час поўня і пасылаю прывітаньне зь Беларусі ў далёкую Амэрыку свайму герою, зь якім калісьці так аднабакова пасябравала.

Да нас паступова даходзяць весткі аб людзях беларускай эміграцыі, аб іх таленце, адданасьці Беларусі, іх грамадзянскім духу. Гэта нібы жураўліны шнурочак, які ў думках цягнецца на Радзіму, а шлях даўгі і няпросты. І гэта ня проста журавы, а вялікія птахі, якіх калісьці ліхалецьце сарвала з наседжаных гнёздаў і раскідала па сьвеце. А яны працягваюць крылы да роднае старонкі, да сваіх калісьці неўзгадаваных недавыхаваных птушанят, каб вярнуць ім памяць, дапамагчы ў цяжкі час. Так ужо

КАРНІ НАШАГА РДУ

«Я быў сярод свайго народу»

Язэп Сажыч

Недзе за 10 дзён да святавання 75-гадавіны БНР я вырашыў ехаць у Беларусь, каб разам з сваімі суайчыньнікамі, на Бацькаўшчыне, адзначыць гэты выдатны юбілей. Пэўна, што гэтае рашэнне прыйшло не адразу, я доўга думаў, перабіраў у памяці мінулае, радзіўся з доктарам і, нарэшце, паехаў.

Хаця я ведаў, што мяне будуць сустракаць сваякі і сябры, але я ніколі не спадзяваўся на тое, што адбылося на самой справе. У Менскім аэрапорце мяне спаткала вялікая грамада беларусаў зь беларускімі й амэрыканскімі сьцягамі, харугвамі, Пагоняй. Незнаёмыя людзі, даведаўшыся нейкім чынам аб маім прыезьдзе, прыехалі ў аэрапорт, каб прывітацца. Гэта вельмі расчуліла мяне. Пасьля 50 гадоў расстаньня з Радзімай я зноў ступіў на радную землю. Я стаў на калені на ледзь прыкметную сакавіцкую траву і, паколькі я крыху сэнтэментальны, сьлёзы самі паліліся з маіх вачэй. Цяжка перадаць словамі, што я перажыў у той момант...

Час на Бацькаўшчыне ляцеў вельмі хутка. За некалькі дзён да 25 Сакавіка я з большага агледзіў Менск, пабываў у Куратах. Присутнічаў на паседжаньні Аргамітэту святавання 25 Сакавіка, дзе абмяркоўваліся дэталі правядзеньня ўрачыстасьці. Калі запыталіся маёй думкі, як лепш правесці святачную акадэмію, я парадзіў, каб на яе запрасілі як мага болей прадстаўнікоў замежных дзяржаваў. Няхай яны пабачаць, як мы шануем і помнім сваю нацыянальную гісторыю. І сапраўды, на

акадэміі 25 Сакавіка ў філярмоніі прысутнічала некалькі прадстаўнікоў замежных дзяржаваў.

25 Сакавіка 1993 г. я ніколі не забуду. Вечарам, пасьля багатага на ўражаньні дня, мы прыехалі ў Беларускаю Дзяржаўную філярмонію, дзе мусіла адбыцца ўрачыстая акадэмія. Заля філярмоніі была ўжо перапоўненая. Хаця ўсе месцы былі загадзя распісаныя і вольных білетаў не было, многія настойлівыя беларусы ўсё роўна праціснуліся, дзякуючы знаёмым. Таму ў залі не было месца ня толькі, дзе сядзець, але нават і стаяць. Атмасфэра была надзвычайная. Людзі ўвесь час скандывалі: «Жыве Беларусь! Жыве БНР!» Калі ў антракце перад канцэртамі я выйшаў у хол, мяне аркужыла беларуская моладзь. Прасілі, каб я даў ім аўтограф. Я ледзь прабіўся да свайго месца, каб пабачыць канцэрт, у якім прынялі ўдзел багата прафэсійных і самадзейных калектываў.

26 Сакавіка разам зь іншымі беларусамі ездзіў у Вільню на адкрыцьцё на могільніку Роса помніка братам Луцкевічам. Перад уваходам на могільнік нас сустрэла вялікая група беларусаў. Там я і пабачыўся з сваімі былымі сябрамі-вайскоўцамі. Многія зь іх адбылі 25 гадоў ссылак у лягерох, ды і пазьней лёс ня мала паматаў іх па сьвеце. Але яны былі гордыя за тую справу, за якую яны змагаліся.

На могільках было вельмі многа народу. Паніхіду па-беларуску адслужылі летувіскі ксёндз і айцец Надсан. Пасьля надмагілай братоў Луцкевічаў было сказана

здарылася, што для мяне ў вяршыне гэтага жураўлінага кліна ляціць Масей Сяднёў. Вось такі, можна сказаць, даволі шчасьлівы працяг маіх дзіцячых казак, але сум застаецца. Чаму так доўга Вы былі далёка ад нас? Чаму не знайшлося месца на Радзіме, для такіх сыноў? І вось нядаўні Ваш прыезд у Менск яшчэ раз пацьвердзіў, што Вы такі свой, тутэйшы, вельмі патрэбны нашаму грамадзству паэт. Я ўважліва сачыла за выразам твараў слухачоў на сустрэчы ў Менску, калі вы чыталі свае вершы. Як цёпла і трапятка, асабліва людзі больш сталага ўзросту, успрыямалі карціны жыцьця ў сялянскай хаце, басаногае, але заўсёды шчасьлівае дзяцінства, самаадданасьць маці, жая заўсёды без аглядкі кінецца бараніць сваё дзіця са словамі «Жыжа! Куся!», Не, відаць не памерла Вашая маці, а ўпрасіла Бога захаваць жыцьцё свайму сыну, калі, як расказваў Сяргей Грахоўскі, з таго вагона вязьняў засталася вас толькі трое. А можа ў лёсе дапамагалі малітвы тых нягрэшных яшчэ дзетак, у сэрцы якіх трапіла добрае зярнятка, каб прарасло дабро, працавітасьць, спачуваньне, сумленнасьць. З тых вучняў, што вучыў наш настаўнік, выйшлі добрыя спэцыялісты, сумленныя людзі: выкладчыкі ВНУ, медыкі, інжынеры, спэцыялісты сельскай гаспадаркі. Сёлета мы адзначалі чарговы юбілей гэтай школы. Успаміналі той час, калі «выходзілі ў людзі», тых, хто нас выводзіў і сьвет, хто пакінуў добры сьлед, запаліў агеньчык. Вы былі між нас. Вам таксама будзе цікава ведаць, што на беларускай ніве шумяць каласкі і з Вашага зярнятка. А сяйба ваша шчодрая. Дай, Божа, каб яна як мага даўжэй была поўнай!

Ужо ў многіх прыёмікі душ накіраваны на ўсё лепшае, што даходзіць сюды. Было вельмі прыемна ўвечары каля агню ў пячы пачуць вашае віншаваньне з Новым годам,

што перадала беларуская праграма радыё «Свабода». Тады мы выйшлі на вуліцу, паглядзелі ў зімовае неба і даручылі таму-ж месяцу данесьці далёкім сябрам падзяку і свае віншаваньне, бо ён і над Амэрыкай сьвеціць. А сяброў становіцца ўсё больш. Час, нібы старажытны рэстаўратар, з пад белых плямаў забыцьця, уваскрашае ўсё новыя імёны сыноў і дачок Беларусі. Наша падзяка Натальлі Арсеньневай. Гэта: яе малітву «Магутны Божа» мы чыталі ў той школе 1943 г. перад і пасьля заняткаў, малітву, якая цяпер прэтэндуе стаць гімнам Беларусі. Яе так прыгожа прасьпяваў Данчык. Гэтыя людзі ў той цяжкі час адчынялі школы, дбалі аб дзецях, каб выратаваць дзіцячыя душы, каб яны не ачарствелі, каб вучыліся любіць і ствараць, а не разбураць і ненавідзець. Лёс іх цяжкі, у многіх трагічны, але не дарэмна затрачаны сілы — рунь зазеленее, зашуміць ніва

Хачу сказаць асобнае слова аб жанчынах — жонках, маці, эмігрантаў, як гэта бачыцца адсюль і, асабліва нізкі паклон, ад Беларусі. Бо заўсёды жанчына стварае тое асяродзьдзе, дзе нараджаецца выношваецца, захоўваецца, самае надзейнае, вечнае ў чалавеку. Калі-б не Вольга Філіпаўна, то напэўна не было-б такога Масея Сяднёва, а гэта быў-бы іншы чалавек, іншы паэт. А калі-б не спадарыня Юля ці бабця Данчыка, якія на чужой глебе выгадвалі такое прыгожае дрэўца, напайлі яго вродырам зямлі Беларускай, абмылі белымі росамі сьвітанкаў пад рэчкай, не прыклалі патрабавальны талент педагогаў, то не атрымалі-б людзі такога багатага ўраджая, якім так шчодро адорвае іх гэты Богам даны чалавек. Хачу закончыць ліст словамі надзеі зь песьні Данчыка: «Мы яшчэ сустранемся...»

Я.А.

некалькі прамоваў. Мне таксама далі слова. Я запрапанаваў прасьпяваць «Спі пад курганам герояў». Пасьля мітынгу на могілніку віленскія беларусы запрасілі нас на банкет у рэстаран. На банкете прысутнічаў мэр г.Вільні і прадстаўнічка ад ўраду. Зноў былі выступленьні і сустрэчы з былымі сябрамі, гутаркі, якія зацягнуліся да позьняга вечара. Тады-ж адбылася мая другая гутарка з вайскоўцамі. А першая мая сустрэча з кіраўніцтвам ЗБВ была напярэдадні 25 Сакавіка. Сп. Статкевіч і ягоныя сябры расказвалі, як выглядае справа ў войску. Трэба сказаць, што вымалёўваецца сумная карціна. Міністр абароны Казлоўскі вельмі абьякава ставіцца да беларусізацыі. Афіцыйна ён не павінен падпарадкоўвацца Маскве, але на практыцы адбываецца ўсё наадварот. Ён знаходзіцца пад моцным наглядом Шапашнікава. Па-ранейшаму беларускіх хлапоў пасылаюць на службу ў іншыя рэспублікі, вядомая Віцебская ды-візія, як і іншыя вайсковыя падразьдзяленьні—пад кантролем Масквы. Хаця групы афіцэраў згуртаваньня Беларускіх Вайскоўцаў існуюць і ў Казахстане, і ў Расеі, і ў іншых месцах, але іх становішча яшчэ горшае.

Пасьля наведваньня Менску і Вільні я паехаў ў Баранавічы да свайго пляменьніка, але доўга там не прабываў, бо даведаўся, што у Менску, на плошчы Незалежнасьці склікаецца дэманстрацыя з нагоды прыняцьця Вярхоўным Саветам РБ рашэньня аб падтрымцы Расейскага ўраду. Мы прыехалі ў Менск, прыйшлі на плошчу Незалежнасьці, што перад Домам ураду. Было цікава паслухаць выступленьні прадстаўнікоў розных партыяў і канфэсіяў, пабачыць, чым жыве народ. Разам зь іншым маніфэстантамі дачаўкаўся зьяўленьня пасьля сэсіі дэпутатаў апазыцыі, якія выступілі перад народам

і паведамілі аб рашэньні парлямэнту.

Напярэдадні Вялікадня ў мяне адбылося першае спатканьне з мітрапалітам Менскім і Слуцкім Філарэтам. У ходзе нашай гутаркі адбылася дыскусія адносна беларусізацыі беларускай царквы. На маё пытаньне, чаму ў беларускіх цэрквах не чуваць беларускай мовы, Філарэт адказаў, што ня ўсё робіцца так проста. У працэсе беларусізацыі царквы ёсьць нямала перашкод, і нават самі людзі яшчэ не жадаюць богаслужэньня на беларускай мове. Я, як праваслаўны вернік, аўтакефаліст хацеў абмеркаваць праблему нацыяналізацыі царквы. Таму нашая дыскусія насіла востры характар. І ўсё-ж мітрапаліт Філарэт запрасіў мяне на Вялікодны банкет, на які былі запрошаныя і сьвятары, і прадстаўнікі ўраду, і вядомыя беларусы. На жаль, я вымушаны быў адмовіцца ад запрошаньня, бо меў жаданьне спаткаць Вялікдзень у сваім родным Наваградку з родзічамі.



У час сустрэчы з мітрапалітам Філарэтам

Наступнае нашае спатканьне з першарахам Беларускай Праваслаўнай Царквы адбылося пры высьвячэньні храму Марыі Магдалены. Я стаяў ў сярэдзіне царквы, але Філарэт заўважыў мяне і, калі выйшаў на амбон, паклікаў да сябе. Я падыйшоў да яго, мы зь ім пахрыстосаваліся, а пасьля ён запрасіў мяне ў алтар. У гэты час людзі сабраліся пайсьці ў хрэстны ход. Філарэт узяў мяне за руку, і мы пайшлі разам з усімі хрэстным ходам. А пасьля ў будынку Менскай епархіі адбылося прыняцьцё. Я таксама меў слова, але на гэты раз я ўжо не ўступаў у дыскусіі.

На Благавешчаньне я быў у Жыровіцкім манастыры. Народу ў царкве было многа, але пераважна старэйшага ўзросту. Па правую старану ад уваходу стаялі сэмінарысты ў чорнай форме. Яны-ж і сьпявалі па стараславянску. Трэба адзначыць, што партыі сьпеваў былі простыя па выкананьню.

Адной з самых незабыўных маіх паездак была паездка ў Наваградак. Мы пад'ехалі да Наваградку днём. Ужо здалёк пабачылі, як на гары з аднаго боку велічна ўзвышаецца сабор, а з другога выступаюць рэшткі Наваградскага замка.



На радзіме, у Наваградку

Наваградак вельмі зьмяніўся з часоў, калі я апошні раз бачыў яго. Няма ўжо тых дарагіх майму сэрцу мясцінаў, якія не выходзяць з памяці і вядуць у дні маёй маладосьці. Усё старое разбурылі, новае набудавалі, і цяжка пазнаць родны мне горад. Няўменным засталіся толькі, мабыць, Наваградскі замак і Мікалаеўскі сабор. У царкве нічога ня зьмянілася за 50 год. Тут быццам-бы нехта прыпыніў час. А вось вялікая Барыса-Глебаўская царква XII ст. поўнасьцю зьмяніла свой твар. Зараз у ёй вядзецца рэстаўрацыя.

У Мікалаеўскім саборы я быў якраз на Вялікдзень. Успомнілася, як у час вайны я вадзіў сюды сваіх жаўнераў. Памятаю, аднойчы мы выйшлі з царквы, дзе служба вялася па-стараславянску, а дзяўчаткі, якія ішлі наперадзе нас, адразу зашчабяталі па-польску. Мы запыталіся іх: «А што, вы і да Дзевы Марыі па-польску моліцеся?» Дзяўчаты сарамліва казалі, што яны толькі паміж сабой так гавораць... Праз 50 год выйшаў я з гэтай-жа царквы, а вакол—толькі расейская гаворка. Вось так сітуацыя зьмянілася. Радзе толькі тое, што ў Наваградку ўсе школы ўжо беларускія і нават зрабілі беларускія дзіцячыя садкі. Дай Божа, каб

будучае пакаленьне пачула ў царкве службу па-беларуску і само загаварыла на роднай мове.

Такая-ж сытуацыя з мовай і ў Лідзе. Хаця аднойчы бачыў па ТБ выступленьне мэра г. Ліды з нагоды нараджэньня сто-тысячнага жыхара горада. Так вось, ён гаварыў па-беларуску, і гэта была прыемная нечаканасьць. Пабываў я таксама ў Гора-дні, Слуцку, Любані, аб'ездзіў амаль усю Заходнюю Беларусь. Усюль мяне вельмі добра сустрэкалі сваякі і незнаёмыя людзі. Я быў сярод свайго народу і меў мажлі-васьць выказаць свае думкі адносна беларускай мовы, беларусізацыі. Пабачыў я як народ наш жыве. Пахадзіў вуліцамі Савецкай, Камсамольскай. (Амаль кожны горад крыху далей ад Менску мае гэтыя вуліцы, таксама як помнікі Леніну). У Салі-горску агледзеў, як працуюць беларускія шахцёры. Жудасна стала, калі пабачыў, у якіх умовах, дабываюць яны калійныя солі.

Жанчыны-шахцёркі, якія ўбачылі мяне ў шахце, і, мабыць, вырашылі, што я інспэк-тар, звярнуліся да мяне з просьбай дапа-магчы. Яны паказвалі нейкія сьвёрлы, якія закупілі ў Польшчы і якія заржавелі, бо ніхто не дбаў аб інструмэнтах. Паказалі



У час сустрэчы з Васілём Быкавым

дзіравую страху, зь якой у шахту сыцікае вада... Сэрца балела, калі бачыў тры вя-лічэзных гары адходаў, якія узвышаюцца над Салігорскам. Словам, у маёй паездке па Бацькаўшчыне былі ня толькі радасныя хвіліны, але нямала і сумных.

Перад самым ад'ездам зь Беларусі на кватэры дэпутата Голубева адбылося маё спатканьне з Пазьняком, Хадыкам, Трыгу-бовіч. Яны расказалі мне аб сытуацыі ў Бе-ларусі, прасілі, каб Рада БНР трымалася. Прасілі аб маральнай дапамозе. У час на-шай гутаркі я запытаўся, ці гатэе БНФ кан-дыдатаў на пост Прэзыдэнта Беларусі, а таксама ў дэпутаты парлямэнту. Запэўнілі, што такая праца вядзецца, але ёсьць вялікая затрымка з Канстытуцыяй, якую ўсё ніяк ня можа прыняць урад. Словам, размова была цікавай і патрэбнай для ўсіх.

Таксама памятнымі былі сустрэчы з пісьменьнікам Васілём Быкавым, міністрам замежных справаў Беларусі Пётрам Краў-чанкам, беларускімі дэпутатамі, журналіс-тамі, працаўнікамі радыё і тэлебачаньня. Я вельмі шчасьлівы, што збылася мая даўніш-няя мара наведаць Беларусь. Шкадую толь-кі, што здзейснілася яна толькі сёньня, а не 10, 15 гадоў назад.



З Янонам Пазьняком

ЧАРНОБЫЎСКІ ШЛЯХ

Куды вядзе гэты шлях?

Сьвятлана Белая

Жахлівы сон, прыходзіць да мяне часамі.
Здаецца, іду я вясновым гасьцінцам
Па зямлі, убранай, як нявеста,
У вэлюм зь белых пялёсткаў яблынь.
Бачу крыніцу, што на сонцы іскрыцца,
І поіць гэтую зямлю.
Бачу цудоўныя кветкі,
што пасагам раскрыліся,
пахваляюцца прыгажосцю-багацьцем.
Хачу сарваць кветку, удыхнуць яе водар.
Напіцца вады студзёнай, наталіць смагу.
Прытуліцца да дрэва і як у дзяцінстве
Паляцець на аблоках-марах далёка-далёка,
Туды, куды вядзе гэты шлях.
Не рві кветак, —
гаворыць жанчына ў чорнай хустцы.
Ня пей вады, —
папярэджае малады мужчына з галавой сіваю.
Не датыкайся да дрэва, —
просіць хлопчык з абліччам анёла.
— Гэта мёртвая зямля, —
тлумачаць яны мне. —
Атручаны яе кветкі, крыніцы і дрэвы...
Гэта мёртвая зямля,
хоць на ёй цвьютуць краскі,
Гэта мёртвая зямля, хоць штогод яна шчодро
родзіць пладамі.

Гэтая мёртвая зямля, хаця на ёй жывуць людзі.

Але ці жывыя яны на мёртвай зямлі?
Хачу павярнуць назад, вярнуцца, адкуль
прышла я,

Але шляху назад няма.

Доўгая дарога па прыгожай, але мёртвай
Зямлі вядзе ў невядомасьць...

Прачынаюся з вачыма поўнымі сьлёз.

Божа, няўжо, гэта быў толькі сон?...

26 красавіка споўнілася 7 гадоў ад па-чатку нашай агульнай трагедыі.

За гэтыя 7 гадоў мы ўжо дзесьці прывыклі да Чарнобыля, як прывыкаюць да доўгага няспыннага ні на хвіліну болю, які цяг-нецца месяцамі, гадамі, дзесяцігодзьдзямі.

За гэтыя 7 гадоў, мы нават неяк прывыклі ся да Чарнобыля, як, мабыць, на вайне людзі звыкаюцца з штодзённай смерцю. І самае жахлівае, за гэтыя 7 гадоў мы развучылі-ся верыць ў лепшае. Мы церпім без надзеі на выратаваньне.

Апошні год не прынёс палёгкі. Больш та-го, сытуацыя пагоршылася.

«За апошнія год-два ў Беларусі рэзка павялічылася колькасьць хворых дзяцей. Узраслі такія захворваньні, як рак шчытапа-добнай залозы, а таксама пачалі расьці ін-шыя яе паталогіі, якія маюць алергічны характар. Ёсьць вялікая колькасьць дзяцей, у якіх назіраецца зьніжэньне функцыі шчы-тападобнай залозы. Гэта вынік непасрэднага ўздзеяньня на дзіцячы арганізм радыяцыі. Назіраецца тэндэнцыя зьменаў у індакрэн-ной сыстэме ў агульным. Мы сталі часта рэгістраваць у падлеткаў- дзяўчынак, зьме-ны ў яечніках. Сур'ёзнай праблемай зьяў-ляецца паталогія страўнікава-кішэчнага тракту. Нашыя дзеці ў некаторых раёнах, напрыклад Столінскі р-н, в. Альманы, жы-вуць ва ўмовах пастаяннага паступленьня нуклідаў у ежу. Калі раней, за 5 гадоў да Чарнобыля мы праапэравалі толькі 7 дзяцей, якія мелі рак шчытападобнай залозы, то сёньня ў нас праапэравана ўжо 200 дзяцей. І кожны дзень мы рэгіструем новых пацыен-таў», — казала ў час нашай сустрэчы дырэк-тар Рэспубліканскага інстытуту радыяцый-най мэдыцыны Ларыса Астахава.

У гэты-ж час у Беларусі склаліся вялікія цяжкасьці зь мэдычнай, мэдычнай апа-ратурай і прэпаратамі.

«Нехапае элементарнага: шоўнага матэ-рыялу, пальчаткаў. У некаторых выпадках мы перасталі рабіць плянавыя апэрацыі, — дзяліўся сваімі думкамі міністр здравя-аховы Беларусі Васіль Казакоў. — Мы робім толькі экстранныя, бо ня маем самых неаб-ходных рэчаў, ня кажучы ўжо пра апа-ратуру. Нам трэба ў тэрміновым парадку зра-

біць перасадку 200 нырак, але на сёння гэта немажліва».

«У маім шпіталі няма добрага кардыографа. Той, на якім мы зараз працуем, мае ўжо 12 год. І калі ён, ня дай Божа, зламаецца, я ня ведаю што мы будзем рабіць, — дзялілася сваімі праблемамі дырэктар дзіцячага шпіталю №4 Валянтына Стругач. — І такая сытуацыя ня толькі ў маёй клініцы. Усю Беларусь трэба лічыць зонай павышанай увагі».

Дзе шукаць ратунку? Хто возьме гэты боль і верне надзею нашым дзецям? 7 гадоў мы старанна чакалі на дапамогу: ад Масквы, ад ураду, ад замежных краінаў. Надзеі споўніліся напалову. Ці трэба чакаць яшчэ?

1 сакавіка 1993 году, у Менску паміж дзіцячым шпіталем №4, Рэспубліканскім інстытутам медычнай радыяцыі і дзіцячым шпіталем г.Пітсбургу (ЗША) была падпісана спецыяльная праграма аб супрацоўніцтве і дапамозе. Згодна ёй амерыканскі ўрад выдзеліў для Беларусі 270 тысяч даляраў, якія будуць выкарыстаны на абсталяванне сучаснай медычнай лябараторыі, укамплектаванне медычнай бібліятэкі, усталяванне сатылітнай сувязі з медычнай бібліятэкай Вашынгтона, абмену спецыялістаў і паездкі у Беларусь амерыканскіх кансультантаў. Таксама амерыканскі ўрад перадаць для гэтых медычных устаноў камп'ютэры, факсы, іншую оргтэхніку, якая неабходна для апэратыўнай працы мэдпэрсаналу.

Падпісаньне гэтай праграмы — гэта не падарунак лёсу з боку Амэрыкі, а сьведчаньне таго, што толькі сумесныя намаганьні змогуць дапамагчы нам. Толькі мы самі, толькі праз саміх сябе, толькі аб'яднаўшыся, мы зможам выйсьці на шлях выратаваньня.

Па шчасьлівай акалічнасьці сярод людзей, якія спрыялі падпісаньню гэтай праграмы была беларуска, доктар Марыя Дэмковіч. Паляшучка, з Мотэля, яна скончыла Познаньскую медычную акадэмію, працавала дзіцячым доктарам у Польшчы, а пазьней у г. Пітсбургу. У Пітсбургу доктар Марыя Дэмковіч і пазнаёмілася зь вядучым спецыялістам дзіцячага шпіталю, прафэсарам педыятрыі, дырэктарам адзелу эндакрыналёгіі, метабалізму і дыябету док-

тарам Томасам Фолі. Доктар Фолі, такі-ж альтруіст як і доктар Марыя, прысьвяціў 20 год працы праекту «Надзея» ("Hope"), які аказвае дапамогу краінам Эўропы. Чарнобыльская трагедыя настолькі ўсхвалявала яго, што ён напісаў верш «Чарнобыль», у якім ёсьць такія радкі:

....Якія пакуты людзям,
Іх сям'ям, сябрам, дзецям, родным
Нясуць дэкады наступных гадоў.
Ці будзе лейкімія і рак чорнай плямай заўсёды
Ці будуць яны жыць у міры і шчасьці ізноў.
(Пераклад з ангельскай мовы)

Доктар Фолі добра разумеў, якія вынікі могуць чакаць беларускі народ пасля катастрофы. У свой час яму давялося вывучаць гісторыі хваробаў дзяцей, якія нарадзіліся пасля іспытаў атамнай бомбы ў штатах Нявада й Юта. Як мэдык ён прадчуваў страшэнныя вынікі Чарнобыльскага выбуху, аб чым і пісаў у сваім вершы.

Доктар Марыя ведала, што доктар Фолі, працуючы ў рамках праграмы «Надзея», езьдзіць у Польшчу, дзе выступае зь лекцыямі ў шпіталях. Адноўчы яна сказала яму: «Томас, ты езьдзіш у Польшчу, якая вельмі блізка ад Беларусі. Чаму-б табе не заехаць у Беларусь і не паглядзець, што робіцца ў шпіталях, якая дапамога патрэбна».

«Чаму не, — адказаў доктар Фолі, — абавязкова зраблю гэта».

Пасля наведваньня летам 1992 году беларускіх шпіталюў, дзе ён вачыма спецыяліста пабачыў усю катастрофічнасьць становішча, адсутнасьць элементарных рэчаў, безь якіх немажліва дыягностыка і лячэньне ракавых пухлінаў, доктар Фолі сказаў Марыі Дэмковіч: «Трэба дапамагчы Беларусі. Неабходна шукаць дапамогу ад афіцыйных уладаў і амерыканскага ўраду, бо тая гуманітарная дапамога, тая мэдыцына, якую ты збіраеш па шпіталях і перасылаеш праз беларусаў ў Беларусь (доктар Марыя к гэтаму часу пераслала на Бацькаўшчыну на 100.000 даляраў мэдыцыны) — гэта ня выхад з становішча».

Дапамогу ад амерыканскага ўраду атрымоўвалі многія народы Эўропы. У Пітсбургскі ўніверсітэт, дзіцячы шпіталь прызьджалі на перападрыхтоўку і вучобу мэдыкі з Расеі, Украіны, Польшчы, іншых краінаў

былога СССР. Амэрыканска-Інтэрнацыянальны Саюз Здароўя (АІСЗ) падпісаў спецыяльныя праграмы аб супрацоўніцтве з Армэніяй, Грузіяй, Кіргізіяй, Расеяй, Украінай, Узбекістанам і г.д. і выдзеліў на кожны праэкт па \$300.000 на першыя 12 месяцаў. Беларусь жа была забыта.

Томас Фолі звярнуўся ў АІСЗ з просьбай уключыць Беларусь ва ўрадавую праграму дапамогі (шпіталь-шпіталю), якая дапамагла-б ажыцьцявіць супрацоўніцтва паміж амерыканскімі і беларускімі мэдычнымі ўстановамі. Тым больш, што кантакты зь беларускімі шпіталюмі былі ўжо наладжаныя. У кастрычніку 1991 году Пітсбургскі дзіцячы шпіталь наведалі 4 беларускія дактары з Рэспубліканскага інстытуту медычнай радыяцыі. На працягу месяца яны ня толькі знаёміліся з навіейшымі дасягненьнямі амэрыканскай мэдыцыны ў галіне лячэньня захворваньняў ракавых пухлінаў, але і навязвалі лучнасьць з дактарамі, а таксама падпісалі мемурандум паразуменьня паміж дзьвюма істытуцыямі: Пітсбургскім дзіцячым шпіталем і Рэспубліканскім інстытутам медычнай радыяцыі.

У сваім звароце да АІСЗ доктар Фолі пісаў, што Беларусі неабходная фінансавая дапамога для набыцьця шпітальнага абсталяваньня, павялічэньня бібліятэчнага фонду навіейшай мэдычнай літаратурай, ажыцьцяўленьня праграмаў па дасьледаваньню, адукацыі, пабудовы новага дзіцячага шпіталю. Пэўна, разьлічваць, што АІСЗ выдзеліць фонды на поўнае пакрыцьцё гэтай праграмы, было цяжка. Па сыціплых падліках яе ажыцьцяўленьне патрабуе мінімум 2.000 млн. даляраў. Але калі-б АІСЗ апрабавала зварот, для адшуканьня дадатковых фондаў можна было звяртацца да прыватных арганізацыяў і фундацыяў.

19 кастрычніка 1992 году ад Джэмса Сміта, выканаўчага дырэктара АІСЗ, прыйшоў адказ: «...Наш фонд ужо размеркаваны, хатня мы можам дазволіць зрабіць 5 дадатковых размеркаваньняў. Як і ў выпадку першых 11 размеркаваньняў, прэзытэт будзе адданы ў рэспубліку былога СССР, прыкладам Беларусь, зь якой яшчэ няма супрацоўніцтва».

Быць або не быць партнёрству паміж амэрыканскай і беларускай мэдычнымі ўста-

новамі залежала ад рашэньня АІСЗ, якое пасля мусіў зацьвердзіць Дзяржаўны дэпартамент ЗША. Доктар Марыя звярнулася да беларусаў, што живуць ў Амэрыцы з просьбай пісаць лісты да кангрэсменаў, сэнатараў свайго штату, каб тыя падтрымалі праграму.

«Я пшугэты ліст у парадку просьбы ў аказаньні дапамогі ў зьдзяйсненьні партнёрства паміж Дзіцячым шпіталем Пітсбурга і дзіцячым шпіталем №4 г. Менску, Рэспубліканскім інстытутам медычнай радыяцыі. Дапамога амерыканцаў у раньняй дыягностыцы раку шчытападобнай залозы можа паменшыць пакуты і захавае жыцьцё дзяцей, якія апынуліся пад узьдзеяннем радыяцый пасля Чарнобыльскай аварыі... У Амэрыцы існуе 10 аналягічных праграмаў для былога СССР, але не адна для Беларусі. Калі ласка, дапамажыце нам апрабаваць гэтую праграму праз дырэктара Сміта», — пісала доктар Марыя да кангрэсмена Р. Сенторума.

Янка Ханенка, старшыня культурна-асьветніцкага цэнтру «Полацк», таксама падключыўся да гэтай працы. Беларусы звярталіся да амэрыканскіх палітыкаў, працаўнікоў Белага Дому, а таксама да дырэктара АІСЗ Сміта, якога літаральна засыпалі лістамі, факсамі, тэлефоннымі званкамі.

Гэтыя сумесныя стараньні дапамаглі. Арганізацыя АІСЗ апрабавала праграму для Беларусі. 1 сакавіка 1993 году група амэрыканскіх мэдыкаў, сярод якіх былі Томас Фолі і Марыя Дэмковіч, падпісалі дагавор аб супрацоўніцтве.

3 19 красавіка па 2 травень, у рамках гэтай праграмы ў Пітсбургскім дзіцячым шпіталі знаходзілася 8 беларускіх дактароў на чале з міністрам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь Васілём Казаковым.

На працягу двух тыдняў ішлі перамовы аб супрацоўніцтве паміж інстытуцыямі, а таксама аб сумеснай працы ў галінах медычнай генэтыкі, вывучэньня гама-камэры, дзіцячай алергіі. Беларускія дактары выступалі перад сваімі амэрыканскімі калегамі з дакладамі, лекцыямі, каб найбольш адлюстраваць карціну Чарнобыльскай трагедыі.

— Мэта нашай паездкі, — сказаў у час нашай гутаркі міністр здравьаховы Васіль Казакоў, — была напоўніць рэальным змес-

там супрацоўніцтва паміж Беларускім мэдычным інстытутам і Пітсбургскім універсітэтам, паміж Пітсбургскім дзіцячым шпіталем і клінічным шпіталем №4 у Менску, а таксама рашыць пытаньне арганізацыі сумеснай працы паміж Інстытутам радыяцыйнай мэдыцыні і кафедрай педыятрыі Пітсбургскага ўніверсітэту. Я лічу, што ўсе задачы, якія стаялі перад намі ў агульным выкананьні. Мы падпісалі пратакол пагадненьня аб супрацоўніцтве, адзін экзэмпляр якога будзе накіраваны ва Усеамерыканскую Асацыяцыю Здароўя. А тая ў сваю чаргу перадаць яго ў Амэрыканскі сэнат для рашэньня фінансавага пытаньня. Амэрыканцы разьлічваюць, што падпісаньне дагавору дазволіць прыцягнуць ўвагу амэрыканскіх уладаў па выдзяленьні дадатковай сумы за кошт Амэрыканскай Асацыяцыі Здароўя. І па другое, яны разьлічваюць здабыць гуманітарную дапамогу за кошт прадстаўнікаў фармацэптычных і іншых карпарацыяў. Думаю, што гэтае супрацоўніцтва будзе працягвацца і ў наступныя гады. Таксама з Амэрыканскім цэнтрам здароўя мы распрацавалі сумесную праграму па вывучэньню паталёгіі шчытападобнай залозы. Яна разьлічаная ня менш чым на 30 гадоў. Будзем распрацоўваць і сумесную праграму па вывучэньню дыябету, які зараз стаў вельмі пашыранай хваробай у Беларусі. Толькі аб'яднаўшы нашыя агульныя намаганьні, мы зможам нечага дасягнуць.

Ларыса Астахава, дырэктар Рэспубліканскага інстытуту па радыяцыйнай мэдыцыне, два гады назад у складзе групы беларускіх дактароў наведала Пітсбург і падпісала дэкларацыю паразуменьня паміж Рэспубліканскім інстытутам па радыяцыйнай мэдыцыне і дзіцячым шпіталем г. Пітсбурга. Пытаюся, якія зьмены адбыліся ў яе інстытуце за гэтыя два гады.

—На жаль, гаворыць яна, — наш інстытут разьвіваецца павольна. Мы атрымалі некаторую апаратуру, у нас зьявілася ня мала добрых спэцыялістаў, якія вучаць іншых. Ствараецца цэнтр пацыетнаў шчытападобнай залозы, праўда ён пакуль што дрэнна абсталяваны. Мы маем ультрагукавыя апараты ў раёнах з павышаным утрыманьнем радыяцыі, якія дазваляюць выя-

віць дзяцей з паталёгіяй. Стаў на ногі наш спэцыялізаваны дыспансер. Ён мае тры выяздныя брыгады, якія выязджаюць у раёны й абслугоўваюць дарослых і дзяцей. Функцыянуе такі дыспансер ў Гомелі. Таксама нашыя філіялы працуюць у Гомелі і Магілёве. Але ўсё гэта вельмі мала, гэта кропля ў моры.

Міжнародная грамадзкасьць яшчэ поўнасьцю не асэнсавала таго, што адбылося на самой справе ў Беларусі. Навукоўцы ўсяго сусьвету мусяць аб'ядноўвацца. Настала неабходнасьць у стварэньні міжнароднага мэдычнага цэнтру ў Беларусі, які ня толькі аказваў-бы дапамогу хворым, але й арганізоўваў на сучасным узроўні дасьледваньне насельніцтва. У стварэньні такога цэнтру павінны прыняць удзел усе: і урад, і бізнэсмэны, і мэдыкі, і эміграцыя. Толькі тады мы зможам нечага дабіцца, пераадолець нашу трагедыю. Кожны з нас мусіць унесці сваю лепту.

—Якую дапамогу вам можа прынесці эміграцыя? — запытаўся Янка Ханенка ў час нашай сустрэчы зь беларускімі дактарамі.

—Тая замежная дапамога, якая ідзе ў Беларусь, — гавораць Васіль Казакоў і рэктар Беларускага мэдычнага інстытуту Аляксей Кубарка, — нажаль, разрозненая. Але ёсьць адна мэта, якую мы мусім пачынаць рабіць ужо сёньня. Мы павінны зьмяніць сыстэму падрыхтоўкі дактароў, падняць узровень іх навучаньня. Нашыя мэдыкі мусяць выйсьці на сусьветны ўзровень. І тут нам патрэбная дапамога. Мы мусім стварыць навучальную базу. А база ўпіраецца ў абсталяваньне, мэдычныя прэпараты. Я ведаю, што Вы, беларуская эміграцыя, зьбіраеце мэдыцыну. Але няхай вы зьбярэце мэдыцыны на мільён даляраў, мы яе ўсё роўна праядзім, яе ня будзе. Калі-б вы аказалі нам дапамогу ў фарміраваньні навуковай базы, то гэта была рэальная дапамога эміграцыі ў падрыхтоўцы кадраў. Па-другое, хацеў-бы вас прасіць, каб вы падшукалі нам партнёраў, каб стварыць сумеснае прадпрыемства ў галіне фармакалёгіі, зборкі мэдычнай апаратуры. Таксама ў нас ёсьць цікавыя распрацоўкі, якія маглі-б зацікавіць замежных партнёраў, напрыклад, у галіне стаматалёгіі, плястыч-

най апэрацыі, фізіялёгіі, хірургіі. Таксама мы просім эміграцыю дапамагчы нам наладзіць сувязі з амэрыканскімі бізнэсмэнамі. Калі-б вы маглі такую праграму падняць, то зрабілі вялікую справу. Мы мусім думаць пра будучае, закладаваць асновы заўтрашняга дня.

І закладаваць гэтыя асновы мы мусім усе разам. Толькі тады, калі кожны адчуе Чарнобыль, як свой асабісты боль, мы зможам выбрацца зь яго, знайсці ратунак.

—Сёньня ў Амэрыцы, — кажа Ларыса Астахава, — стала вастрай адчувацца праблема Чарнобыля. У Пітсбургу зьявіліся новыя інтузіясты, і яны, як спэцыялісты, могуць лягчэй пераканаць амэрыканскую грамадзкасьць у нашай праваце. Адчуваецца, што тут ўсе хварэюць нашай хваробай. І каб такія ўзаемаадносіны, такое жаданьне дапамагчы былі ўсюль, нашая справа пачала-б рушыцца.

—Ці ёсьць будучыня ў гэтай праграме? — запыталіся мы ў Томаса Фолі.

—Будучыня мае быць добрай. Мы маем урадавую падтрымку на гэты год і спадзяем-

ся атрымаець яе ў наступныя гады. Але мы мусім шукаць і дадатковыя фонды, бо праблема ў вельмі многа, і ўсе іх трэба вырашаць сёньня, бо заўтра будзе ўжо позна.

Будучыня Беларусі ў нашых руках. Кожны з нас мусіць несці гэтую дапамогу сваёй сьцяжынкой. Адны, як міністр здравяаховы Васіль Казакоў, які на свой страх і рызыку вывез усіх дзяцей з Слаўгарадзкага, Чэрыкаўскага раёнаў, у той час, калі гэта была яшчэ так званая чыстая зона, — праз уласную адказнасьць і непасрэдны ўдзел у падзеях, другія, як доктар Фолі, дырэктар дзіцячага шпіталю г. Пітсбурга Вільям Дональдсон, доктар Марыя Дэмковіч, праз наладжваньне сумеснай праграмы, трэція, як сьвятар Пол Мур, беларуская эміграцыя, праз збор мэдыцыны й адпраўкі яе ў Беларусь. Дарогі кожнага з нас мусяць зьліцца ў адзіны шлях, які выведзе нашу Беларусь з Чарнобыльскага пеклу.

Іншага шляху ў нас проста няма. Доўгая дарога па прыгожай, яшчэ нямертвай зямлі вядзе да ратунку.

Заўтра будзе ўжо позна.



У час сустрэчы кліўлендцаў зь беларускімі дактарамі. Зьлева направа сядзяць: Вацлава Вярбоўская, Васіль Казакоў, Марыя Дэмковіч, Аляксей Кубарка. Стаяць Янка Ханенка, Васіль Ягаўдзік.

З жыцця энйграцыі

Хроніка нашага жыцця

Хрыстос ўваскросі! Віталіся прыхажане парафіі Жыровіцкае Божае Маці ў Кліўлендзе, а пасля сьв. Літургіі пайшлі ў царкоўную залю, дзе стаялі сьвяточныя кошыкі, прыкрытыя вышыванымі ручнікамі, каб асьвяціць іх. Пасля таго, як а. Міхась Страпко асьвяціў сьвяцёнкі, многія засталіся для разгаўленьня. Супольнае разгаўленьне было пачата ў парафіі гадоў 15 назад і стала ўжо традыцыйным. Асьвяціўшы пасху, заселі за супольны стол, а адведаўшы асьвячонах прысмакаў забыліся на стомленасьць. За сяброўскай гутаркай прасядзелі да сьвітання.



У нядзелю, 2 травня, адбылося вясельле Любы Блізньок і Валодзі Сергіевіча. Люба прыехала 4 гады назад зь Беласточны ў Кліўленд і адразу ўключылася ў жыццё нашае беларускае калёніі. Маючы прыгожы голас Люба стала сьпяваць ў царкоўным хоры і жаночым ансамблі «Васілёк». Валодзя, нарадзіўся ў Бэльгіі, пасля пераехаў з бацькамі ў Кліўленд, закончыў мастацкую школу. У залі «Полацака» адбылося прыняццё, на якое сабраліся беларусы, каб пажадаць маладым усяго найлепшага ў жыцці. Прыняццё было зроблена па ўсіх беларускіх абрадах: з добрай закускай, жартамі, танцамі і прыгожымі беларускімі песнямі, якія сьпявалі разам з Любай пад акампанімент акардэаніста Федзі Паўлаўца жанчыны з ансамбля «Васілёк».



Гасьцямі «Полацака» 2 травня былі Язэп Сажыч, старшыня Рады БНР, Пол Мур, сьвятар, Паўла Данейка, адзін з стваральнікаў Незалежнага сацыяльна-эканамічнага і палітычнага інстытуту.

Язэп Сажыч, які прыехаў ў Кліўленд, неўзабаве пасля наведваньня Беларусі, дзе сьвяткаваў 75-годзьдзе абвешчання БНР падзяліўся сваімі ўражаньнямі ад паездкі, расказаў некалькі эпізодаў з сваёй вандроўкі, адказаў на пытаньні, паказаў здымкі.

Пол Мур, які сістэматычна езьдзіць у Беларусь з гуманітарным грузам, расказаў аб праблемах беларускіх шпіталёў, аб тым, якая дапамога патрабуецца Беларусі сёньня. 23 травня Пол Мур едзе зноў, 33 раз у Беларусь і вязе 12000 тон харчаваньня і больш за 100 тон мэдыкамэнтаў. Для суправаджэньня грузаў, для размеркаваньня іх па абласьцях і раёнах Беларусі неабходны дапаможцы. Янка Раковіч і Алесь Міраеўскі згадзіліся паехаць разам з Полам Мурам, каб дапамагчы яму ў дастаўцы грузаў.

Паўла Данейка прыехаў у ЗША на запрашэньне саюзу амэрыканскіх бізнэсовых арганізацыяў, для месячнай вучобы па арганізацыі малага бізнэсу. Паколькі П. Данейка ёсьць адным з арганізатараў Аб'яднанай дэмакратычнай партыі Беларусі, ён пазнаёміў кліўлендцаў з праграмай і дзейнасьцю партыі, а таксама расказаў, як праходзіць на Бацькаўшчына прыватызацыя.



Часовы павераны Рэспублікі Беларусь ў Вашынгтоне Сяргей Мартынаў паведаміў, што атрымаў паведамленьне, што Прэзыдэнт ЗША Б. Клінтан хоча запрасіць у Бэлы Дом Прэзыдэнта Рэспублікі Беларусь Станіслава Шушкевіча. Пачатыя дыскусіі аб вызначэньню даты прыезду, праграмы нарадаў, цырымоніі прыняцця. Праўдападобна, што Станіслаў Шушкевіч прыедзе ў ЗША у кастрычніку-пачатку лістапада гэтага году і ня выклучана, што наведае Кліўленд, наш «Полацак».





Piotr mistrz Apostołów. Pamiel
 tajemnic niebieskich świadomiec
 Błogosławiona para której są
 zmierni. Błogosławiona para której są
 przeczon. Błogosławiona para której są
 przeczon. Błogosławiona para której są